

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Львівський національний університет імені Івана Франка

Катедра української мови імені професора Івана Ковалика

**Антропонімія «Описів Лівобережної України кінця XVIII –
початку XIX ст.»: порівняльний аспект у вивченні словотвору і лексики у
шкільній програмі**

Магістерська робота

студентки VI курсу

українського відділення

філологічного факультету

СМОЛЯНСЬКОЇ Анастасії Володимирівни

Науковий керівник:

доктор філологічних наук,

доцент катедри української мови

КУПЧИНСЬКА Зоряна Олегівна

ЛЬВІВ 2022

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I	10
З історії дослідження української антропонімії	10
РОЗДІЛ II	19
Лексико-семантичний аналіз твірних основ власних назв «Описів Лівобережної України кінця XVIII – початку XIX ст.»	19
2.1. Імена та їх варіанти	19
2.2. Лексико-семантична характеристика твірних основ прізвищ	36
РОЗДІЛ III	129
Порівняльний аспект у вивченні словотвору і лексики у шкільній програмі	129
ВИСНОВКИ	142
ПОКАЖЧИК ІМЕН	144
ПОКАЖЧИК ПРИЗВИЩ	147
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	159

ВСТУП

Ономастика – це спеціальна лінгвістично-історична дисципліна, яка вивчає власні імена й назви, їх історію, семантику, будову, основні закономірності розвитку¹.

А. М. Зубко дає таке визначення для терміна *ономастика* (від грецького ONOMA – ім'я, назва) – спеціальна історична дисципліна, що вивчає власні імена, їх функціонування в мові і суспільстві, закономірності їх утворення, розвитку і постійних перетворень².

Об'єктом вивчення ономастики є “геноніми” (загальні імена) та “ейдоніми” (особові імена)³.

Ономастику вважають розділом лінгвістики, що досліджує сукупність власних імен певної території, етносу, історичного періоду.

Вперше термін “ономастика” запропонував хорватський лінгвіст Т. Маретич у 1886 р⁴.

У дослідженнях ономастика користується історичним, описовим, етимологічним, загальним, типологічним, статистичним та ін. методами.

Об'єктом дослідження ономастики є всі власні назви. Кожен онім містить інформацію про особливості іменованого об'єкта, історичну епоху, в якій виникла назва, етнос, котрий створив назву, мову, на якій створена назва і багато іншого⁵.

Основні розділи ономастики:

- 1) топоніміка (ойконіміка, гідроніміка, мікротопоніміка) – вивчає власні назви географічних об'єктів;
- 2) антропоніміка – вивчає імена людей;
- 3) етніоніми – вивчає назви етнічних утворень;
- 4) ізооніми – вивчає назви тварин;

¹ Енциклопедія історії України: Т. 7. Мл - О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2010. – 599 с.

² А. М. Зубко, Українська ономастика: здобутки та проблеми, [в:] Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики, зб. наук. праць, відп. ред. Г. В. Боряк, НАН України, Ін-т історії України, Київ 2007.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

- 5) фітоніми – вивчає назви рослин;
- 6) теоніми – вивчає імена богів, міфологічних істот;
- 7) космоніми – вивчає назви галактик, сузір'їв, планет, зірок;
- 8) перейоніми – вивчає назви засобів пересування: кораблів, поїздів, літаків, космічних апаратів;
- 9) хрематоніми – вивчає власні імена унікальних коштовних предметів, ювелірних виробів;
- 10) фалоніми – вивчає назви нагород;
- 11) хрононіми – вивчає назви історичних знаменних відрізків часу, головних циклів природи;
- 12) ергоніми – вивчає назви політичних і громадських людей;
- 13) документалізми – вивчає назви важливих для народу людей;
- 14) драноніми – вивчає назви шляхів зносин;
- 15) геортоніми – вивчає назви свят, ювілеїв, урочистостей;
- 16) фіктоніми – вивчає вигадані імена⁶;

Якщо говорити про зв'язок з іншими дисциплінами, то ономастика дає цінний матеріал для таких наук: історія, географія, етнографія. І саме з науковців, які працювали у цих трьох галузях розпочалось дослідження українських власних назв⁷. Вивчення ономастикону розпочалося з топоніміки Карпатського регіону І. Шараневичем⁸ та І. Вагилевичем⁹.

М. Сумцов у праці «Малорусскія фамільныя прозванія»¹⁰ вважав, що з появою хорошого «малорусскаго словаря» фамільні прозвища послужать предметом для окремого дослідження і, що інтерес такого дослідження зросте якщо туди на рівні з прозвищами ввійдуть також найменування урочищ, сіл, рік, явищ природи, тварин, рослин, хворіб, їжі, одежі, дитячих ігор.

⁶ Енциклопедія історії України: Т. 7. Мл - О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2010. - 599 с.: іл.

⁷ Купчинська Зоряна. Львівська ономастична школа: етапи становлення і перспективи розвитку // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Вип. 71. – Львів, 2019. – Ч.І. – С. 3–78.

⁸ Sharanevych I. Zaczętki słowiańskie u stoków Karpat / I. Sharanevych – Lwow, 1870.

⁹ Купчинська Зоряна. Львівська ономастична школа: етапи становлення і перспективи розвитку // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Вип. 71. – Львів, 2019. – Ч.І. – С. 3–78.

Ще у 1885 році етнограф та фольклорист Микола Сумцов означив широке поле для української ономастики. Та з кінця XIX сторіччя і до сьогодні не всі можливі назви є дослідженні, що показує актуальність праці у цій царині.

Ю. Карпенко писав, що „мало в якій галузі мовознавства стільки нелегких завдань і стільки невиконаної роботи, як в ономастиці”¹¹.

На думку А. Зубка, першим, хто почав досліджувати ономастику, був відомий український слов’янознавець Я. Головацький. Пояснення власних імен і географічних назв Я. Головацький дав у історикоетнографічних працях: “Велика Хорватія або Галицько-Карпатська Русь” (1841), “Поділ часу у Русинів”, “Очерк старославянського баснословия или мифология” (1866) та ін.¹²

На початку XX століття проблеми ономастики висвітлювали такі українські історики як О. Лазаревський, В. Ляскоронський, Л. Падалка, О. Андріяшев.

Після 1957 року ономастика успішно почала розвиватись на території України¹³. Великий внесок у розвиток української ономастики зробив Іван Франко працею «Причинки до української ономастики» (1906 р.).

З праць, які були зазначені вище, бачимо що первісно ономастика мала своїм завданням дослідження антропоніміки.

М.Л. Худаш пише про багато ономастичних проблем, що потребують вирішення: проблема межі між апелятивами і особовими назвами; проблема відношень між так званими нехрещеними і хрещеними власними іменами; питання еволюції цих нехрещених власних імен; занепаду звичаю їх надавання та трансформація в прізвиська або прізвища; розмежування прізвиська з первісно нехрещених власних імен і прізвиस्क, набутих...; важлива проблема формування, стабілізації прізвищ; становлення сучасної тричленної антропонімної системи¹⁴.

¹¹ Ю. О. Карпенко, Ономастичні міркування, [в:] „Записки з ономастики”, зб. наук. праць, відп. ред. Ю. О. Карпенко, Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Одеса 2005, вип. 9

¹² А. М. Зубко, Українська ономастика: здобутки та проблеми, [в:] Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики, зб. наук. праць, відп. ред. Г. В. Боряк, НАН України, Ін-т історії України, Київ 2007.

¹³ Енциклопедія історії України: Т. 7. Мл - О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2010. - 599 с.: іл.

¹⁴ Худаш, Михайло Лукич. З історії української антропонімії: [монографія] / М. Л. Худаш, відп. ред. Д. Г. Гринчишин; АН УРСР, Ін-т сусп. наук. – Київ: Наукова думка, 1977. – 5 с.

Але у середині ХХ ст. розвивались й інші ономастичні дисципліни, такі як топоніміка. Цим питанням займався К. Цілуйко. У 1959 р. відбулася Перша українська нарада лінгвістів. На ній ономастика була визначена як окрема наукова дисципліна.

Розвиток наукових праць з ономастики розпочався у 60-х роках ХХ ст. Остаточо виокремлюються такі ономастичні дисципліни як топоніміка, антропоніміка, етніміка. Також починається вивчення таких дисциплін як космоніміка, теоніміка та зооніміка¹⁵.

На сьогодні в Україні існує декілька ономастичних шкіл Одеська, Донецька, Ужгородська, Київська, Чернівецька, Тернопільська та Львівська.

Найяскравішим представником одеської школи є засновник та очільник Ю. Карпенко. Його вважають також фундатором літературної ономастики в Україні. Крім Ю. Карпенка, виокремимо М. Зубова, О. Карпенко, Т. Крупеньову, Л. Фоміна.¹⁶

Представниками Донецької ономастичної школи є В. Калінкін, Е. Кравченко, Г. Лукаш, Є. Отін, О. Філатова та ін.

Представниками Ужгородської ономастичної школи є П. Чучка (закарпатська антропонімія), Л. Белей (літературна антропонімія), С. Пахомова (слов'янська антропонімія), М. Сюсько (зоонімія), О. Белей (ергонімія).

Представники Київського осередку є С. Вербич, І. Железняк, В. Лучик, В. Шульгач.

Чернівецька ономастична школа – це Н. Колесник, Я. Редька.

Тернопільський ономастичний осередок репрезентований передусім солідними працями і Г. Бучко і Д. Бучка, а також С. Панцьо.

До Львівської ономастичної школи входять такі вчені, як І. Фаріон і М. Худаш, які продовжують ономастичні традиції Л. Гумецької та Ю. Редька. Їхні

¹⁵ А. М. Зубко, Українська ономастика: здобутки та проблеми, [в:] Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики, зб. наук. праць, відп. ред. Г. В. Боряк, НАН України, Ін-т історії України, Київ 2007.

¹⁶ Д. Янчура, Ономастичні школи в Україні/ *Studia Ukrainica Posnaniensia* 6, С. 45-52, 2018.

дослідження спрямовані на антропонімію в її історико-етимологічному осмисленні¹⁷.

Прикладом такої праці можемо вказати роботу Р. І. Остаха, який на основі оригіналу Реєстру Війська Запорозького 1649 року уклав надзвичайно об'ємний реєстр чоловічих особових імен (понад 40 тисяч)¹⁸. М. І. Сенів досліджувала канонічний антропонімікон у писемних джерелах XIV–XVII століть («Жіночі церковно-християнські власні імена в українських писемних пам'ятках XIV–XVII ст. як давньоруська спадщина» (1991)¹⁹.

Дослідниця Ірина Дмитрівна Фаріон займалася антропонімією системою Верхньої Наддніпрянщини кінця XVIII – початку XIX століть, опрацювавши матеріал Йосифінської та Францисканської метрик, антропонімія Підкарпатської Львівщини кінця XVIII – початку XIX століть та ін.²⁰

У цій праці **метою моєї роботи** є провести лексико-семантичний аналіз твірних основ антропонімів «Описів Лівобережної України кінця XVIII – початку XIX століття».

Щоб досягти цієї мети були поставлені такі **завдання**:

1. Зібрати антропонімний матеріал з «Описів Лівобережної України кінця XVIII – початку XIX століття»;
2. Укласти картотеку антропонімів;
3. Провести лексико-семантичний аналіз твірних основ антропонімів;
4. Укласти покажчик антропонімів;
5. Проаналізувати порівняльний аспект у вивченні словотвору і лексики у шкільній програмі.

Для досягнення поставленої мети я використовувала такі методи: описовий, метод класифікації, історично-порівняльний.

Джерельною базою для моєї роботи є «Опис Лівобережної України кінця XVIII – початку XIX століття».

¹⁷ Д. Янчура, Ономастичні школи в Україні/ Studia Ukrainica Posnaniensia 6, С. 45-52, 2018.

¹⁸ Купчинська Зоряна. Львівська ономастична школа: етапи становлення і перспективи розвитку // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Вип. 71. – Львів, 2019. – Ч.І. – С. 3–78.

¹⁹ Там само.

²⁰ Там само.

Об'єктом дослідження виступають антропоніми, зокрема прізвища та імена, «Описів Лівобережної України кінця XVIII – початку XIX століття»; а **предметом** – семантика твірних основ антропонімів.

Ніхто не може уявити себе без персональної назви. Пересічна людина не задумується над походженням свого прізвища чи імени навіть якщо його етимологія лежить «на поверхні». Час стирає значення, і навіть ономастика не завжди може дати відповіді на всі антропонімні запитання. У своїй праці Ю. Редько подає значну кількість прізвищ з невідомою для нього основою і лише до деяких з них робить припущення (ось наприклад: Баляба, Галазика, Сикилінда, Піндра, Цубера, Нарепеха, Джичка, Джебка, Шпуй, Цюзь, Пось)²¹, але ж на початку творення того чи іншого прізвища все було чітко і зрозуміло, чому воно саме таке як воно є. На деякі прізвища впливали зміна порядку літер у слові; заміна першої літери; основою міг бути товариський чи сімейний неологізм; вигук, який зараз не використовується; ойконім, що зник і багато інших причин. Тому якомога повніше та ширше потрібно вивчати антропонімікон, щоб у майбутньому, відоме нам зараз не стало загадкою.

Зібраний і опрацьований матеріал є можливим для використання у шкільній програмі під час вивчення словотвору. В основному на прізвищах і їхніх словотвірних ланцюжках можна доступно аналізувати способи словотвору. Здебільшого це суфіксальний спосіб, що представляє широке коло словотворчих формантів, синтаксичний а також морфолого-синтаксичний. Досліджені антропоніми є цінними також у аспекті вивчення пасивної лексики у середній та старшій школі, адже в них законсервовані форми імен, діалектні назви окремих предметів та історизми, які в сучасному світі вже є не актуальними.

Прізвищеві назви «Описів Лівобережної України кінця XVIII – початку XIX століття», містять у собі антропоніми, які вже частково були досліджені, але

²¹ Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. – К.: Наук. думка, 1966. – 217 с.

значна частина прізвищ ще не були предметом окремого дослідження. Це і визначає **актуальність роботи**.

Матеріал дослідження складає 341 прізвище та 63 імені.

РОЗДІЛ І

З історії дослідження української антропонімії

На початках досліджень онімного простору увагу дослідників привертала пропіральна лексика, зокрема антропоніміка. Предметом вивчення антропоніміки є «антропоніми - власна назва, ім'я особове, ім'я по батькові, прізвище, прізвисько, псевдонім. Розділ ономастики, що вивчає антропоніми називається антропонімікою. Вона досліджує особливості утворення антропонімів основні принципи номінації людини, шляхи переходу апелювання в антропонім і навпаки, хронологічні характеристики антропонімів, їх зміни в часі, виникнення різних форм найменування людини, словотвір різних класів антропонімів, функціонування тих чи тих антропонімів у мові на різних хронологічних зрізах»²².

Антропонімія дає цінний матеріал для вивчення різних міграційних і колонізаційних рухів у межах конкретного етнографічного масиву і всякої інфільтрації ззовні, а в зв'язку з цим – і для дослідження міжплеменних чи міжнаціональних зв'язків і асиміляційних процесів²³.

Щоб почати історію вивчення антропонімів, важливо згадати і про виникнення цих власних назв. Якщо імена існували завжди (скільки сягає історична пам'ять) то прізвища, як такі і означення цих власних назв як прізвищ з'явились порівняно недавно. Основним способом ідентифікації особи у східних слов'ян X-XIII ст. був однолексемний. Такий висновок робимо на підставі власного дослідження еволюції давньоруських антропонімних формул²⁴. Багатолексемний спосіб найменування хоча й існував, але це був не типовий спосіб найменування особи. «Трансформація однолексемної антропонімійної системи у багатолексемну відбувається хвилеподібно: від

²² Українська мова: Енциклопедія / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови; редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. — 2-ге вид., випр. і доп. — К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. — 29-30 с.

²³ Там само – 12 с.

²⁴ Пахомова С. М. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах. Вид. 2-ге, доповн. і переробл. / Наук. ред. П. П. Чучка. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України; Державний вищий навчальний заклад "Ужгородський національний університет". – Ужгород: Вид-во Олександри Гаркуші, 2012. – 124 с.

центру - до окраїн, від можновладців - до нижчих верств суспільства», «Додатковим компонентом у дволексемних іменуваннях князів найчастіше виступав патронім, зрідка - відтопонімне означення, причому останнє - починаючи із XII ст.»²⁵. Найпопулярнішою антропонімною сполукою було *ім'я + патронім*, не можна точно сказати, що цей патронім виражає сучасне прізвище чи по-батькові. У якійсь родині це могло стати прізвищем, у іншій зовсім зникнути, а у третій закріпитись за іменем по-батькові.

Актуальність цього стала особливо відчутною після 1097 р., коли в Любечі було встановлено право спадкового володіння. Очевидно, цей зовнішній стосовно мови факт став тим каталізатором, який через певний час трансформував антропонімійну систему²⁶.

Про українські землі під владою Австро-Угорщини Іван Франко пише так: «Тільки з 1772 року, коли Галицька Русь перейшла під Австрію, датується правильне ведення реєстрів усієї людності, отже, і закріплення тих родових прізвищ, які застала тодішня адміністрація»²⁷. Антропоніміка це плід тисячолітньої історії кожного окремого народу, і як зазначає М. Л. Худаш у монографії «З історії української антропонімії», що в антропоніміконі «відбиті особливості суспільно-економічного і суспільно-політичного життя народу різних історичних епох, особливості побуту матеріальної і духовної культури, оточуючої природи, демографічні процеси, зв'язок з іншими народами»²⁸.

Запис прізвищ (як родових понять) у різних країнах та у різні віки відбувався по-різному. Спочатку вони закріплялись за князями, шляхтою, знаттю, панами, боярами, а вже зі звільненням селян з кріпацтва і за ними. До XVIII ст. включно прізвища більшості населення східних слов'ян ще не були сформовані²⁹. Цим актом держава назавжди припинила багатовікову народну традицію утворювати нові і нові патроніми для кожного наступного покоління,

²⁵ Там само – 130 с.

²⁶ Там само.

²⁷ Іван Франко, Причинки до української ономастики, стор. 187

²⁸ Худаш, Михайло Лукич. З історії української антропонімії: [монографія] / М. Л. Худаш, відп. ред. Д. Г. Гринчишин; АН УРСР, Ін-т сусп. наук. – Київ: Наукова думка, 1977. – 5 с.

²⁹ Там само – 7 с.

зобов'язавши громадян зупинитися на тогочасному актуальному іменуванні родини й надалі не змінювати його³⁰.

Думка, висловлена С. М. Пахомовою, дуже доступно і прозоро пояснює який шлях пройшло слово, щоб стати прізвищем: «Таким онімним знаком, який відповідав потребам високорозвиненої держави, ставало прізвище, трансформоване з патроніма, прізвиська або географічної ознаки, котре, пройшовши стадію сімейного прізвиська, яке повторилося щонайменш у трьох генераціях, пережило процес онімізації, внаслідок якого жива семантична пов'язаність із онімом, називавшим предка, втратилася, а сімейне прізвисько набуло граматично стабільного вигляду, спільного для всіх представників родини»³¹.

Проте зміни у класі прізвищ тривають і досі. Багато із прізвищ, які функціонували 400-600 років тому назад не функціонують на сучасному етапі. Причинами цього є вимирання цілих родин у зв'язку з хворобами, війнами; через асиміляцію їх відповідно до державного ладу, на території якої ця родина проживала; не бажання нащадка (зокрема сина) продовжувати родовід за прізвищем батька, а бажання взяти собі при одруженні прізвище дружини; усиновлення одного носія прізвища родиною з іншим прізвищем і тим самим зникнення першого. І не можна пропустити появу нових прізвищевих назв юридично засвідчених. В українську мову вони прийшли з закордоння, шляхом неправильного запису в документах, бажанням самого носія змінити повністю або частково редагувати своє спадкове ім'я.

Зараз ми прізвища знаємо як власну назву, яка «оформлена офіційними документами родову назву людини, приєднувану до її імені, яку людина одержує при народженні або в шлюбі і передає своїм нащадкам»³².

³⁰ Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців : Іст.-етимолог. словник / Павло Чучка; наук. ред. В. Німчук. – Львів: Світ, 2005.

³¹ Пахомова С. М. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах. Вид. 2-ге, доповн. і переробл. / Наук. ред. П. П. Чучка. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України; Державний вищий навчальний заклад "Ужгородський національний університет". – Ужгород: Вид-во Олександри Гаркуші, 2012. – 107 с.

³² Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. – К.: Наук. думка, 1966. – 6 с.

Першим кроком на шляху до вивчення антропонімікону є стаття 1882 року А. Степановича «Заметка о происхождении и склонении малорусских фамилий»³³, але вона є дуже поверховою та описує об'єкт свого дослідження у загальних рисах, змішуючи поняття прізвище – по-батькові – прізвисько. У 1889 році польський історик Й. Ролле³⁴ видав розвідку про утворення родових назв малоросійського люду. Важливим для нас є ця праця тому, що в ній описані власні назви, велика кількість яких була українського походження.

У кінці XIX століття виходило ще багато статей, заміток з початками описів антропоніміки, таких науковців як К. Кахникевича (1891), В. Ястребова (1893)³⁵, В. Щербини (1894)³⁶.

Над походженням прізвищ, на території України розмірковував літературознавець М. Сумцов у праці «Малорусскія фамильня прозванія»³⁷. Автор зауважує, що у кожного «крестьянина» є «фамильне прозваніє» і паралельно має «особенное прозвище, выдѣляющее его из ряда». Як зауважено у статті, що виникнення фамільних прозвищ було необхідністю. Тут ще не йдеться про прізвище як таке, а радше про прізвисько, яке є особливим для кожного. Як бачимо на початках розвитку ономастики не було такої дефініції між цими зовсім різними поняттями.

В. Охримович у праці «Про сільські прозвища»³⁸, яка ґрунтується на вивченні та структуруванні «прізвищ» бойківських сіл Сенечола, Вишків та Волосянка. Пояснюється поява прізвищ: «Колись, перед соткою літ коли закладено книги метрикальні, не було ніякої різниці між прозвищами сільськими й урядовими, бо власне сільські прозвища вписано до метрик як урядові. Від того часу пішли прозвища сільські і урядові ріжними дорогами і розійшлися далеко від себе» і поділ їх на «урядові, якими “пишуть ся”... – і прозвища сільські, котрими

³³ Худаш М.Л. З історії української антропонімії: [монографія] / М. Л. Худаш, відп. ред. Д. Г. Гринчишин; АН УРСР, Ін-т сусп. наук. – Київ: Наукова думка, 1977 – 22 с.

³⁴ Antoni J. Powstawanie nazwisk rodowych u ludu małopolskiego. Sylwetka hera 1dyczno-etnograficzna.- «Sylwetki historyczne». Serya VIII. Kraków, 1892

³⁵ Ястребов В. Малорусские прозвища Херсонской губернии. Этнографический очерк. Одесса, 1893

³⁶ Щербина В. Истории малорусских фамильных прозваний.- «Киевская старина». Август. К., 1894

³⁷

³⁸ Охримович В. Ю. Знадоби до пізнання народних звичаїв і поглядів правних. Про сільські прозвища / В. Ю. Охримович // Житє і слово. – Львів, 1895. – Т. III. – С. 302–307.

“кличуть ся”»³⁹. Між прізвиськами та прізвищами можна провести чітку лінію, навіть якщо ззовні їхня форма цілком ідентична. П. П. Чучка наводить три пункти для дефініції цих понять: « а) прізвисько – знак факультативний, тоді як прізвище обов’язкове для родини та її членів; прізвисько, як звичайно, – знак семантично мотивований, тоді як прізвище – асемантичний; в) прізвисько, як звичайно, – знак однопоколінний, тоді як прізвище – спадковий»⁴⁰.

М. Сумцов подає варіанти прозвищ: по-батьку, по-тестю, по тещі, по жінці та козацькі; наводить також прозвище утворене «від случая». Структурує їх у групи:

I. «отъ личного имени родителей»: по-батьку; по-матері.

II. «по мысту жительства»: за старим місцем проживання; за особливостями місця де знаходиться хата господаря.

III. «по выдающимся особенностям физиономии или характера»: по росту; фізичних вадах; кольору обличчя чи одягу; прізвища, які свідчать про матеріальний достаток.

IV. «по ремеслу»

V. «отъ именъ числительныхъ»

VI. «по названіямъ живтныхъ»

VII. «по названіямъ растений»

VIII. «по названіямъ кушаньевъ и разныхъпредметовъ домашняго обихода»

XIX. «с указаніемъ на историческое явление или событие»

XX. «с юмором»

XXI. «прозвища нѣмецкаго, татарскаго, румускаго происхождения»⁴¹.

Науковець пояснює особливість поєднання українських антропонімів, ставлячи на перше місце «фамільне прозваніє», а після нього ім’я. Виведено 34 флексії, якими закінчуються прозвища (-ко; -ка; -акъ, -якъ; -икъ; -окъ; -укъ, -

³⁹ Там само.

⁴⁰ Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців : Іст.-етимолог. словник / Павло Чучка; наук. ред. В. Німчук. – Львів: Світ, 2005.

⁴¹ Сумцов М. Малорусскія фамильныя прозванія – <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=10786>

юкъ, юхъ; -ай; -га, -ага, -яга; -ань; -анъ; -аль, -аръ; -ахъ, -аха; -ачъ; -ашъ; -ешъ; -ышъ; -ецъ; -ця; -ій; -инъ; -ичъ; -унъ, -юнъ; -на, -ня; -но; -имъ; -оль; -ло; -ській, -цькій; -стий; -ра, -ря; -ный; -да; -ысь; -усъ; -бей;).

В. Охримович створює першу класифікацію: «матерня, родова, батьківська, ґрунтова, індивідуальна», пояснюючи творення кожної з них та наводячи приклади.

Початок ХХ століття для ономастики розпочався найповнішим та найглибшим доробком І. Франка «Причинки до української ономастики». Ця праця багата фактичним матеріалом, цікавими думками та спостереженнями і має значний вплив на розвиток у антропоніміці. Франко розкриває історію появи прізвищ та порівнює її з іншими народностями, описує 3 типи прізвищевих слівотвору. Перший тип на -ого, -ої (тобто Р.в. від власного імені батька чи матері) (*Кривого, Возної*); другий – мають закінчення -а -я Н.в середнього роду ІV відміни по типу *теля, гуся (Грицев'я)*; третій – прізвища, що мають закінчення -ат (-ят) по типу ім. ІV відміни у Р.в. множини (*Романчат, Грицев'ят*).

Наступними працями, в яких досліджували антропонімію України були «Імена і назви руського міщанства» І. Крип'якевича⁴², М. Зубрицького «Імена, назви і прозвища у селян с. Мшаниця, Старосамбірського повіта»⁴³.

Після появи згаданої праці М. Зубрицького в дальшому розвитку української антропоніміки наступила досить довга перерва, яка тривала майже двадцять років⁴⁴.

В кінці 20-х років ХХ століття антропонімікою починають цікавитись лінгвісти. М. Корнилович у 1926 році видав статтю «Огляд народних родових прізвищ на Холмщині і Підляшші». Вперше у цій праці описав антропоніми на території, яка колись ще не досліджувалась з такого боку. Пізніше він пише ще одну важливу працю «Народна родова ономастика на Волині наприкінці ХVІІІ

⁴² Крип'якевич І. Львівська Русь в першій половині ХVІ в.- ЗНТШ. Т. ХХVІІ, 1907

⁴³ Зубрицький М. Імена, назви і прозвища у селян с. Мшаниця Старосамбірського повіта.-ЗНТШ, Т. LXXX, 1907

⁴⁴ Худаш М.Л. З історії української антропонімії : [монографія] / М. Л. Худаш, відп. ред. Д. Г. Гринчишин; АН УРСР, Ін-т сусп. наук. – Київ: Наукова думка, 1977 – 27 с.

ст. і в I-й пол. XIX ст.». У цій праці автор описує свої спостереження про головні, на його думку, чинники назвотворення: соціальний критерій та особливості місця людини в соціумі.

У період після II світової війни виходять ще статті та замітки з української антропоніміки. Але вони є дрібними і охоплюють невелике коло зацікавлень – словотвір, етимологія, правопис лінгвістичний аспект⁴⁵.

Великим успіхом на антропонімній ниві серед попередників та сучасників відзначився Юліан Редько. Починаючи з 1955 року він видає статті, словники, монографії, довідники, збираючи та опрацьовуючи ономастичний матеріал територією усієї УРСР. Автор досліджує «Сучасні українські прізвища» та видає «Довідник українських прізвищ».

У другій половині XX століття Павло Павлович Чучка починає активну працю над антропонімікою Закарпаття, пише дисертацію та згодом монографію про «Прізвища закарпатських українців», де подає також історико-етимологічний словник. Дослідник зосереджує свою працю на конкретній території та вивчає прізвища, прізвиська у діяхронії. Для дослідження етимології користується багатим антропонімним матеріалом з інших територій України, а також працями східнослов'янських ономастів, зокрема болгарським словником власних та родинних імен Ілчева⁴⁶.

Дослідженням прізвищ у історичному аспекті займався І. Сухомлин. «Об'єктом дослідження автор обрав, за його термінологією, «прізвища» старої Полтавщини XVII в., засвідчені тогочасними полтавськими актовими книгами» – пише М. Худаш.

У 1977 році виходить ще одна надто важлива праця в історії дослідження українських прізвищ – «З історії української антропонімії» Михайла Худаша. Автор зробив неабияку працю проаналізувавши спочатку історію цієї онімної одиниці, а потім подає власні думки про творення, дефініцію, та правову ідентифікацію особи в Україні.

⁴⁵ Там само – 30-31 с.

⁴⁶ Илчев С. Речник на личните и фамилни имена у българите. -- София: БАН, 1969. -- 628 с

У 1990 році виходить праця Л.Т. Масенко⁴⁷, де мовознавиця у розділі «Що значить прізвище» не лише дає свій погляд на походження прізвищ, а й наводить літературні, автобіографічні приклади уживання і живого творення цих антропонімних одиниць у різні періоди. Починаючи з фольклору, продовжуючи віршами, великими прозовими творами і навіть юридичними документами, за якими можна спостерегти як усталені сучасні прізвища природно витворювались із життя нашого народу.

Дослідження антропонімів у діахронному вимірі робили такі науковці як Гумецька Л. Л.⁴⁸; Бучко Г. Є. у багатьох працях^{49, 50, 51}; Керста Р.Й.^{52, 53}; Осташ Р. І.^{54, 55, 56} та ін.; Фаріон І. Д.^{57, 58}; Худаш М. Л.^{59, 60, 61}

У праці «Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII початку XIX століття» Ірина Фаріон аналізує способи і засоби ідентифікації осіб у кінці XVIII століття. Загалом у цей період переважає двокомпонентна структура, але інколи зберігаються і трикомпонентні антропонімні формули. Також мовознавиця аналізує три типи суфіксації на основі зібраного матеріалу: патронімні; квалітативні та катойконімні суфікси.

⁴⁷ Масенко Л.Т. Українські імена та прізвища. – К.: Т-во «Знання» УРСР, 1990. – 48 с.

⁴⁸ Гумецька Л. Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV–XV ст. / Л. Л. Гумецька. – К., 1958. – 298 с.

⁴⁹ Бучко Г. Є. Прізвища Бойківщини в період їх становлення і в наші дні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.02 “Мови народів СРСР. Українська мова” / Ганна Євгенівна Бучко. – Одеса, 2005. – 20 с

⁵⁰ Бучко Г. Є. Роль діахронічного дослідження антропонімії у вирішенні проблем стабілізації українських прізвищ// *Nove nazwy własne – nowe tendencje badawcze* (pod red. A. Cieślukowej). – Kraków, 2007. – S. 241 – 250.

⁵¹ Бучко Г. Є., Бучко Д. Г. Історична та сучасна українська ономастика: вибр. пр. – Чернівці, 2013.

⁵² Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменувани / Р. Й. Керста. – К., 1984. – 152 с.

⁵³ Керста Р. Й. Особові назви, утворені від загальних назв на означення професій, роду занять// *Питання історії української мови*/ [відп. ред. Л.Л. Гумецька]. – Київ, 1970. – С. 141 – 158.

⁵⁴ Осташ Р. І. Власні особові імена з однофемними суфіксами в українській антропонімії середини XVII століття // *Linguistica slavica: Ювілейний збірник на пошану Ірини Михайлівни Железняк* / відп. ред. В. П. Шульгач. – К., 2002. – С. 104–113.

⁵⁵ Осташ Р. І. Ідентифікація особи в Реєстрі / Р. І. Осташ // *Реєстр Війська Запорозького 1649 року* / упоряд.: О. В. Тодійчук, В. В. Страшко, Р. І. Осташ, Р. В. Майборода. – К., 1995. – С. 505-512.

⁵⁶ Осташ Р. І. Механізми взаємодії індивідуальних, родових і родинних прізвищ// *Традиційне і нове у вивченні власних імен – Донецьк; Горлівка; Святогірськ, 2005.* – С. 106 – 109.

⁵⁷ Фаріон І. Д. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX ст. (з етимологічним словником) / І. Д. Фаріон. – Львів, 2001. – 370 с.

⁵⁸ Фаріон І. Д. Як еволюціонували українські прізвища (на матеріалі українського красного письменства XI – XVIII ст.) // *Дзвін.* – 1997. - № 11-12. – С. 45-46.

⁵⁹ Худаш М. Л. З історії української антропонімії / М. Л. Худаш. – К. : Наукова думка, 1977. – 236 с.

⁶⁰ Худаш М. Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від відапелятивних антропонімів) / М. Л. Худаш. – Львів, 2004. – 535 с.

⁶¹ Худаш М. Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (Утворення від слов'янських автохтонних відкомполітичних скорочених власних імен) / М. Л. Худаш. – К., 1995. – 361 с.

Дуже цінною є ця праця з огляду й на те, що у другій частині подано етимологічний словник прізвищевих назв.

Розвиток антропонімії не зупинився і у наш час відбувається активне студювання антропонімного матеріалу. Зокрема звернемось до львівської ономастичної школи, яку представляють – Демчук М.О.⁶², Купчинська З. О.⁶³, Тимошик Г.В.⁶⁴, Осташ Л.Р.⁶⁵, Сокіл-Клепар Н.В.⁶⁶, Сколоздра-Шепітко О. Р.⁶⁷.

Отже, на сучасному етапі розвитку ономастики, дослідження антропонімів має велике значення. Питання вивчення антропоніміки є в центрі уваги багатьох українських та зарубіжних мовознавців. Вивченню ономастики та зокрема антропоніміки присвячено праці С.М. Пахомової, П.П. Чучки, М. Л. Худаши, С. Ілчева, Р.Й Керсти, Г.Є. Бучко, Р.І. Осташи, Л.Л. Гумецької та ін.

Жодна людина не існує без імені і прізвища, для нас вони мають важливе значення, як у побуті, так і у офіційних, юридичних сферах. Вони є відображенням нашого роду, нашої національності та мовної ідентичності.

Найменування особи, або антропоніми, в українській мові мають усталені формули. Це трикомпонентна основа, що містить прізвище, власне ім'я та ім'я по-батькові. Ця формула витворилась історично та юридично закріплена в нашій державі. Антропоніми це не просто слова, хоча вони не зберігають свою семантику, мають дуже важливі функції.

І хоча пейоративи вже не перше десятиліття є об'єктом дослідження, залишається все ще великий пласт неопрацьованих одиниць.

⁶² Демчук М. О. Праслов'янські елементи в прізвищах Бойківщини // Бойківщина: історія та сучасність: матеріали історико-народознавчої конф. «Минуле і сучасність Бойківщини». – Львів, 1996. – С. 196-197.

⁶³ Купчинська З. О. Антропоніміка в Науковому товаристві ім. Шевченка // Енциклопедія «Наукове товариство ім. Шевченка». – Львів, 2012. – Т. 1. – С. 227-230.

⁶⁴ Тимошик Г. В., Процик І. Р. Лінгвокраїнознавчий словник власних назв української мови. Четвертий зшиток. Астрономічні назви. – Львів, 2006. – 140 с.

⁶⁵ Осташ Л. Р., Осташ Р. І. Українські особові імена середини XVII ст. як об'єкт лексикографії. 21 (Ф/О) // Тенденції розвитку української лексики та граматики. - 2015. - Ч. II. - С. 238-266. - (У колі мови, літератури і культури; W kręgu języka, literatury i i kultury ; Т. VIII).

⁶⁶ Сокіл-Клепар Н. В. Роль антропонімів у номінації мікротопооб'єктів Українських Карпат // Наукові записки Тернопільського національного університету. Серія : Мовознавство. - Тернопіль, 2014. - Вип. II (24). - С. 259-264.

⁶⁷ Сколоздра-Шепітко О. Р. Слов'янська антропонімія в українській історичній прозі // Серце чисте, думка чесна... : зб. наук. пр. і матеріалів на пошану Ірини Ощипко. - Львів, 2018. - С. 512-527.

РОЗДІЛ II

Лексико-семантичний аналіз твірних основ власних назв «Описів Лівобережної України кінця XVIII – початку XIX ст.»

Первісно, коли утворювалась особова назва, кожне прізвище (прізвисько) було чимось обумовлене і щось означало. Завжди існувала якась підстава для того, щоб людині дати назву, яка мала б відрізнити її від інших людей. А давались вони за особливі ознаки за якими ідентифікували першоносія. Це були і професія, і зовнішній вигляд, і національність, і місце проживання, і тисячі інших властивостей. Іноді могли бути й інші підстави для надання прізвиська, що перетворилося пізніше в прізвище. Це пов'язано з найрізноманітнішими обставинами життя, невідомими нам. У таких випадках про генезис прізвища нічого певного сказати не можна⁶⁸.

Чимало уваги виникненню особових назв присвятила Л. Л. Гумецька. На основі актових пам'яток XIV— XV ст. вона аналізує особові назви за принципом їх словотвору та вказує на їх етимологію⁶⁹.

Прізвище це особова родинна назва, що переходить від першоносія до нащадків, від батька до сина. Наприклад *Василенко* – це син Василя (ідентифікація за іменем батька), *Косач* – ідентифікація особи за родом заняття (косач = косар), *Завадовський* – житель села *Завадів* (ідентифікація за місцем проживання), *Гриб* – ідентифікація за особливою ознакою.

На сучасному етапі семантика прізвищ стерлась. *Кузьменко* не є сином *Кузьми*, або особа на прізвище *Ворон* не обов'язково має бути чорною як ворона.

2.1. Імена та їх варіанти

«Ім'я людини – це і те м'яке, ніжне найменування, яким нас у дитинстві називала мати, це і те слово, з яким у парі нам судилося життя прожити, це і те

⁶⁸ Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. – К.: Наук. думка, 1966. – 217 с.

⁶⁹ Гумецька Л. ., Нарис словотворчої системи української актові мови XIV—XV ст., К., 1958.

наше добре ім'я – честь, а може і слава, бо є не просто імена, а славні імена...»⁷⁰.

На жаль, в українській антропоніміці не так багато праць та пам'яток з дослідження українських особових імен, особливо, в їх первісній функції. Найдавніший матеріал з антропонімії українських етнічних земель, ми знаходимо в давньоруських літописах, а її аналіз – у лексикографічних працях, які присвячені дослідженню даних пам'яток⁷¹.

За останні роки в українських історичних досліджень науковці вдаються до вивчення усіх аспектів та напрямків походження українських імен. Велику увагу етнографів привертають саме ті імена, які відображають інформацію про народні перекази та звичаї при виборі імені для дитини: *Бажан* (бажаний, жаданий), *Неждан*, *Мовчан*, *Некрас*, *Ненаш* та інші. У різних епохах найменування дітей пов'язане з народними обрядами, завдяки яким, ми можемо дізнатись про побут, традиції, вірування і повсякденне життя наших прашурів.

Визначне місце у дослідженні особових назв відіграє їх вивчення у контексті культурної спадщини народу, а саме імена в художній літературі, у прислів'ях і приказках, у народно-пісенній творчості тощо. Адже ці здобутки, відтворюють цінну інформацію про культуру та історію народу.

Дослідження вказують: «Власне ім'я людини – найдавніше антропонімне утворення. Виникали і щезали цивілізації, змінювалися часи й епохи, але за всіх історичних перегонів право всіх, хто жив на землі, – мати ім'я – залишалося незмінним. За висловом давньогрецького співця Гомера, особа ніколи не була безіменною»⁷².

При опрацюванні сучасних досліджень ми помітили, що навіть у далекі доісторичні часи, а саме починаючи з кам'яного віку, люди мали власні імена, тобто імена – це та складова мови, яка була з початку формування самої мови. Коли народжується дитина, тоді народжується також нове ім'я. Адже, яке б не

⁷⁰ Карпенко Ю.А. Теоретичні засади розмежування власних і загальних назв/ Ю.А. Карпенко // Мовознавство. – 1975. – № 4. – С. 47– 50

⁷¹ Історична та сучасна українська ономастика Ганна Бучко, Дмитро Бучко с.40

⁷² Скорук І. Д. Курсова та дипломна роботи з ономастики. Луцьк Вежа-Друк 2017 с.75

було давнє слово, воно набуває нового значення і нового відтінку від свого носія. Такий на перший погляд легкий процес найменування дитини, вимагає до себе набагато серйознішого ставлення ніж здається на початку. Адже, при найменуванні дитини, яка є нащадком нашої держави, ми залишаємо слід в історичній та культурній спадщині нашого народу. Як писав І. Франко, що ім'я – це вірний друг людини, який супроводжує її від першого крику і до останнього подиху.

За походженням українські імена поділяють на⁷³:

а) слов'янські:

- давні (одноосновні: *Ждан, Бажан*; імена-композиції: *В'ячеслав, Всеволод, Златослава*);
- нові (*Зорян, Зорина, Зореслава*);

б) запозичені:

- давні запозичення із скандинавських мов (*Олег, Роксана*);
- імена латинського походження (*Антон, Костантин, Максим*);
- давньоєврейські (*Яків, Мойсей, Симон*);
- грецького походження (*Леонтій, Лев, Олексій*);
- сучасні запозичення переважно із західноєвропейських мов (*Артур, Герман, Аліна*).

Важливо зазначити, що значна частина християнських особових імен парні наприклад: *Маріан – Маріана, Улян – Уліяна, Стефан – Стефа, Устим – Устима, Анастасій – Анастасія*. Деякі імена первинно навіть були чоловічими, а згодом перейшли в жіночі: *Інна, Роман*.

Також особові імена поділяються за такими характеристиками:

- **офіційні або повні:** *Анастасія, Александр, Ірина*.
- **неофіційні або скорочені:** *Настя, Саша, Іра*.

Офіційні імена – це ті, які записують у свідоцтво про народження, паспорт, реєстр, церковну метрику. Для них існують певні правописні норми, які визнаються Словниками власних імен людей (с. 76). Раніше у церковні

⁷³ Там само, с. 76

метрики чи офіційні документи було заборонено вписувати скорочені варіанти особових імен, і ними користувались лише у побуті. На сьогоднішній день ситуація змінилась і небажання людей користуватись правописними нормами призвело до того, що при реєстрації дітей почали користуватись скороченими (неофіційними) іменами – *Ася, Маруся, Дмитро, Слава, Дан, Іра, Саша*.

А) Слов'янського походження

У доісторичні часи, коли ще не існувало писемності одна людина могла протягом життя мати декілька імен, вони могли змінюватись від поведінки людини, особистих якостей, зовнішності людини, а також, якщо обставини в житті конкретної людини змінювались. «Багатоіменність у дохристиянський період подібна до того, як нині одна особа може «нажити» собі кілька різних прізвиськ – у сім'ї, у школі, війську, серед однолітків-студентів, сусідів чи односельців, а також серед колег на роботі»⁷⁴.

Імена доісторичного або язичницького походження, поділяємо за такими критеріями:

- за порядком та часом народження: *Третьак, Семак, Весна, Середа, Пізняк*;
- за життєвими обставинами, за ремеслом батьків або за соціальними статусом: *Томило, Любко, Немила, Холоп*;
- за зовнішнім виглядом або фізичними вадами: *Дрібко, Малишко, Світлик*;
- за поведінкою або вдачею: *Несміян, Крикун, Плакса*.

У часи Київської Русі імена людей творили історію народу і також поділялись на декілька категорій⁷⁵:

- імена верховенства або «княжі» з наступними компонентами імені: *-волод, -мир, -слав, -полк, -гост, -жир* тощо, залишилися також у сучасній антропонімній системі: *Володимир, Всеволод, В'ячеслав, Мирослав, Ростислав, Святослав* та ін.

⁷⁴ Белей Л. О. Ім'я дитини в українській родині Харків Фоліо 2010 р. с. 9

⁷⁵ Скорук І. Д. Курсова та дипломна роботи з ономастики Луцьк Вежа-Друк 2017 с.76

- імена простих людей утворювались за фахом: *Коновал, Рибак*; за походженням людини: *Татарин, Чемерис*; за зовнішніми ознаками або особливостями характеру: *Світлик, Чорниш, Розумник*.

Часто у давні часи дітям давали імена, які стосувались природи наприклад свійських тварин або лісових звірів, птахів або комах, плазунів або риб тощо: *Лис, Козут, Вовк, Баран, Лев* та інші. Дана група імен називається – зооніми. Традиція називати дітей іменами-зоонімами була не лише у дохристиянський період, але й продовжила існувати також після Хрещення Русі та до сьогодні⁷⁶.

Б) Запозичені імена

Після того, як відбулось Хрещення Русі, змінився також обряд надання імен дітям. Він тепер називався – хрещенням. За походженням більшість імен даного періоду запозичені, але під впливом давньоукраїнської мови, а також послов'янізувавшись у болгарів, у яких християнство було прийнято раніше, набули слов'янських форм, тобто адаптувались у середовище. Це імена давньоєврейського, грецького та латинського походження⁷⁷.

а) імена грецького походження:

Кирило, Кирил κύριος [kyrios] – пан, господар, глава; володар; господь. Ім'я було запозичене через церковнослов'янську мову в давньоруську з грецької, можливо, первісно означало «господарський». Західнослов'янські та слов'янська форми запозичено за посередництвом латинської⁷⁸. Також в українських текстах ми можемо зустріти інші варіанти особового імені: *Курило, Чурило, Хурило, Кирилко, Кирилонько, Кирилочко, Кирилик, Кирилець, Кирильцьо, Кир, Кирко, Кирик, Кирусь*. (Скр., Дз., 67)

Федір Θεόδωρος [Theódōros] – *theos* – Бог і *dōron* – дар або дарунок (буквальний переклад імені: *Божий дар*). Відповідники в українській мові:

⁷⁶ Скорук І. Д. Курсова та дипломна роботи з ономастики Луцьк Вежа-Друк 2017 с.76

⁷⁷ Белей Л. О. Ім'я дитини в українській родині Харків Фоліо 2010 р. с. 18

⁷⁸ Етимологічний словник української мови Т. 2 с. 436

Хведур, Хведір, Педір, Ведір, Федор (3) Федоръ (2), Федорко, Федоронько, Федорочко, Федь, Федько, Федя, Федорик, Федунь, Федуньо, Федуньцьо, Федьо; Дорко (Скр., Дз., 105).

б) імена давньоєврейського походження:

Давид, Давид [Dāuīd] – коханий, улюблений. Варіанти імені: Давидко, Давидонько, Давидочко. (Скр., Дз., 54)

Назар, Назарій [nāzar] – він присвятив себе Богу. Варіанти імені: Назарко, Назаронько, Назарочко, Назарчик, Назарцьо (Скр., Дз., 81).

в) імена латинського походження:

Максим, Максиміан Maximus (родинне ім'я, що приєднувалось до родового) зводиться до прикметника maximus – найбільший (максимум, максималіст). Ім'я через церковнослов'янське посередництво запозичене в давньоруську мову з грецької, а до грецької прийшло з латинської (Етимологічний словник української мови Т. 3 с. 368). *Максимко, Максимонько, Максимочко, Максимцьо, Максимунь, Максимуньо, Макс.* (Скр., Дз., 74)

Маріана, Мар'яна, Маріанна [mare] – море. Можливо, контамінація (схрещення) імен Марія і Анна або як форма жіночого роду до латинського Marianus (належний до роду Маріїв) – Мар'ян, Маріан. Варіанти імені: *Мар'янонька, Мар'яночка, Мар'янка, Мар'яся.* (Скр., Дз., 75, 158, 161)

Деякі особові імена, які в мові походження мали лише один варіант, стали сприйматись людьми в українській системі іменотворення, як декілька різних особових імен:

γεωργός [geōrgos] – ім'я давньогрецького походження. Наведемо приклад варіантів в українській мові:

а) **Георгій** – geōrgos – хлібороб, плугатар. Через старослав'янську мову запозичене з грецької, походить від складного іменника «землероб», утворене з іменників *gē* – земля (географія) та *ergon* – справа, праця, робота

(Етимологічний словник української мови Т. 1 с. 496). Варіанти імені: *Горя; Жорж, Жора, Жорик, Гарик* (Скр., Дз., 51). Ім'я зафіксовано в «Описах».

б) **Єгор** – за значенням те саме, що і Георгій. Варіанти імені та його скорочення також подібні до варіантів імені Георгій: *Єгорко, Єгоронько, Єгорочко, Горя, Жорж, Жора, Жорж* (Скр., Дз., 59). Це ім'я є твірною основою одного з прізвищ «Описів».

в) **Юрій** – за значенням те саме, що і Георгій. Варіанти імені: *Юр, Юра, Юрчик, Юрась, Юрасько, Юрасьо, Юрасик, Юрасенько, Юрасечко, Юраш, Юрашко, Юрієчко, Юрійко, Юрцьо, Юрусь, Юрок*. Варіанти імені, які такі самі, як і в Георгій: *Жорж, Жора, Жорик* (Скр., Дз., 109). Це ім'я не зафіксовано в «Описах».

На відмінну від дохристиянського імені, християнське ім'я не несе в собі ніякого сакрального значення, тобто воно не відповідає зовнішності дитини, чи не несе в собі побажання доброї долі дитині. Дитина отримувала ім'я свого тезки-святого, який ставав її ангелом охоронцем. Своє ім'я людина отримує під час таїнства хрещення. Під час нього хрещений отримує ім'я якогось святого (так зване хресне ім'я), так нового члена Церкви віддають під особливу опіку конкретного святого або ангела. Небесний тезко, зокрема його основні чесноти, заслуги перед Богом чи подвиги в ім'я Христа, мають бути зразком для охрещеної особи і в такий спосіб впливати на її подальшу долю⁷⁹.

На розвиток українських імен в новітній час вплинула також ідеологія Радянського Союзу. Більшовики зразу розуміли важливість особового імені, і так як вони забороняли усе християнське, вважаючи це пережитком минулого, та займалися русифікацією усіх своїх територій, в тому числі і українських, вони поставили перед собою за мету створити пролетарський іменник, який був з комуністичним відтінком.

Ідеологізація більшовицької іменотворчості на територіях України мала такі три характерні ознаки⁸⁰:

⁷⁹ Шпіраго Ф. Католицький народний катехізм / перекл. о. Я. Левицького. – Львів: Місіонер, 1997. – С. 492–494

⁸⁰ Белей Л. О. Ім'я дитини в українській родині Харків Фоліо 2010 р. с. 39

- 1) нігілізм, тобто невіглаське ігнорування або навіть визнання шкідливою величезної духовної спадщини, пов'язаної з вибором, мотивами надання та вживанням численних християнських імен;
- 2) войовничий інтернаціоналізм – прагнення витворити наднаціональний іменник через невизнання та заперечення його національного характеру: *Кармія, Ревдит, Роблен*;
- 3) культотворення – використання імен для поширення культу партійних вождів: *Владлен, Вілор, Марлен* та інші⁸¹.

Пролетарські імена на теренах України: *Авангард, Вагон, Герой, Граніт, Евакуац, Ера, Індустріалізація, Коментарія, Мир, Муза, Трактор* та ін. На думку дослідників таких імен було близько 10 тисяч, але, на щастя, вони не набули популяризації та їх вживання не було поширеним⁸².

Багато українських колоротних іменних варіантів такі як: *Стефа, Христя, Одарка, Олеся, Наталка* та багато інших, спеціально виводились з ужитку і заборонялось їх офіційне використання у метриках та інших документах. Їх у словнику-довіднику «Власні імена людей» (К., 1986), виданому Академією наук УРСР, супроводжували дискремінаційні ремарки. Та відновленню даних імен сприяли українські митці, які називали себе: *Лесь, Ліна, Тодось* тощо. А також традиції називати дохристиянських та християнських прізвищ відтворювались в українських творах. Національно свідомі українці називали своїх нащадків на честь улюблених персонажів з художньої літератури: *Марко, Орися, Одарка, Мальва, Ксеня* та інші⁸³.

Завдяки працям «Українсько-російському і російсько-українському словнику власних імен людей» (1956) за редакцією І. М. Кириченка, а також два видання словника-довідника Л. Г. Скрипник та Н. П. Дзятківської «Власні імена людей» попри значний ідеологічний тиск, укладачам словників вдалось

⁸¹ Там само.

⁸² Там само.

⁸³ Там само с. 46

надати всі підстави для того, щоб визнати статус українського особового імені – національним⁸⁴.

а) Імена грецького походження:

Давньогрецькі імена як складова візантійських християнських імен запозичувалися разом із уведенням християнства на Русі в X ст. Вони мали свою слов'янську, так звану канонізовану (узаконену) церквою форму, зафіксовану в спеціальних книгах і давалися під час хрещення⁸⁵. Але часто імена адаптовувались до звукової та словотворчої української мовної системи.

Деякі українські імена називають «прихованими» грецизмами, вони були запозичені з мови походження шляхом – калькування⁸⁶:

Богдан – калька з грецького імені *Theodotos* від *theodotos* – «богом даний»;

Надія – переклад запозиченого зі старослов'янського *Надежда*, що з'явилося як калька з грецького імені *Elpis* від *elpis* – «надія»;

Любов – запозичене зі старослов'янської мови, де з'явилося як калька грецького імені *Charis* від *charis* – «любов».

На основі праці «Описи лівобережної України кінця XVIII – початку XIX ст.» нам вдалось дослідити такі особові імена, які були популярними у цей проміжок часу:

Агафія гр.; *agathē* – добра. Гафа, Гафійка, Гафієнька, Гафієчка, Гапа, Гапонька, Гапочка, Гапуля, Гапуня, Гапуся, Гапка, Гася, Гаша, Гашуня, Гашка. (Скр., Дз., 115)

Александр гр.; *alexō* – захищаю і *anēr* (род. *andros*) – чоловік (буквально: мужній оборонець; захисник людей). Олесько, Олесик, Олелько; Лесько, Лесик, Лесюта, Лель; Саня, Санько, Сашко, Саша, Сашуля; Шура, Шурко, Алик. (Скр., Дз., 84)

⁸⁴ Там само с. 47

⁸⁵ Скрипник Л.Г. Власні імена людей : [словник-довідник] / Л.Г. Скрипник, Н.П. Дзятківська. – 2-ге вид., випр. й доп. – К. : Наукова думка, 1996. – 7 с.

⁸⁶ Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2015 No 18 том 1 с. 24

Алексей, Алексѣй (2) гр.; alexō – захищаю (буквально: захисник). Олексійко, Олексієнько, Олексієчко, Олексик, Олксьо, Олешко; Лексійко, Лексієчко, Льоня; Альоша, Алик. (Скр., Дз., 85)

Афанасій (2) гр.; athanasium – безсмертя. Панаско, Панасонько, Панасочко, Панасьо, Панасик; Опанаско, Опанасонько, Опанасочко, Опанасьо, Опанасик; Танасієнько, Танасієчко, Танаско, Танасьо, Танасик; Фаня. (Скр., Дз., 42)

Василь (2), **Василій** (5) гр.; basileus – цар. Василько, Васи- Ленько, Василечко, Василин, Василина, Васько, Василик, Васильчик, Васильцьо, Васильок, Васи- Лунь, Василюньо, Вася, Васьо, Васюньо, Васюта. (Скр., Дз., 45)

Георгій – geōrgos – хлібороб, плугатар. Через старослав'янську мову запозичене з грецької, походить від складного іменника «землероб», утворене з іменників gē – земля (географія) та ergon – справа, праця, робота⁸⁷. Варіанти імені: Горя; Жорж, Жора, Жорик, Гарик (Скр., Дз., 51).

Герасим гр.; gerasmios – поважний, шановний. Герасимко, Герасимонько, Герасимочко, Герась, Герасько, Герасик, Герасимко, Герсимонько, Герасимочко, Герась, Герасько, Герасик, Гера. (Скр., Дз., 50)

Григорій (6), **Григорій** гр.; grēgoreō – не сплю, пильную (буквально: той, хто не спить, пильнує). Григорко, Гриник, Гринь, Гринько, Гриньо, Гриня, Грицай, Грицик, Гри- Цунь, Грицуня, Грицуненько, Грицуньо, Грунь, Грунько, Гриша, Гришко; Ригірко, Ригорко. (Скр., Дз., 53)

Демид гр.; ім'я Diomedes; від dios – божественний і medō – піклуюся, опікую. Церк. Діомид. Демидко, Демидонько, Демидочко, Демидок. (Скр., Дз., 55)

Дем'ян (2) гр.; можливо, від damazō – приборкую, підкоряю Дем'янко, Дем'янонько, Дем'яночко, Демко, Демо, Демчик. (Скр., Дз., 55)

Демоид (Демид) гр.; ім'я Diomedes; від dios – божественний і medō – піклуюся, опікую. Церк. Діомид. Демидко, Демидонько, Демидочко, Демидок. (Скр., Дз., 55)

Діонісій (Денис) гр.; особове ім'я Dionysios; від Dionysos – Діоніс; у грецькій міфології – бог життєвих сил природи, вина і веселоців (буквально:

⁸⁷ Етимологічний словник української мови Т. 1 с. 496

присвячений Діонісові). Церк. Діонісій. Дениско, Денисонько, Денисочко, Дениска. (Скр., Дз., 55-56)

Дмитрій (2) гр.; Dēmētrīod (присв. прикм. до Dēmētēr) – стосовний до Деметри, належний їй; у грецькій міфології Деметра – богиня родючості та хліборобства. Дмитрик, Дмитронько, Дмитрочко, Дмитрусь, Дмитруньо, Діма; Митько, Митя. (Скр., Дз., 56)

Евдокін (Євдоким, Явдоким) гр.; eudokimos – славетний; шанований. Євдокимонько, Євдокимочко, Євко. (Скр., Дз., 58)

Ефросинія (Єфросинія, Фросина) гр.; euphrosyne – радість, веселощі. жін. до Єфросин. Фрося, Фросинка, Фросинонька, Фросиночка, Фроська; Пріся, Прісенька, Прісечка, Проня; Фрузя, Фрузька. (Скр., Дз., 60)

Зеновій (Зіновій, Зінько) гр.; Zeus (род. Zenōs) – Зевс і bios – життя (буквально дане слово означає: який живе, догоджаючи богам). Зінь, Зеньо, Зеник. (Скр., Дз., 60)

Ирина (2) (**Ирина, Ярина**) гр.; eirēnē – мир, спокій. Іринонька, Іриночка, Іринка, Іра, Іронька, Ірочка, Іруня, Іруненька, Ірунечка, Ірунька, Іруся, Ірусенька, Ірусечка, Іруська, Ірця; Яринонька, Яриночка, Яринка, Ярися, Яруся; Рина, Ринонька, Риначка, Ринка. (Скр., Дз., 144)

Катерина, Катря гр.; katharios – чистий, katharon – чистота. Катеринка, Катеринонька, Катериночка, Катруня, Катрунька, Катруся, Катрусенька, Катречка, Катя, Катечка, Катюша, Кася, Касенка, Каська, Касуненька, Касюня, Касюнейка. (Скр., Дз., 146)

Кирило, Кирил кѣрыос [kyrios] – пан, господар, глава; володар; господь. Ім'я було запозичене через церковнослов'янську мову в давньоруську з грецької, можливо, первісно означало «господарський». Західнослов'янські та слов'янська форми запозичено за посередництвом латинської⁸⁸. Також в українських текстах ми можемо зустріти інші варіанти особового імені: *Курило, Чурило, Хурило, Кирилко, Кирилонько, Кирилочко, Кирилик, Кирилець, Кирильцьо, Кир, Кирко, Кирик, Кирусь*. (Скр., Дз., 67)

⁸⁸ Етимологічний словник української мови Т. 2 с. 436

Косма (Кузьма) гр.; kosmos – світ; порядок (пор. космос); перен. – прикраса, краса (пор. косметика). Церк. Косма, Косьма. Кузь, Кузько, Кузема, Куземка, Куземочка, Кузьмичок, Кузьмина. (Скр., Дз., 70)

Ларион (Ларіон) див. Іларіон. Іларіон, Ларіон гр.; hilaria – веселощі, радощі, Ларко, Ларик, Ларіосик. (Скр., Дз., 63)

Лев, Левко гр.; leōn – лев. Левонько, Левочко, Левусь, Левцьо, Левчик, Льоня. (Скр., Дз., 71)

Леонтій (2) Лео, Левко гр.; leonteios – лев'ячий, левиний. Льоня. (Скр., Дз., 72)

Марфа (2) гр.; Martha; від араб. mārtā – пані, господиня. Марфонька, Марфочка, Марфуня, Марфуся, Марфуша. (Скр., Дз., 161)

Микола, Николай (Миколай, Никола) гр.; особове ім'я Nikolaus; від nikē – перемога і laos – народ (буквально: переможець народів). Миколка, Миколонько, Миколочко, Миколя, Микольцьо, Миколайко, Миколайчик; Николко, Николонько, Николочко, Николик, Никольцьо, Николуньо, Миколайко, Миколайцьо; Колько, Коля. (Скр., Дз., 77)

Никифор, Нікіфор, Ничипір гр.; nikēphoros – переможний; переможець. Ничипірко, Ничипорко; Чіпка. (Скр., Дз., 82)

Олексій, Олекса гр.; alexō – захищаю (буквально: захисник). Олексійко, Олексієнько, Олексієчко, Олексик, Олексьо, Олешко; Лексійко, Лексієчко, Льоня; Альоша, Алик. (Скр., Дз., 85)

Петро (5) гр.; petra – скеля; камінь (пор. петрографія). Петрусь, Петрусьо, Петрусик, Петрусичок, Петрунь, Петруньо, Петрунчик, Петрик, Петричок, Петько, Петя. (Скр., Дз., 91)

Прокїп (Прокіп, Прокопій) гр.; можливо, від prokōpos – вихоплений із піхов, оголений, який схопив меч за рукоятку; за іншим тлумаченням – який досяг великих успіхів. Прокіпко, Прокопко, Прокіпчик, Прокопчик, Прокопик, Прокопець, Проць, Процько, Процик, Пронь, Проня, Пронько, Проник, Пронька; Копа. (Скр., Дз., 93)

Степан (3) (Стефан, Стецько) гр.; Stephanos – вінок. Степанко, Степанонько, Степаночко, Степасенько, Степанцьо, Степаник, Степанчик, Стефанко,

Стефанонько, Стефаночко, Стефанцьо, Стефаник, Стефко, Стефцьо, Стець, Стьопа. (Скр., Дз., 100)

Тимофей (Тимофій, Тиміш, Тимко) гр.; *timē* – честь, шана і *theos* – Бог (буквально: той, хто шанує Бога; богобоязливий). Тимонько, Тимочко, Тимцьо, Тимось, Тимусь, Тимоха, Тимошко, Тіма. (Скр., Дз., 102)

Трофим, Трофин (Трохим) гр.; *trophimos* – годувальник або вихованець, годованець. Трохимко; Трохимонько, Трохимочко, Трохимчик, Тронь, Тронько, Трушко. (Скр., Дз., 104)

Федір Θεόδωρος [*Theódōros*] – *theos* – Бог і *dōron* – дар або дарунок (буквальний переклад імені: *Божий дар*). Відповідники в українській мові: *Хведур, Хведір, Педір, Ведір, Федор (3) Федорь (2), Федорко, Федоронько, Федорочко, Федь, Федько, Федя, Федорик, Федунь, Федуньо, Федуньцьо, Федьо; Дорко* (Скр., Дз., 105).

Филип (2) (Пилип) гр.; особове ім'я *Philippos*; від *philippos* – який любить коней. Пилипко, Пилипонько, Пилипчик, Пилипцьо, Пилипок, Пилипець. (Скр., Дз., 91)

Давньогрецькі імена, які прийшли до нас з Хрещенням Русі не втратили свою актуальність і сьогодні. Ними користуються при найменуванні дітей, особливо, при записі у церковні книги. Правда деякі з них набули зараз інших форм або змінили своє написання. У цій роботі проаналізовано 34 (53,9%) імені давньогрецького походження, що свідчить про те, що ця група імен іншомовного походження є найбільшою.

б) Імена давньоєврейського походження:

Анна (4) д-євр.; ім'я *Channa*; від *chānan* – він був милостивий, виявляв ласку. Ганнонька, Ганночка, Ганка, Ганя, Ганька, Ганнуса, Ганнусенька, Ганнусечка, Ганнуська, Ганнуля, Ганнуленька, Ганнунечка, Ганнулька, Ганнуня, Ганнунечка, Ганнунейка, Ганнушка, Гануся, Гануська, Ганулька, Гандзя, Гандзюня, Гандзюненька, Гандзюнечка, Гандзюненька, Ганця, Ганцюня, Ганцюня; Ганцюня; Аня, Аннуса, Анниця, Анничка, Анка, Анця, Анюта,

Анютонька, Анюточка, Анютка; Нюра, Нюронька, Нюрочка, Нюся, Нюсенька, Нюсечка, Нюта, Нютонька, Нюточка, Нуся, Нусенька, Нусечка, Нусуня, Нуця, Нуценька, Нуцечка; Галя. (Скр., Дз., 120)

Давид, Давыд [Dāuīd] – коханий, улюблений. Варіанти імені: Давидко, Давидонько, Давидочко. (Скр., Дз., 54)

Данило (2) д-євр.; ім'я Dāni'ēl – мій суддя – Бог (буквально: Божий суд). Данилонько, Данилочко, Даня, Данько, Данцьо, Данусик. (Скр., Дз., 55)

Захарій (Захар, Захарій, Захарко) д-євр.; Zəkharyā – згадав Ягве (Бог) (буквально: Божа пам'ять); лат. Zacharias. Захаронько, Захарочко, Захарчик, Захарцьо. (Скр., Дз., 60)

Иван (17), Ивань д-євр.; ім'я Yōshānān, Yəshōhānān – Ягве (Бог) змилювався, Ягве (Бог) помилював (буквально: Божа благодать; дар богів). Іванко, Іванонько, Іваночко, Іваненько, Іванечко, Іванець, Іванина, Іванин, Іванчик, Іваночок, Іванцьо, Іванько, Івань, Іванунь, Івануньо, Івась, Івасько, Івасенько, Івасечко, Івасик, Івасьо, Івасюнь, Івасюненко, Івасюнечко, Івасюньо, Івашко, Івашенько, Івашечко; Ваня, Ванько, Ванцьо, Ваньо, Ванюсьо, Ванюша, Ванюшко, Ванюшка. (Скр., Дз., 61)

Илія (Ілля, Ілько) д-євр.; ім'я 'Eliyāh, 'Eliyāhū – мій Бог – Ягве. Ілаш, Ілашко, Іллюша, Іллюшка. (Скр., Дз., 64)

Иосиф (Йосип, Осип, Йосиф) д-євр.; ім'я Yōsēph – він (Бог) додасть. Йосипко, Осипко, Йозифко; Юзько, Юзик, Юзьо; Йоня, Йонько, Йонька, Йося, Йосько, Йоська. (Скр., Дз., 65)

Марія, Марія, Марья (2) (Марія, Мар'я) д-євр.; те саме, що Маріамна: Марійка, Марієнька, Марієчка, Марічка, Маруся, Марусина, Марусинка, Марусенька, Марусечка, Марусейка, Маня, Манюня, Манюся, Манюта, Манютка, Манюра, Маша, Машенька, Машечка, Машуня, Мура, Муся. (Скр., Дз., 158)

Михаил (3) **Михаило** (6) **Михайло** (3) д-євр.; ім'я Mīkhā'ēl від mī-khā-'ēl – хто як Бог (рівний Богові). Михайлик, Михайличок, Михайличко, Михайлонько, Михайлочко, Михалуньо, Михалко, Михалик, Михаль, Михальо, Михальок,

Михань, Миханько, Миханьо, Михась, Михасик, Михасько, Михасьо, Михлик, Мись, Мишко, Миша, Мишуня. (Скр., Дз., 79)

Мойсей (Мусій) д.-євр.; ім'я Mōśe, можливо, від єгип. mōseh – дитина, син; гр. Mōysēs. Мусійко, Мусієнько, Мусієчко, Мусійчик. (Скр., Дз., 80)

Назар, Назарій [nāzar] – він присвятив себе Богу. Варіанти імені: Назарко, Назаронько, Назарочко, Назарчик, Назарцьо (Скр., Дз., 81).

Семен д.-євр.; šāma' – чути, слухати або šim'ōn – той (Бог) чує. Семенко, Семенонько, Семеночко, Семенчик, Семко, Сенько, Сеня, Сень, Сеньо. (Скр., Дз., 98)

Симон д.-євр.; ім'я Šim'ōn; від šāma' – слухати, чути. (Скр., Дз., 99)

Яким д.-євр.; ім'я Yəhōyāqīm – Ягве (Бог) споруджує. Якимко, Якимонько, Якимочко, Якимцьо, Якимик, Якимчик, Якимець. (Скр., Дз., 111)

Яків (5) **Яков** (4) д.-євр.; ім'я Ya'aqōbn – він іде слідом (по п'ятах); від 'āqēbh – п'ята (за біблійною легендою, Яків близнюк, схопив свого первородженого брата Ісава за п'яту, щоб не відстати від нього). Яківко, Яковко, Яковець, Якусь, Ясько, Яцина, Яць, Яцько, Яцьо, Яшко, Яша. (Скр., Дз., 111)

У нашій роботі проаналізовано 15 (23,8%) імен давньоєврейського походження. Дослідження показало, що імена давньоєврейського походження були популярними на території України, ця група власних назв є другою за кількістю з усіх проаналізованих нами одиниць.

в) Імена латинського походження:

Антон (Антоній) лат.; рим. родове ім'я Antonius; можливо, з гр. anteō, antaō – вступаю в бій;. Антонечко, Антоньо, Антось, Антосько, Антоша; Тосик, Тосько, Тосьо, Тонько, Тоньо, Тоньчик. (Скр., Дз., 39)

Гершко – просторічна форма від Герман. Запозичено з латинської мови («германус» – рідний, єдиноутробний).⁸⁹

Емельян (2), Емельянь (Еміліан) лат.; те саме, що Омелян. (Скр., Дз., 57)

⁸⁹ <https://infourok.ru/manovskaya-rabota-po-issledovaniyu-onomastiki-literaturnogo-proizvedeniya-ivana-karpenkakarogo-sto-tiisyach-945628.html>

Игнат (2) (Ігнат, Ігнатій, Гнат, Ігнат, Ігнатій) лат.; igneus – вогненний. Гнатко, Гнатусь, Гнатик, Гнатонько, Гнаточко; Ігнатко, Ігнатечко, Ігнась, Ігнашко; Начко. (Скр., Дз., 63)

Костантин (Костянтин, Кость) лат.; constans (род. сопзіап- іє) – постійний, стійкий. Костя, Костенько, Костик, Костусь, Костюк, Костьо, Котя, Котька. (Скр., Дз., 69)

Логгин Логвин лат.; рим. родове ім'я Longinus; від longus – довгий. ЛОГВИНКО. (Скр., Дз., 72)

Лука (2) (Лукаш); **Лукій**; **Лукіліан** (Лукан) лат.; lux (род. lucis) – світло (буквально: світлий, світний). Лук'янка, Лукя'нчик, Лук'янцьо, Лук'яньо, Лукань, Луканько, Лукач, Лукашко, Лукашик, Лукашуньо, Луцько, Луцьо, Луцик. (Скр., Дз., 72)

Максим, Максиміан Maximus (родинне ім'я, що приєднувалось до родового) зводиться до прикметника maximus – найбільший (максимум, максималіст). Ім'я через церковнослов'янське посередництво запозичене в давньоруську мову з грецької, а до грецької прийшло з латинської (Етимологічний словник української мови Т. 3 с. 368). *Максимко, Максимонько, Максимочко, Максимцьо, Максимунь, Максимуньо, Макс.* (Скр., Дз., 74)

Маріана, Мар'яна, Маріанна [mare] – море. Можливо, контамінація (схрещення) імен Марія і Анна або як форма жіночого роду до латинського Marianus (належний до роду Маріїв) – Мар'ян, Маріан. Варіанти імені: *Мар'янонька, Мар'яночка, Мар'янка, Мар'яся.* (Скр., Дз., 75, 158, 161)

Павло (4) лат.; paulus – малий. Павлусь, Павлусько, Павлусенько, Павлусик, Павлусичок, Павлунь, Павлуня, Павлуньо, Павлик, Павличко, Павлонько, Павлій, Павлиш, Павлуша, Павлушка, Пава, Павка, Пашко, Паша. (Скр., Дз., 88)

Роман (2) лат.; Romanus – римський; римлянин. Романко, Романонько, Романочко, Романьо, Романик, Романчик, Романець, Рома, Ромась, Ромасьо, Ромашко, Ромко, Ромцьо, Ромка, Ромочка, Ромчик, Ромусь, Ромусьо. (Скр., Дз., 95)

Сергій лат.; рим. родове ім'я – *Sergius*; можливо, від *servus* – слугитель. Сергійко, Сергієнко, Сергієчко, Сергійчик, Сергуня, Серьога, Серьожа. (Скр., Дз., 98)

Уліяна, Уляна, Оляна лат.; особове ім'я, жін. до Улян. Улянонька, Уляночка, Улянка, Уля, Уленька, Улечка, Уляся, Улька, Олянонька, Оляночка, Олянка; Ляна, Лянуся, Лянусенька, Лянуська. (Скр., Дз., 185)

В даному дослідженні нами було проаналізовано 13 (20,6%) імен латинського походження. Лише 2 імені жіночі та 11 імен чоловічі. Особові імена **Маріана** та **Уліяна** походять від чоловічих імен *Маріан* та *Улян*.

г) Імена німецького походження:

Кондрат (Конрад) нім. *Konrad*; двн. *kuoni* – сміливий, хоробрий і двн. *rāt* – рада. (Скр., Дз., 69)

У цій роботі ми зафіксували лише одне ім'я німецького походження. Найменша група, що представлена чоловічим особовим ім'ям. Це свідчить про непопулярність німецьких імен у кінці XVIII – на початку XIX століття на Лівобережній Україні.

Отже проаналізувавши імена «Описів», можемо зробити такі висновки. Нажаль, у той час з усіх опрацьованих нами імен немає жодного слов'янського імені. Усі записані одиниці це запозичені імена. Антропоніми ми поділили на чотири групи: 1) імена грецького походження – 34 (53,9%), 2) імена давньоєврейського походження – 15 (23,8%), 3) імена латинського походження – 13 (20,6%), 4) ім'я німецького походження (1 од.).

У «Описах» 342 рази присутня ідентифікація особи за іменем, з них ми виокремили 63 імені та їх варіанти. Жіночі власні особові назви виражені у 9 іменах (Агафія, Єфросинія, Ірина, Катерина, Марфа, Анна, Марія, Мар'яна, Уляна). Найпопулярнішими чоловічими іменами є Іван, Григорій, Михайло (та варіанти) і Яків.

2.2. Лексико-семантична характеристика твірних основ прізвищ.

Прізвище – вид антропоніма, обов’язкове спадкове власне іменування людини, яким окрім неї в офіційних сферах називають кожного з членів родини⁹⁰.

Для прізвищ характерний дуже тісний зв’язок з апелятивами, хоча зараз ця прозорість втрачається, але зазвичай можна її легко побачити. Уся пропіральна лексика бере свій початок з апелятивної. Дивлячись у глиб будь-якої власної назви, ми можемо дійти до загальноживаного слова.

Для творення антропонімів, зокрема прізвищ, немає ніяких джерельних меж. Вони утворювались від інших антропонімів, фітонімів, зоонімів, ойконімів, назв професій.

У «Описах» проаналізовано прізвища та імена за алфавітом від А – до К включно. Загалом описаних прізвищ нараховуємо 341 одиницю. Спираючись на праці Ю.К. Редька, П.П. Чучки, Етимологічний словник та інші інтернет джерела, посилання на які є у кожному описаному прізвищі, вдалось встановити етимологічні ланцюжки майже усіх записаних одиниць.

Аналізуючи антропонімікон «Описів...», бачимо, що переважним способом ідентифікації особи була двокомпонентна структура, що складалась із власного імені та прізвища, хоча і траплялись однокомпонентні та трикомпонентні. Двокомпонентну антропонімну структуру мали не лише люди, що складали верхівку суспільства, а також духовенство та прості селяни (кресстьяни). Це говорить нам про те, що уже кінці XVIII століття на території України активно було впроваджено збереження і незмінність родинних прізвищевих назв. Лише зрідка можемо побачити трикомпонентну ідентифікацію, що окрім власного імені та прізвища включає також ім’я по-батькові.

⁹⁰ Українська мова: Енциклопедія / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови; редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. — 2-ге вид., випр. і доп. — К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. — 824 с. : іл. — ISBN 966-7492-19-2.

а) від імен та їхніх варіантів

Антропоніми, що утворені від назв імен та їх варіантів складають 85 од. (24,9%). Прізвища цього типу реалізовані основним чином через чоловічі імена та їх варіанти. Лише три прізвища утворено від жіночих імен (та їх варіантів), що складає 3,5% від загальної кількості відантропонімних одиниць. Серед усіх опрацьованих антропонімів вони найбільше віддалились від загальноновживаної лексики.

Виділимо основні словотворчі суфікси серед цього типу: -енко (20 од. Авременко); -ович/-евич (16 од. Аврамович); -ов/-ев (22 од. Автушков); -ович/-евич + -ев/-ов (4 од. Валькевичева); -енко + -ов (Дорошенкова); -ин/ін (3 од. казютин); -к (2 од. Автушков); -их (Доценчиха); -ей (Данилей); -ун (Гальчун) та 9 одиниць, що утворені семантичним способом (Богдан, Борис, Дорох).

Авременко (с. 256, казенний крестьянин) – патронімічне прізвище утворене від антропоніма *Авремій* (варіант імені *Аврамій*, *Аврам* (Трійняк, 18 с.)), з додаванням патронімічного суфікса -енко (належить до патронімічних, отже, прізвища на -енко майже завжди означають сина того, кого називає перед суфіксальна частина). Первинно так називали сина Авремія.

Словотвірний ланцюжок прізвища: чоловіче ім'я (Авремій) – похідний патронім (Авременко) – прізвище (Авременко).

Аврамович Иван (с. 234, атаман сотений) – патронімічне прізвище утворене від антропоніма *Аврам* (Скрипник, Дзятківська, 35 с.), з додаванням патронімічного суфікса -ович (із ряду патронімічних суфіксів) [Ред. СУП, 118]. Суфікс служить для назви сина від імені батька. Споріднені: Авраменко, Аврамчук, Аврамова, Аврамов, Аврамук.⁹¹

Словотвірний ланцюжок прізвища: чоловіче ім'я (Аврам) – похідний патронім (Аврамович) – прізвище (Аврамович).

Автушков – патронімічне прізвище утворене за допомогою суфікса -ов. Варіант суфікса -ів. Первинне слововсполучення – «Автушков син (зять)».

⁹¹ <https://ridni.org/karta/%D0%90%D0%B2%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>

Утворено від антропоніма *Автушко* (варіант імені *Євтух, Явтух*) < *Алтух* + *-к(о)* (< *-ьк(о)). У пам'ятці засвідчено:

Автушков Ларіон (с. 262, почталіон);

Автушков Ларіон (с. 263, мбщанин).

Споріднені прізвища: Автушко, Автушкова, Автушка.⁹²

Словотвірний ланцюжок прізвища: чоловіче ім'я (*Євтух/Явтух*) – демінутив (*Автушко*) – патронімно-посесивна назва (*Автушков*) – прізвище (*Автушков*).

Агеинко Мойсей (с. 252, мбщанин) – патронімічне прізвище також має варіанти *Агеенко* (*Агеєнко*), утворене за допомогою патронімічного суфікса -енко (належить до патронімічних, отже, прізвища на -енко майже завжди означають сина того, кого називає передсуфіксальна частина) [Ред. СУП, 121].

Твірною основою для прізвища послужив антропонім *Аггей*.

Споріднені прізвища: Агеєва, Агеєв, Агейкіна, Агейченко, Агейкін.⁹³

Словотвірний ланцюжок прізвища: чоловіче ім'я (*Аггей*) – похідний патронім (*Агеинко*) – прізвище (*Агеинко*).

Агранович (с. 49, Филиповичевский каллежский ассесор) – патронімічне прізвище утворене за допомогою додавання патронімічного суфікса -(ов)ич (із ряду патронімічних суфіксів) [Ред. СУП, 118] від *Агран(ов)*. На жаль, важко сьогодні встановити, з чим пов'язана твірна основа цього прізвища, однак воно сьогодні функціонує та має багато споріднених антропонімів: *Агранат*, *Агранов*, *Аграно*, *Аграновський*⁹⁴.

Словотвірний ланцюжок: власне ім'я чи (чоловіче) прізвисько (*Агран*) – похідний патронім (*Агранович*) – прізвище (*Агранович*).

Адамович (с. 264 каллежський протоколист) – патронімічно-посесивна назва. Прізвище утворене за допомогою додавання до антропоніма *Адам* патронімічного суфікса -ович (із ряду патронімічних суфіксів) [Ред. СУП, 118]. У пам'ятці засвідчено:

Адамович (с. 264 каллежський протоколист);

⁹² <https://ridni.org/karta/%D0%B0%D0%B2%D1%82%D1%83%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%B2>

⁹³ <https://ridni.org/karta/%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D1%94%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

⁹⁴ <https://ridni.org/karta/%D0%90%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>

Адамович (с. 265 протоколист).

Споріднені прізвища: Адаменко, Адамчук, Адам, Адамова, Адамов.⁹⁵

Словотвірний ланцюжок прізвища: чоловіче ім'я (Адам) – похідний патронім (Адамович) – прізвище (Адамович).

Александрович (с. 162) – Патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса від власного імені Александр (= Олександр); первинне значення – «син Александра» (Ред., I, 4).

Споріднені прізвища: Александров, Александрович, Александренко, Александрук.⁹⁶

Словотвірний ланцюжок прізвища: чоловіче ім'я (Александр) – похідний патронім (Александрович) – прізвище (Александрович).

Алексєва Марія (с. 234, інженерів полковника жена) – патронімічне прізвище по типу присвійного прикметника утворене за допомогою патронімічного суфікса -ев(а) (З цим суфіксом утворювались прізвища по типу присвійних прикметників від імен з основою на м'який приголосний) [Ред. СУП, 81], який приєднався до антропоніма *Алексе(ї)й (Олексій)*. Первинне словосполучення – Алексієва донька (невістка) (Ред., I, 4).

Словотвірний ланцюжок прізвища: чоловіче ім'я (Алексій) – патронімно-посесивна назва (Алексієва) – прізвище (Алексієва).

Алисєв Михайло (с. 251, мбщанин) – патронімічне прізвище утворено за допомогою суфікса -ев, від імені *Алесь* (< *Олесь*, <*Олекса* або *Олександр*) [Редько, СУП, I, 5].

Словотвірний ланцюжок прізвища: чоловіче ім'я (Олександр) – квалітативне чоловіче ім'я (Алесь) – патронімно-посесивна назва (Алисєв) – прізвище (Алисєв).

Алферов (с. 267, титулярний совѣтник) – патронімічне прізвище, твірна основа прізвища – антропонім Алфер (Аліфір, Олефір) (Ред., I, 5), до якої додався патронімічний суфікс -ов. Первинне значення – син Алфера.

⁹⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%90%D0%B4%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>

⁹⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B2>

Споріднені прізвища: Алфер'єв, Алференко, Алфер'єв.⁹⁷

Словотвірний ланцюжок прізвища: чоловіче ім'я (Алфер) – патронімно-посесивна назва (Алферов) – прізвище (Алферов).

Амельяненко (с. 257, казенний крест'янин) – патронімічне прізвище утворене від антропоніма *Амельян (Омельян, Емельян)* (Скрипник, Дзятківська, 86 с.) та патронімічного суфікса -енко (належить до патронімічних, отже, прізвища на -енко майже завжди означають сина того, кого називає передсуфіксальна частина) [Ред. СУП, 121]. Означає – син Амельяна.

Споріднені прізвища: Амельянчик, Амельянець, Амельянович, Амельянов, Омельяненко.⁹⁸

Словотвірний ланцюжок прізвища: чоловіче ім'я (Амельян) – похідний патронім (Амельяненко) – прізвище (Амельяненко).

Амельянович Прок'їп (с. 234, губернський регистратор) – прізвище утворене від антропоніма *Амельян (Омельян, Емельян)* (Скрипник, Дзятківська, 86 с.) та патронімічного суфікса -ович (із ряду патронімічних суфіксів) [Ред. СУП, 118].

Споріднені прізвища: Амельянчик, Амельянець, Амельянов, Амельяненко.⁹⁹

Словотвірний ланцюжок прізвища: чоловіче ім'я (Амельян) – похідний патронім (Амельянович) – прізвище (Амельянович).

Анан'єва Т.Б. (с. 20) – патронімічне, твірне основа прізвища – антропонім *Ананій* (давньоєврейське ім'я) (Скрипник, Дзятківська, 37 с.) на який наклався патронімічний суфікс -ев(а) [Ред. СУП, 81]. Первинне значення «Анан'єва донька (невістка)».

Споріднене прізвище: Анан'євський.¹⁰⁰

Словотвірний ланцюжок прізвища: чоловіче ім'я (Ананій) – патронімно-посесивна назва (Анан'єва) – прізвище (Анан'єва).

⁹⁷ <https://ridni.org/karta/%D0%B0%D0%BB%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%BE%D0%B2>

⁹⁸ <https://ridni.org/karta/%D0%90%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D1%8F%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

⁹⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D1%8F%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>

¹⁰⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%8C%D1%94%D0%B2%D0%B0>

Андреева Анна (с. 250, надворна совѣтница) – патронімічне прізвище утворене з субстантивованого присвійного прикметника з додаванням патронімічного суфікса -ев до антропоніма *Андрей* (= *Андрій*). Анна чия? Андреева, пор. Андреев син (зять) (Ред., I, 6).

Споріднене прізвище: Андреевська.¹⁰¹

Словотвірний ланцюжок прізвища: християнське чоловіче ім'я (Андрей) – патронімічно-посесивна назва (Андреева) – прізвище (Андреева).

Антоненко Максим (с. 241, крестьянин казенний) – патронімічне прізвище утворене від антропоніма *Антон* (форма імені *Антін*) (Скрипник, Дзятківська, 39 с.) на який наклався патронімічний суфікс -енко (належить до патронімічних, отже, прізвища на -енко майже завжди означають сина того, кого називає передсуфіксальна частина) [Ред. СУП, 121]. Тобто син Антона.

Споріднені прізвища: Антонюк, Антонова, Антонов, Антонець, Антонів.¹⁰²

Словотвірний ланцюжок прізвища: чоловіче ім'я (Антон) – похідний патронім (Антоненко) – прізвище (Антоненко).

Антропов – патронімічне прізвище утворене від антропоніма *Антроп* (форма імені *Евтроп*) та патронімічного суфікса -ов. У пам'ятці засвідчено:

Антропов Артем (с. 251, купец);

Антропов Михаил (с. 251, мѣщанин).

Споріднені прізвища: Антропченко, Антроп, Антропович, Антропенко.¹⁰³

Словотвірний ланцюжок прізвища: чоловіче ім'я (Евтроп) – квалітативне ім'я (Антроп) – патронімічно-посесивна назва (Антропов) – прізвище (Антропов).

Багдан Максим (с. 234, карнѣт) – ймовірно прізвище утворилося від антропоніма *Богдан*, але на якомусь етапі функціонування зафіксували літеру «а» замість «о».

Споріднені прізвища: Богданов, Богданець, Богданович, Богданюк.¹⁰⁴

Словотвірний ланцюжок прізвища: чоловіче ім'я (Богдан) – патронім (Багдан) – прізвище (Багдан).

¹⁰¹ <https://ridni.org/karta/%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%B5%D0%B5%D0%B2%D0%B0>

¹⁰² <https://ridni.org/karta/%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

¹⁰³ <https://ridni.org/karta/%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2>

Бажанов Филип (с. 267, титулярний совѣтник) – патронімічне прізвище утворене за допомогою суфікса -ов [Ред. СУП, 81], який наклався на слов'янське ім'я *Бажан*. Суфікс -ан служить для творення прізвищ, імен від різних основ: а) від власних імен; б) топонімів; в) від прикметникових основ (атрибутивного характеру); г) від первісних прізвиськ [Ред. СУП, 111] (Ред., I, 20).

Споріднені прізвища: Бажан, Бажанюк, Бажанський.¹⁰⁵

Словотвірний ланцюжок прізвища: прикметник (бажаний) – агентив (Бажан) – патронімно-посесивна назва (Бажанов) – прізвище (Бажанов).

Бакунов – патронімічне прізвище утворене за допомогою додавання патронімічного суфікса -ов до антропоніма *Бакун*. Як пише Ю. Редько («Сучасні українські прізвища») вживання рідкісного імені доводило до його деформації в дусі народної етимології, Бакун – від Авакум. Можливо *Бакун* утворилось за допомогою суфікса -ун (суфікс служив для утворення згрубілої форми імени, або зневажливо-насмішливих назв [Ред. СУП, 14, 155]) від апелятива *бак* (- посуд для рідини, ЕСУМ, I, 118). У пам'ятці засвідчено:

Бакунов (с. 265, коллежский секретар);

Бакунов Тихон (с. 267, войсковий товариш).

Споріднені прізвища: Бакун, Бакунець, Бакунова, Бакуніна.¹⁰⁶

Словотвірний ланцюжок прізвища: чоловіче ім'я (Авакум) – патронім (Бакун) – патронімно-посесивна назва (Бакунов) – прізвище (Бакунов).

Барабаш (с. 183, хуторь Човновой Барабаша) – прізвище утворене семантичним способом з додаванням суфікса -аш (належить до суфіксів, що в однаковій мірі могли бути і зменшеними і згрубілими, [Ред. СУП, 14]) від власного імени *Бараба* (= Варава, [Ред. СУП, 13]).

Споріднені прізвища: Барабан, Барабанова, Бараболя, Барабанов, Барабах.¹⁰⁷

¹⁰⁴ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%B0%D0%B3%D0%B4%D0%B0%D0%BD>

¹⁰⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%B0%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2>

¹⁰⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%B0%D0%BA%D1%83%D0%BD%D0%BE%D0%B2>

¹⁰⁷ <https://ridni.org/karta/%D0%91%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%B0%D1%88>

Словотвірний ланцюжок прізвища: чоловіче ім'я (Варава) – квалітативне ім'я (Бараба) – пейоратив (Барабаш) – прізвище (Барабаш).

Бартош Иван (с. 238, титулярний совѣтник) – прізвище утворене семантичним способом від польського власного імені *Bartosz* (= Варфоломій) (Ред., I, 35).

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Бартош) – патронім (Бартош) – прізвище (Бартош).

Богдан Никіфор (с. 251, купец) – прізвище утворене семантичним способом з власного імені *Богдан* (Ред., I, 79).

Споріднені прізвища: Богданова, Богданець, Богданович, Богданюк¹⁰⁸.

Богданов (с. 265, прапорщик) – патронімічне прізвище, утворене з субстантивованого присвійного прикметника з суфіксом -ов [Ред. СУП, 81] від власного імені (прізвиська) *Богдан*. Первинне словосполучення *Богданов син (зять)* (Ред., I, 79).

Споріднені прізвища: Богдан, Богданець, Богданович, Богданюк¹⁰⁹.

Словотвірний ланцюжок: антропонім (Богдан) – патронімно-посесивна назва (Богданов) – прізвище (Богданов).

Борис – прізвище утворене семантичним способом від власного імені *Борис* (Ред., I, 89).

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Борис) – патронім (Борис) – прізвище (Борис).

Валкевич – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -евич [Ред. СУП, 118] від власного імені *Валько* (= Валентин, ЕСУМ, I, 324); первинне значення – «син Валька». У пам'ятці засвідчено:

Валкевич Григорій (с. 251, коллежский совѣтник);

Валкевич Николай (с. 251, маіор);

Валкевич Степан (с. 251, маіор).

Споріднені прізвища: Валко, Валкова.¹¹⁰

¹⁰⁸ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%BE%D0%B3%D0%B4%D0%B0%D0%BD>

¹⁰⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%BE%D0%B3%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2>

¹¹⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%92%D0%B0%D0%BB%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87>

Словотвірний ланцюжок: антропонім (Валентин) – демінутив (Валько) – похідний патронім (Валкевич) – прізвище (Валкевич).

Валькевичева Марья (с. 263, тытулярна совѣтница) – патронімічне прізвище утворене по типу прикметників з основою на м'який або шиплячий приголосний, утворене за допомогою суфікса -ев [Ред. СУП, 81] від прізвища *Валькевич*; первинне значення – «син Валькевича».

Словотвірний ланцюжок: (Валентин) – демінутив (Валько) – похідний патронім (Валькевич) – патронімно-посесивна назва (Валькевичева) – прізвище (Валькевичева).

Василенко М. П.//Василенко Н.К. (с. 16) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -енко [Ред. СУП, 121] від власного імені *Василь*; первинне значення – «син Василя» (Ред. I, 125).

Споріднене прізвище: Васильєва.¹¹¹

Словотвірний ланцюжок: антропонім (Василь) – похідний патронім (Василенко) – прізвище (Василенко).

Васкевич – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -евич [Ред. СУП, 118] від власного імені *Васко* (*Васько*); первинне значення – «син Васька». У пам'ятці засвідчено:

Васкевич Максим (с. 252, мѣщанин);

Васкевич Емельян (с. 251, мѣщанин).

Споріднені прізвища: Васкул, Васкан, Васковець, Васка, Васковська.¹¹²

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Василь) – демінутив (Васко) – похідний патронім (Васкевич) – прізвище (Васкевич).

Веремѣнко Леонтій (казенний крестьянин) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -енко [Ред. СУП, 121] від власного імені *Веремій* (від Ярема); первинне значення – «син Веремія» (Ред. I, 141).

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Ярема) – варіант імені (Веремій) – похідний патронім (Веремієнко) – прізвище (Веремієнко).

¹¹¹ <https://ridni.org/karta/%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

¹¹² <https://ridni.org/karta/%D0%B2%D0%B0%D1%81%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87>

Вонцехович Антон (с. 231,232, колѣжский ассесор) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ович [Ред. СУП, 118] від прізвиська *Вонцех* (можливо це варіант імени *Войцех*¹¹³); первинне значення – *син Вонцеха*.

Словотвірний ланцюжок: варіант імени (Вонцех) – прізвисько (Вонцех) – похідний патронім (Вонцехович) – прізвище (Вонцехович).

Гавриш Трофин (с. 241, казенный крестянин) – прізвище утворене семантичним способом від власного імени *Гавриш* (від Гаврило) (Ред. I, 178).

Суфікс -иш у власному імени *Гавриш* є один із тих, які утворюють зменшені форми імен [Ред. СУП, 13].

Споріднені прізвища: Гаврилюк, Гавриленко, Гавриш.¹¹⁴

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Гаврило) – демінутив (Гавриш) – патронім (Гавриш) – прізвище (Гавриш).

Гальчун – прізвище утворене за допомогою фамільярно-згубілого суфікса -ун (суфікс, що надає виразно згубілий відтінок іменам [Ред. СУП, 14]) від гіпокорист. власного імени *Галька* (від Галина) (Ред. I, 188), або від апелятива *галька* (- обкатані і відшліфовані водою камінці, ЕСУМ, I, 463) У пам'ятці засвідчено:

Галчун Илья (с. 234, войсковий товарищ);

Гальчун Степан (с. 234, войсковий товарищ).

Споріднені прізвища: Гальченко, Гальчук, Гальчинська, Гальчак.¹¹⁵

Словотвірні ланцюжки:

1) жіноче ім'я (Галина) – квалітативне ім'я (Галька) – патронімно-посесивний пейоратив (Гальчун) – прізвище (Гальчун).

2) апелятив (галька) – прізвисько (Галька) – патронімно-посесивна назва (Гальчун) – прізвище (Гальчун).

Геттуна Федір (с. 262, возний подкаморский) – прізвище утворене за допомогою суфікса -ун-а (використовувався для утворення згубілих форм імени [Ред. СУП, 14]) від імені *Гето* (від Георгій (Илчев, 132)).

¹¹³ <https://culture.pl/ru/article/slavic-first-names-explained>

¹¹⁴ <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D0%B0%D0%B2%D1%80%D0%B8%D1%88>

¹¹⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%93%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%87%D1%83%D0%BD>

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Гето) – пейоратив (Гуттуна) – прізвисько (Геттуна) – прізвище (Геттуна).

Григорович – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ович [Ред. СУП, 118] від власного імени (прізвиська) *Григорій*; первинне значення – «син Гигорія» (Ред. I, 247). У пам'ятці зазначено:

Григорович Григорій (с. 271, надворний совѣтник);

Григорович Петро (с. 257, дворянин);

Григоровичъ Яковъ (с. 259, купец).

Споріднені прізвища: Григоренко, Григор'єва, Грігорович.¹¹⁶

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Григорій) – похідний патронім (Григорович) – прізвище (Григорович).

Гриневич – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -евич [Ред. СУП, 118] від власного імени *Гринь* (= Григорій, ЕСУМ, I, 593); первинне значення – «син Гриня» (Ред. I, 249). У пам'ятці зазначено:

Гриневич (с. 265, губернский секретар);

Гриневич (с. 264, коллежский секретар);

Гриневич Петро (с. 268, тытулярний совѣтник).

Споріднені прізвища: Гринь, Гринчук, Гріневич, Грінєвич.¹¹⁷

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Григорій) – квалітативне ім'я (Гринь) – похідний патронім (Гриневич) – прізвище (Гриневич).

Грищенко Иван (с. 257, козак) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -енк-о [Ред. СУП, 121] від гіпокорист. Власного імени *Гришко* (= Григорій¹¹⁸); первинне значення – «син Гришка» (Ред. I, 254).

Споріднені прізвища: Грищук, Грищишин.¹¹⁹

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Григорій) – квалітативне ім'я (Гришко) – похідний патронім (Грищенко) – прізвище (Грищенко).

¹¹⁶<https://ridni.org/karta/%D0%B3%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>

¹¹⁷ <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87>

¹¹⁸ <https://ditvora.com.ua/grygoriy>

¹¹⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D1%80%D0%B8%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

Давыдович Михаил Семенович (с. 260, губернский секретар) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ович [Ред. СУП, 118] від власного імени *Давид*; первинне значення – «син Давид» (Ред. I, 280).

Споріднені прізвища: Давидовіч, Антоненко-Давидович.¹²⁰

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Давид) – похідний патронім (Давидович) – прізвище (Давидович).

Даниленко Григорьевна (с. 175, деревня) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -енк-о [Ред. СУП, 121] від власного імени *Данило* первинне значення – «син Данила» (Ред. I, 281).

Споріднені прізвища: Данилюк, Данильченко.¹²¹

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Данило) – похідний патронім (Даниленко) – прізвище (Даниленко).

Данилов – патронімічне прізвище, утворене з субстантивованого присвійного прикметника з суфіксом -ов від власного імени *Данило*; первинне словосполучення *Данилов син (зять)* (Ред. I, 282). У пам'ятці зазначено:

Данилов Степан (с. 267, порутчик);

Данилов Юрьенко (с. 265, порутчик).

Споріднені прізвища: Данилюк, Даниленко, Данілов.¹²²

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Данило) – патронімно-посесивна назва (Данилов) – прізвище (Данилов).

Данилей – прізвище утворене за допомогою суфікса -ей (Доданий до власного імені, цей суфікс надає йому зменшеного, а разом з тим якогось шанобливого відтінку) [Ред. СУП, 119] від власного імени *Данило*. У пам'ятці зазначено:

Данилей Григорій (с. 241, дворянин);

Данилей Кукса Петро (с. 241, губернский секретар).

Споріднені прізвища: Данилюк, Даниленко, Данілей.¹²³

¹²⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%94%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>

¹²¹ <https://ridni.org/karta/%D0%94%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

¹²² <https://ridni.org/karta/%D0%94%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D0%B2>

¹²³ <https://ridni.org/karta/%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BB%D0%B5%D0%B9>

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Данило) – демінутив (Данилей) – прізвище (Данилей).

Данков – патронімічне прізвище, утворене з субстантивованого присвійного прикметника з суфіксом -ов від власного імени *Данко* (*Данько* - скорочене від Данило (Сл. вл. імен; 55)); можливо *Данко* як твірна основа прізвища *Данков*, утворилось за допомогою суфікса -к-о від імени *Дан* (скорочено від Богдан, Йордан (СОІУ, 148)) або від імени *Дан* (тобто той, хто даний); первинне словосполучення *Данков син* (*зять*). У пам'ятці зазначено:

Данков Фома (с. 251, мбщанин);

Даньков Влас (с. 251, мбщанин).

Словотвірні ланцюжки:

1) чоловіче ім'я (Данило) – демінутив (Данко) – патронімно-посесивна назва (Данков) – прізвище (Данков).

2) чоловіче ім'я (Богдан/Йордан) – усічене чоловіче ім'я (Дан) – демінутив (Данко) – патронімно-посесивна назва (Данков) – прізвище (Данков).

3) чоловіче ім'я (Дан) – демінутив (Данко) – патронімно-посесивна назва (Данков) – прізвище (Данков).

Данченко Василій (с. 252, карнбт) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -енк-о [Ред. СУП, 121] від гіпокорист. власного імени *Данко* (від Данило або Богдан); первинне значення – «син Данка» (Ред. I, 283).

Споріднені прізвища: Данчук, Данч, Данчишин, Данча, Данчевська.¹²⁴

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Данило/Богдан) – гіпокористик (Данко) – похідний патронім (Данченко) – прізвище (Данченко).

Деленчъ Ленчовский Иван (с. 263, губернский секретар) – прізвище невідомого походження, споріднене до *Делегей* [Ред. СУП, 120], можливо має зв'язок з іменем *Деля* (Пр. закр. укр., 189).

Демидов – варіант прізвища *Демидів*. Патронімічне, утворене з субстантивованого присвійного прикметника з суфіксом -ів (-ов-) від власного

¹²⁴ <https://ridni.org/karta/%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

імени *Демид*; первинне значення- «син Демида» (Ред. I, 291). У пам'ятці зазначено:

Демидов Иван (с. 251, козак);

Демидов Яків (с. 251, козак).

Споріднені прізвища: Демиденко, Демідов, Демідов.¹²⁵

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Демид) – патронімно-посесивна назва (Демидов) – прізвище (Демидов).

Демченко Афанасій (с. 266, почталион) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -енк-о [Ред. СУП, 121] від гіпокорист. власного імени *Демко* (= Дем'ян¹²⁶); первинне значення – «син Демка» (Ред. I, 292).

Споріднені прізвища: Демчук, Демчик.¹²⁷

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Дем'ян) – гіпокористик (Демко) – похідний патронім (Демченко) – прізвище (Демченко).

Дорох (с. 258, казенний крест'янин) – прізвище утворене семантичним способом з імени *Дорох*¹²⁸.

Споріднені прізвища: Дорохов, Дорохіна, Дорохтей.¹²⁹

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Дорофей) – гіпокористик (Дорох) – патронім (Дорох) – прізвище (Дорох).

Дорошенкова – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов-а від прізвища *Дорошенко*; первинне словосполучення – «Дорошенкова донька». У пам'ятці зазначено:

Дорошенкова Катерина (с. 233, колежский ассесор жена);

Дорошенкова Надежда (с. 234, двица).

Споріднене прізвище: Дорошенко.¹³⁰

¹²⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D0%B2>

¹²⁶ <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BC%D0%BA%D0%BE>

¹²⁷ <https://ridni.org/karta/%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

¹²⁸ Трійняк І.І. Словник українських імен. – К.: Довіра, 2005. – С. 112

¹²⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%85>

¹³⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0>

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Дорофей) – гіпокористик (Дорош) – похідний патронім (Дорошенко) – патронімно-посесивна назва (Дорошенкова) – прізвище (Дорошнкова).

Дорошенко Яків (с. 234, подпорутчик) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -енк-о [Ред. СУП, 121] від власного імени (прізвиська) *Дорош*; первинне значення – «син Дороша» (Ред., I, 325).

Споріднені прізвища: Дорош, Дорошко, Дорошук, Дорошкевич, Дорошева.¹³¹

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Дорофей) – гіпокористик (Дорош) – похідний патронім (Дорошенко) – прізвище (Дорошенко).

Доценчиха (с. 267, мешканка) – прізвище утворилося за допомогою суфікса -их-а (За допомогою цього суфікса утворилися в українській мові назви жінок від імені, прізвища або професії чоловіка [Ред. СУП, 134]) від прізвища *Доценко* (= Доць, Євдоким¹³²); первинне значення – «жінка Доценка».

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Євдоким) – демінутив (Доць) – патронімно-посесивна назва (Доценко) – андронім (Доценчиха) – прізвище (Доценчиха).

Драгомиров (с. 244, коллежский ассесор) – патронімічне прізвище, утворене з субстантивованого присвійного прикметника від власного імени *Драгомир* (Чучка, СОІУ, 173); первинне словосполучення – «Драгомиров син (зять)».

Споріднені прізвища: Драгомир, Драгомирецька, Драгоміров.¹³³

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Драгомир) – патронімно-посесивна назва (Драгомиров) – прізвище (Драгомиров).

Дунін – матронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ин (-ін) від жіночого імени *Дуня* (= Євдокія) (Сл. вл. імен, 206); первинне словосполучення – *Дунін син (зять)*. У пам'ятці зазначено:

Дунін Борновский (с. 257, коллѣжский ассесор);

Дунин-Борновский (с. 112, повѣтовий маршал);

¹³¹ <https://ridni.org/karta/%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

¹³² <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%BE%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

¹³³ <https://ridni.org/karta/%D0%B4%D1%80%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2>

Дунина Борковска Софія (с. 257, жена коллѣжский ассесор).

Споріднене прізвища: Дунець.¹³⁴

Словотвірний ланцюжок: жіноче ім'я (Євдокія) – гіпокористик (Дуня) – матронімно-посесивна назва (Дунін) – прізвище (Дунін).

Євдокимов (с. 232, губернский секретар) – споріднене до *Євдокимов*. Патронімічне прізвище, утворене з субстантивованого присвійного прикметника з суфіксом -ов від власного імени *Євдоким*; первинне словосполучення *Євдокимов син (зять)* (Ред., I, 351).

Споріднені прізвища: Евдокименко, Евдокимович, Євдокимов.¹³⁵

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Євдоким) – патронімічно-посесивна назва (Євдокимов) – прізвище (Євдокимов).

Євмененко Петро (с. 263, купец) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -енко [Ред. СУП, 121] від антропоніма *Євмен* (Євменій (Ілчев, 194)); первинне значення – «син Євмена».

Споріднені прізвища: Евменова, Евмен, Евменчук, Евменієв, Евменчикова.¹³⁶

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Євменій) – усічене ім'я (Євмен) – патронімічно-посесивна назва (Євмененко) – прізвище (Євмененко).

Єгоренко Петро (с. 252, міщанин) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -енко [Ред. СУП, 121] від антропоніма *Єгор*; первинне значення – «син Єгора».

Споріднені прізвища: Егоров, Егорченко, Егоркін, Егорцев.¹³⁷

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Єгор) – похідний патронім (Єгоренко) – прізвище (Єгоренко).

Єфремов – патронімічне прізвище, утворене з субстантивованого присвійного прикметника з суфіксом -ов від власного імени *Єфрем*; первинне словосполучення *Єфремов син (зять)* (Ред., I, 355). У пам'ятці зазначено:

Ефремов (с. 232, губернский секретар);

¹³⁴ <https://ridni.org/karta/%D0%B4%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%BD>

¹³⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%B5%D0%B2%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B2>

¹³⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%B5%D0%B2%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

¹³⁷ <https://ridni.org/karta/%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

Ефремов Изот (с. 252, купец).

Споріднені прізвища: Ефременко, Ефременкова, Ефремкін.¹³⁸

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Єфрем) – патронімно-посесивна назва (Єфремов) – прізвище (Єфремов).

Ждановичев – патронімічне прізвище, утворене зсубстантивованого присвійного прикметника з суфіксом -ев від імени *Ждан* (слов'янське чоловіче ім'я, що означає «жданий», «очікуваний»¹³⁹) + *ович*; первинне словосполучення *Ждановичев син*. У пам'ятці зазначено:

Ждановичев (с. 232, порутчик);

Ждановичева Наталія (с. 271, капітанша).

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Ждан) – похідний патронім (Жданович) – патронімно-посесивна назва (Ждановичев) – прізвище (Ждановичев).

Зеневич (с. 232, губернский секретар) – патронімічне, утворене за допомогою суфікса -евич від зменш. власних імен *Зень*, *Зеньо* (від *Зенон*); первинного значення – «син Зеня». (Ред., I, 399).

Споріднені прізвища: Зенченко, Зеніна, Зенкова, Зенкіна.¹⁴⁰

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Зенон) – демінутив (Зень/Зеньо) – похідний патронім (Зеневич) – прізвище (Зеневич).

Збнченко – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -енк-о від гіпокорист. власного імени (прізвиська) *Зінько* (= *Зиновій*); первинне значення – «син Зінька» (Ред., I, 402). У пам'ятці зазначено:

Збнченки (с. 255, дворяни);

Збнченко Василій (с. 254, карнѣт);

Збнченко Герасим (с. 254, дворянин);

Збнченко Герасим (с. 254, карнѣт);

Збнченко Григорій (с. 254, дворянь);

Збнченко Данило (с. 254, дворянь);

¹³⁸ <https://ridni.org/karta/%D0%B5%D1%84%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D0%B2>

¹³⁹ <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D0%B4%D0%B0%D0%BD>

¹⁴⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87>

Збнченко Евмен (с. 254, дворянь);

Збнченко Иван (с. 254, коллежский регистратор);

Збнченко Иван Евменов (с. 254, дворянь);

Збнченко Иван Степанов (с. 254, дворянь);

Збнченко Иван Федоров (с. 254, дворянь);

Збнченко Илья (с. 254, дворянь);

Збнченко Осип (с. 254, возний).

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Зеновій) – гіпокористик (Зінько) – похідний патронім (Зінченко) – прізвище (Зінченко).

Збнченковъ Демид (с. 254, дворянь) – патронімічне прізвище, утворене з субстантивованого присвійного прикметника з суфіксом -ов від прізвиська *Зінченко*; первинне словосполучення – *Зінченков син (зять)*. У пам'ятці зазначено:

Збнченковъ Демьян (с. 254, дворянь);

Збнченковъ Иридіон (с. 254, дворянь).

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Зеновій) – гіпокористик (Зінько) – похідний патронім (Зінченко) – патронімно-посесивна назва (Зінченков) – прізвище (Зінченков).

Иваненко – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -енк-о від власного імені *Иван*; первинне значення – «син Івана». (Ред., I, 409). У пам'ятці зазначено:

Иваненко (с. 236, надворний совѣтник);

Иваненко (с. 45, помѣщик).

Споріднені прізвища: Иванченко, Иванов, Иванецъ, Иваницька.¹⁴¹

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Иван) – похідний патронім (Иваненко) – прізвище (Иваненко).

Иванцов Иван (с. 262, губернский регистратор) – патронімічне прізвище, утворене з субстантивованого присвійного прикметника з суфіксом -ов від

¹⁴¹ <https://ridni.org/karta/%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

прізвиська *Іванець* (Іван + *-ець*); первинне словосполучення *Іванцов син (зять)*.
Імовірно зросійщене прізвище *Іванців*.

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Іван) – похідний патронім (Іванець) – потронімно-посесивна назва (Іванцов) – прізвище (Іванцов).

Ильюгенко – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса *-енко* від прізвиська *Ільюга* (Ілюха від Ілля). У пам'ятці зазначено:

Ильюгенко Андрей (с. 266, дворянин);

Ильюгенко Емельян (с. 266, дворянин).

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Ілля) – пейоратив (Ільюга) – похідний патронім (Ильюгенко) – прізвище (Ильюгенко).

Ильяшевичовъ (с. 45, помѣщиковъ) – патронімічне прізвище, утворене з субстантивованого присвійного прикметника за допомогою суфіксів *евич* + *-ов* від *Ільиш* (Ілаш, Ілля [Скрипник, Дзятківська, 64]); первинне словосполучення – «Ільяшевичов син».

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Ілля) – пейоратив (Ільяш) – похідний патронім (Ильяшевич) – патронімічно-посесивна назва (Ильяшевичов) – прізвище (Ильяшевичов).

Исаков Данило (с. 236) – патронімічне прізвище, утворене з субстантивованого присвійного прикметника з суфіксом *-ов* від імени (прізвиська) *Исак*.

Споріднені прізвища: Исак, Исакович, Исаков, Исаків.¹⁴²

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Исак) – патронімічно-посесивна назва (Исаков) – прізвище (Исаков).

Ишутка Кирило (с. 267, капрал) – прізвище утворене за допомогою зменшувального суфікса *-к* від імени *Ишута* (= Іван¹⁴³).

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я Іван – пейоратив (Ишута) – демінутив (Ишутка) – прізвище Ишутка.

¹⁴² <https://ridni.org/karta/%D0%B8%D1%81%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2>

¹⁴³ <http://www.gramota.ru/slovari/dic/?pe=x&word=%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%BD>

Казинь Андрей (с. 259, мбщанинь) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ин від імени *Казя* (Казимир, Трійняк, 162); первинне словосполучення – *Казин син (зять)*.

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Казимир) – демінутив (Казя) – патронімно-посесивна назва (Казин) – прізвище (Казин).

Казютин (с. 257, капитан) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфіксів -ут-а + -ин- від прізвиська (прізвища) *Казя* (Казимир, Трійняк, 162); первинне словосполучення *Казютин син (зять)*.

Споріднені прізвища: Казюта, Казютинський, Казютін.¹⁴⁴

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Казимир) – демінутив (Казя) – демінутив (Казюта) – патронімно-посесивна назва (Казютин) – прізвище (Казютин).

Калбнько Андрей (с. 234, військовий товарищ) – прізвище утворене за допомогою зменшено-пестливого суфікса -к від власного імени *Каленик* (Трійня, 163).

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Каленик) – гіпокористик (Калінько) – патронім (Калінько) – прізвище (Калінько).

Карпк Михайло (с. 265, провиантмейстр) – синонімічне прізвище до *Карпик*. Утворене семантичним способом від апелятива *карпик* (зменш. від *карп* = короп) або від власного імени *Карпик* (зменш. від *Карпо*) (Ред., I, 441).

Споріднені прізвища: Карпенко, Карпов, Карпюк, Карпович.¹⁴⁵

Словотвірні ланцюжки:

1) чоловіче ім'я (Карпо) – демінутив (Карпик) – патронім (Карпик) – прізвище (Карпик).

2) апелятив (карп) – демінутив (карпик) – прізвисько (Карпик) – прізвище (Карпик).

¹⁴⁴ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D1%8E%D1%82%D0%B8%D0%BD>

¹⁴⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%BF%D0%B8%D0%BA>

Карпов – патронімічне, утворене з субстантивованого присв. прикметника з суфіксом -ов від власного імені (прізвиська) Карп (Карпо); первинного словосполучення Карпов син (зять). (Ред., I, 442). У пам'ятці зазначено:

Карпов Петро (с. 261, дворянин);

Карпов Петро (с. 254, мичман).

Споріднені прізвища: Карпенко, Карпова, Карпюк, Карпович.¹⁴⁶

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Карпо) – демінутив (Карп) – патронімно-посесивна назва (Капов) – прізвище (Карпов).

Катерина II (с. 9) – утворений семантичним способом від жіночого власного імені *Катерина*. (Ред., I, 446).

Споріднені прізвища: Катеринчук, Катеринич.¹⁴⁷

Кирилков (с. 80, маіор) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов від прізвиська (імени) *Кирило*; первинне словосполучення – *Кирилков син (зять)*.

Споріднене прізвище: Кирилкова.¹⁴⁸

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Кирило) – демінутив (Кирилко) – патронімно-посесивна назва (Кирилков) – прізвище (Кирилков).

Кирилович (с. 163, хуторь Слѣпородской) – патронімічне, утворене за допомогою суфіксом -ович від власного імені *Кирило*; первинне значення – «син *Кирила*». (Ред., I, 459).

Споріднені прізвища: Кирилюк, Кириленко, Кірілович, Кірілович.¹⁴⁹

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Кирило) – похідний патронім (Кирилович) – прізвище (Кирилович).

Киріяков (с. 162) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфіксів -ак (-як) (переважно патронімний суфікс [Ред. СУП, 103]) + -ов від чоловічих імен *Кир*, *Кирик* [Скрипник, Дзятківська, 67]; первинне словосполучення – «Киріяков син (зять)».

¹⁴⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%BF%D0%BE%D0%B2>

¹⁴⁷ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0>

¹⁴⁸ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B8%D1%80%D1%96%D0%BB%D0%BA%D0%BE%D0%B2>

¹⁴⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B8%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>

Споріднене прізвище: Киріяк.¹⁵⁰

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Кир/Кирик) – патронім (Киріяк) – патронімно-посесивна назва (Киріяков) – прізвище (Киріяков).

Клименко – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфіксом -енк-о від власного імені *Клим*; первинне значення – «син Клима» (Ред., I, 472). У пам'ятці зазначено:

Клименко Иван (с. 251, титулярний совѣтник);

Клименко Моисѣй (с. 266, дворянин);

Клименко Петро (с. 251, козак);

Клименко Семен (с.251, губернский секретар).

Споріднені прізвища: Климчук, Клим.¹⁵¹

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Клим) – похідний патронім (Клименко) – прізвище (Клименко).

Клименковъ Ілія (с. 248, дворянин) – можливо, зросійщене прізвище *Клименко*, з додаванням патронімічного суфікса -ов. Споріднені прізвища: Клименко, Кліменков.¹⁵²

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Клим) – похідний патронім (Клименко) – патронімно-посесивна назва (Клименков) – прізвище (Клименков).

Климова К. І. (с. 20) – патронімічне, утворене субстантивованого присв. прикметника з суфіксом -ов від власного імені *Клим*; первинне словосполучення *Климов син (затъ)*. (Ред., I, 472).

Споріднені прізвища: Клименко, Климчук, Клімова.¹⁵³

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Клим) – патронімно-посесивна назва (Климова) – прізвище (Климова).

Константиновичева (с. 266, дворянка) – патронімічне, утворене за допомогою суфіксів -ович + -ев-а від власного імені *Костантин* (від *Костянтин, Кость*); первинне значення – «син *Константина*». (Ред., I, 503).

¹⁵⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B8%D1%80%D1%96%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D0%B2>

¹⁵¹ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

¹⁵² <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%8A>

¹⁵³ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0>

Споріднені прізвища: Константинов, Константинович, Константиненко.¹⁵⁴

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Костантин) – похідний патронім (Константинович) – патронімно-посесивна назва (Константиновичева) – прізвище (Константиновичева).

Констанович – патронімічне, утворене за допомогою суфікса –ович від власного імені *Костантин* (від *Костянтин, Кость*); первинне значення – «син *Константина*). У пам'ятці зазначено:

Констанович (с. 265, надворний совѣтник);

Констанович Иван (с. 256, помѣщик маіор).

Споріднені прізвища: Константинов, Константінова, Константінов, Константиненко.¹⁵⁵

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Костантин) – похідний патронім (Константинович) – прізвище (Константинович).

Костенкова Евдокія (с. 263, мѣщанка) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов-а від прізвища *Костенко*; первинне словосполучення – «Костенкова донька (невістка)».

Споріднені прізвища: Костенко, Костенкова.¹⁵⁶

Словотвірні ланцюжки:

1) чоловіче ім'я (Костянтин) – демінутив (Кость) – похідний патронім (Костенко) – патронімно-посесивна назва (Костенкова) – прізвище (Костенкова);

2) апелятив (кость) – прізвисько (Кость) – похідний патронім (Костенко) – патронімно-посесивна назва (Костенкова) – прізвище (Костенкова).

Костенко Михаил (с. казенныхъ крестьянь) – патронімічне, утворене за допомогою суфікса -енк-о від власного імені *Кость*; первинне значення – «син *Костя*». (Ред., I, 521).

¹⁵⁴<https://ridni.org/karta/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>

¹⁵⁵<https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>

¹⁵⁶<https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0>

Можемо, також вивести етимологію прізвищ від прізвиська *Кость*, що утворилось від апелятива *кость* (- кістка, ЕСУМ, П)

Споріднені прізвища: Костюк, Костюченко, Костів, Костіна, Костик.¹⁵⁷

Словотвірні ланцюжки:

1) чоловіче ім'я (Костянтин) – демінутив (Кость) – похідний патронім (Костенко) – прізвище (Костенко);

2) апелятив (кость) – прізвисько (Кость) – похідний патронім (Костенко) – прізвище (Костенко).

Константинович – патронімічне, утворене за допомогою суфікса -ович від власного імені *Костантин* (*Костянтин*, *Кость*); первинне значення – «син *Константина*». (Ред., I, 503). У пам'ятці зазначено:

Константинович Иван (с. 257, маіор)

Константинович Федоръ (с. 233, засѣдатель).

Споріднені прізвища: Константинова, Константиненко.¹⁵⁸

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Костантин) – похідний патронім (Костантинович) – прізвище (Костантинович).

Криштофович (с. 81, маіор) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ович [Ред. СУП, 118] від імени *Криштоф* (від Христофор (Ред., I, 544)); первинне значення – син *Криштофа*.

Споріднені прізвища: Криштоф, Криштофор.¹⁵⁹

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Христофор) – гіпо/користик (Криштоф) – патронім (Криштофович) – прізвище (Криштофович).

Кузменко – патронімічне, утворене за допомогою суфікса –енк-о [Ред. СУП, 121] від власного імені *Кузьма*; синонімічне до прізвищ *Кузьмак*, *Кузьмич*, *Кузьмович*, *Кузьмук*, *Кузьмяк*. (Ред., I, 553). У пам'ятці зазначено:

Кузменко Савва (с. 266, войсковий товарищ);

Кузменко Михайло (с. 266, коллежский регистратор).

¹⁵⁷<https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

¹⁵⁸<https://ridni.org/karta/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>

¹⁵⁹<https://ridni.org/karta/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D1%88%D1%82%D0%BE%D1%84%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>

Споріднені прізвища: Кузменюк, Кузмінський, Кузмяк, Кузмін.¹⁶⁰

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Кузьма) – похідний патронім (Кузьменко) – прізвище (Кузьменко).

Курилов (с. 174, хуторь) – патронімічне прізвище, утворене за опомогою суфікса -ов від власного імени *Курило* (= Кирило (Ред., I, 563)); первинне словосполучення – «Курилов син (зять)».

Споріднені прізвища: Курило, Куриленко, Орлов-Курилов, Курилов.¹⁶¹

Словотвірний ланцюжок: чоловіче ім'я (Кирило) – варіант імени (Курило) – патронімно-посесивна назва (Курилов) – прізвище (Курилов).

б) від назв професій та роду занять

Кількість прізвищ, що пов'язані з професіями чи родом занять – 37 одиниць, від загальної кількості прізвищ це складає 10,8%. В основному антропоніми цього типу утворені від назв ремесел рідше від духовних назв. З огляду на проаналізовані прізвища, можна судити про життя і зайнятість простого народу: виготовлення речей побуту, предметів одягу, дрібна торгівля, скотарство. Прізвища від назв професій чи занять є цінним джерелом для історичної лексикології, оскільки якраз на антропонімному рівні збережено лексеми, що давно поповнили пасивний фонд української лексики¹⁶².

Апостол (с. 81, маіор) – прізвище утворене семантичним способом від апелятива *апостол* (Ред., I, 12).

Словотвірний ланцюжок прізвища: апелятив (апостол) – прізвисько (Апостол) – прізвище (Апостол).

Афанасій Патріярх (с. 81, святий) – прізвисько утворене семантичним способом від апелятива *патріярх*.

Словотвірний ланцюжок прізвища: апелятив (патріярх) – прізвисько (Патріярх).

¹⁶⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%83%D0%B7%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

¹⁶¹ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D0%B2>

¹⁶² Фаріон Ірина. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття/ З етимологічним словником /. – Львів: Літопис, 2001. 371 с.

Афендик – мабуть прізвище утворене від апелятива *афеня* (*офеня* – торговець дрібницями), за допомогою зменш. суф. -ик [Ред. СУП, 128]. Вказувало на рід заняття першоносія. У пам'ятці засвідчено:

Афендик (с. 13, земський комісар);

Афендик (с. 237, земський коммисарь).

Споріднені прізвища: Афендіков, Афенді, Афендулов.¹⁶³

Словотвірний ланцюжок: апелятив (афеня) – прізвисько (Афеня) – демінутив (Афендик) – прізвище (Афендик).

Афендикова (с. 236, надворна совѣтница) – патронімічне прізвище утворене від антропоніма *Афендик* за допомогою суфікса -ов-а. Первинне словосполучення *Афендикова донька* (*невістка*).

Споріднене прізвище: Афендик, Афендікова, Афендікова.¹⁶⁴

Словотвірний ланцюжок прізвища: апелятив (афеня) – прізвисько (Афеня) – демінутив (Афендик) – патронімно-посесивна назва (Афендикова) – прізвище (Афендикова).

Биховець Симон (с. 251, мѣщанин) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ець від прізвища *Бихов*; *Бихов* утворене від апелятива *бих* (- частка для утворення умовного способу дієслова старослов'янською мовою, ЕСУМ, I, 181) з додаванням патронімного суфікса -ов. Це прізвище дали тому, хто частіше за інших використовував слово «бих», ймовірно, це був священнослужитель.

Споріднені прізвища: Биховченко, Бихова.¹⁶⁵

Словотвірний ланцюжок: апелятив (бих) – прізвисько (Бих) – патронімно-посесивна назва (Бихов) – похідний патронім (Биховець) – прізвище (Биховець).

¹⁶³ <https://ridni.org/karta/%D0%B0%D1%84%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D0%BA>

¹⁶⁴ <https://ridni.org/karta/%D0%B0%D1%84%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0>

¹⁶⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%91%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%86%D1%8C>

Бондаренко (с. 258, наземний крестьянин) – патронімічне прізвище, утворено за допомогою суфікаса -енко [Ред. СУП, 121] від прізвиська або назви професії батька; первинне значення – «син Бондаря» (Ред., I, 87).

Споріднені прізвища: Богдарєв, Богдарьова, Богдарєва, Богдаров.¹⁶⁶

Словотвірний ланцюжок: апелятив (бондар) – прізвисько (Бондар) – похідний патронім (Бондаренко) – прізвище (Бондаренко).

Боярчук Михайло (с. 241, казенний крестьянин) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -чук від прізвиська *Бояр*+ -к(о) (демінутивний суфікс, [Ред. СУП, 106]); первинне значення – «син Боярка» (Ред., I, 95).

Споріднене прізвище: Боярська.¹⁶⁷

Словотвірний ланцюжок: апелятив (боярин) – прізвище (Бояр) – демінутив (Боярко) – похідний патронім (Боярчук) – прізвище (Боярчук).

Вакулович (с. 49, губернский регистратор) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ович [Ред. СУП, 118] від власного імени (прізвиська) *Вакула* (- волопас, ЕСУМ, I, 322); первинне значення – «син Вакули» (Ред. I, 125).

Споріднені прізвища: Вакуленко, Вакула, Вакулюк, Вакуліч, Вакульчук.¹⁶⁸

Словотвірний ланцюжок: апелятив (вакула) – прізвисько (Вакула) – похідний патронім (Вакулович) – прізвище (Вакулович).

Васкабойніков Григорій (с. 252, карнѣт) – патронімічне прізвище, утворене на російський лад за допомогою суфікса -ов [Ред. СУП, 81] від прізвиська (прізвища) *Васкабойнік*. На нашу думку прізвисько утворене від словоскладання вигука *васька-васька* (вигук для підкликання свиней, ЕСУМ, I, 338) та дієслова *бити*. Тобто васкабойнік, це той хто різав (бив) свиней. Первинне словосполучення *Васкабойніков син (зять)*.

¹⁶⁶<https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

¹⁶⁷ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%BE%D1%8F%D1%80%D1%87%D1%83%D0%BA>

¹⁶⁸ <https://ridni.org/karta/%D0%B2%D0%B0%D0%BA%D1%83%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>

Словотвірний ланцюжок: словосполучення (васька-васька + бити) – прізвисько (Васкабойнік) – патронімно-посесивна назва (Васкабойніков) – прізвище (Васкабойніков).

Войнов (с. 67,66, генераль маіор) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов [Ред. СУП, 81] від прізвиська (прізвища) *Войн*; можливо *войн* це фонетична зміна слова *воїн* (воїн, ЕСУМ, I, 416) первинне словосполучення *Войнов син (зять)*.

Споріднені прізвища: Войналович, Война, Войнаровська.¹⁶⁹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (войн) – прізвисько (Войн) – патронімно-посесивна назва (Войнов) – прізвище (Войнов).

Воловик (с. 264, мбщанин) – прізвище утворене семантичним способом від апелятива *воловик* (воловий пастух) (Ред. I, 165).

Споріднені прізвища: Воловенко, Волович, Воловік.¹⁷⁰

Словотвірний ланцюжок: апелятив (воловик) – прізвисько (Воловик) – прізвище (Воловик).

Воловикова Агафія (с. 266, купеческа жена) – патронімічне прізвище утворене за допомогою суфікса -ов- [Ред. СУП, 81] від прізвиська (прізвища) *Воловик*; первинне значення «син Воловика».

Споріднені прізвища: Воловик, Воловікова.¹⁷¹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (воловик) – прізвисько (Воловик) – патронімно-посесивна назва (Воловикова) – прізвище (Воловикова).

Вязмітінов Сергій Кузьмович (с. 5, малоросійський генерал-губернатор) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов [Ред. СУП, 81] від прізвиська *Вязміт* + суф. -ін (-ин) (З цим суфіксом утворювались переважно прізвища від жіночих імен, [Ред. СУП, 19]). Можливо, слово *в'язміт* яось пов'язано із *в'язьмо* (- перевесло, ЕСУМ, I, 442) Первинне словосполучення *Вязмітінов син (зять)*.

¹⁶⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%B2%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%B2>

¹⁷⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BA>

¹⁷¹ <https://ridni.org/karta/%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0>

Споріднене прізвище: Вязмітіна.¹⁷²

Словотвірний ланцюжок: апелятив (в'язміт) – прізвисько (В'язміт) – матронімно-посесивна назва (В'язмітін) – патронімно-посесивна назва (В'язмітінов) – прізвище (В'язмітінов).

Вязовик Григорій (с. 238, дворяни) - прізвище утворене за допомогою суфікса -ик [Ред. СУП, 13] від дієслова *в'язати*; первинно таке прізвище мав той, хто в'яже.

Споріднені прізвища: Вязовська, Вязовський, Вязова, Вязовченко.¹⁷³

Словотвірний ланцюжок: дієслово (в'язати) – прізвисько (В'язовик) – прізвище (В'язовик).

Гаманко – прізвище утворене за допомогою зменшувального суфікса -к-о від прізвиська *Гаман* (- шкіряна сумочка для грошей¹⁷⁴). Першоносієм прізвища був сином того, хто виготовляв гамани.

Другий можливий варіант етимології слова *гаман* – це єрейське солом'яне опудало, яке під час Пуриму євреї використовували як об'єкт для биття¹⁷⁵. У пам'ятці засвідчено:

Гаманко Осип (с. 251, пушкар);

Гаманко Фома (с. 251, козак).

Споріднені прізвища: Гаман, Гаманюк, Гаманенко, Гаманець, Гамандій.¹⁷⁶

Словотвірний ланцюжок: апелятив (гаман) – прізвисько (Гаман) – демінутив (Гаманко) – прізвище (Гаманко).

Гам'яниць Иван (с. 252, дворянин) – можливо zdeформоване з *Гаманець*; утворене за допомогою суфікса -ець від прізвиська *Гаман*; первинне значення – син Гамана.

Словотвірний ланцюжок: апелятив (гаман) – прізвисько (Гаман) – патронімно-посесивна назва (Гаманець) – деформація (Гам'яниць) – прізвище (Гам'яниць).

¹⁷²<https://ridni.org/karta/%D0%B2%D1%8F%D0%B7%D0%BC%D1%96%D1%82%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%B2>

¹⁷³ <https://ridni.org/karta/%D0%B2%D1%8F%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BA>

¹⁷⁴ <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=17587&page=591>

¹⁷⁵ <https://www.kolyba.org.ua/h/2571-haman>

¹⁷⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

Гарман Яків (с. 241, мбщанин) – прізвище утворено семантичним способом від апелятива *гарман* (= тік). Першоносії прізвиська (прізвища) був працівником на току.

- прізвище, утворене від середньовірного німецького *Harm, Harne* (- ласиця, горностай) + -ан (Досить продуктивний суфікс за допомогою якого можуть утворюватись прізвища від прізвиस्क, власних імен, топонімів, а також суфікс -ан, поряд з іншими значеннями, має також відтінок патронімічності [Ред. СУП, 111]) (Чучка Прізвища закарпатських українців: Іст.-етимолог. Словник, 140.) Споріднені прізвища: Гармаш, Гарматюк, Гармідер, Гармата, Гарматій.¹⁷⁷

Словотвірні ланцюжки:

апелятив (гарман) – прізвисько (Гарман) – прізвище (Гарман).

апелятив (harm/harne) – прізвисько (Гарм) – патронімно-посесивна назва (Гарман) – прізвище (Гарман).

Джура – прізвище утворене семантичним способом від апелятива *джура* (козацький слуга-товариш, зброєносець) (Ред., I, 301). У пам'ятці зазначено:

Джура Козма (с. 263, регистратор);

Джура Нестор (с. 263, дворянин);

Джура Семен (с. 262, порутчик);

Джура Степан (с. 263, дворянин).

Споріднені прізвища: Джус, Джулай.¹⁷⁸

Словотвірний ланцюжок: апелятив (джура) – прізвисько (Джура) – прізвище (Джура).

Дубовик Семен (с. 262, надворний совѣтник) – прізвище утворене семантичним способом від апелятива *дубовик*, що має значення: 1) хазяїн човна-дуба, 2) назва риби, лящ (Ред., I, 338).

Споріднені прізвища: Дубова, Дубовий.¹⁷⁹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (дубовик) – прізвисько (Дубовик) – прізвище (Дубовик).

¹⁷⁷ <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%BC%D0%B0%D0%BD>

¹⁷⁸ <https://ridni.org/karta/%D0%B4%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%B0>

¹⁷⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%B4%D1%83%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BA>

Дьяков Иван Иванович (с. 260, коллежский регистратор) – синонімічне до прізвища *Дяков*. Патронімічне прізвище, утворене з субстантивованого присвійного пркметника з суфіксом -ов від назви професії (прізвиська) *Дяк*; первинне словосполучення *Дяков син (зять)* (Ред., I, 348).

Споріднені прізвища: Дьяконова, Дьяконов, Дьяконенко, Дьяковська.¹⁸⁰

Словотвірний ланцюжок: назва професії (дяк) – прізвисько (Дяк) – патронімно-посесивна назва (Дяков) – прізвище (Дяков).

Заббль – прізвище утворене шляхом усічення від дієслівної основи *забілити, забілювати*; первинно агентивне – «той, що забілює» (Ред., I, 371). У пам'ятці зазначено:

Заббль Николай (с. 270, титулярний совѣтник);

Заббль Федор (с. 270, кавалѣр);

Заббль Яков (с. 234, ротнов квартирмистр).

Словотвірний ланцюжок: дієслово (забілити/забілювати) – усічення (забіл) – прізвисько (Забіл) – прізвище (Забіл).

Запорожец Яків (с. 234, козак) – прізвисько утворене семантичним способом від апелятива *запорожець* (Ред., I, 387).

Споріднені прізвища: Запорожець-Колісник, Запорожец, Запоріжець.¹⁸¹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (запорожець) – прізвисько (Запорожець).

Зарубин (с. 264, титулярний совѣтник) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ин від прізвиська *Заруба*; *Заруба* утворене від дієслова *зарубати*; первинне словосполучення – «Зарубин син».

Споріднені прізвища: Заруба, Зарубін, Зарубенко, Зарубайко.¹⁸²

Словотвірний ланцюжок: дієслово (зарубати) – агентив (заруба) – прізвисько (Заруба) – патронімно-посесивна назва (Зарубин) – прізвище (Зарубин).

Кажухов Ларион (с. 248, карнѣт) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов від прізвиська *Кажух* (= *Кожух*); первинне

¹⁸⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%B4%D1%8C%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D0%B2>

¹⁸¹ <https://ridni.org/karta/%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D1%86>

¹⁸² <https://ridni.org/karta/%D0%B7%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%B1%D1%96%D0%BD>

словосполучення – «Кажухов син (зять)». Прізвисько *кожух* отримав той, хто виготовляв кожухи. На сучасному етапі не зафіксовано на території України.

Словотвірний ланцюжок: апелятив (кожух) – прізвисько (Кажух) – патронімно-посесивна назва (Кажухов) – прізвище (Кажухов).

Карнович Василій (с. 247, титулярний совѣтник) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ович [Ред. СУП, 118] від прізвиська *Карн*, можливо прізвисько утворене від дієслова *карнати* (=пасти; обрізувати, стригти, ЕСУМ, II, 394); первинне значення – син Карна.

Споріднені прізвища: Карнаух, Карнаухова, Карнаушенко, Карнафель.¹⁸³

Словотвірний ланцюжок: дієслово (карнати) – прізвисько (Карн) – похідний патронім (Карнович) – прізвище (Карнович).

Колдан (с. 257, козак) – прізвище утворене за допомогою суфікса -ан (продуктивний суфікс за допомогою якого утворюються від власних імен, топонімів, прізвиस्क, прикметникових основ [Ред. СУП, 110]) від дієслова *колдовать* (= чаклувати, ЕСУМ, II, 508).

- можливо прізвище утворене семантичним способом від апелятива *колдун* (= вид пиріжків з м'ясом, ЕСУМ, II, 508).

Споріднені прізвища: Колдун, Колдорар, Колдіна, Колдра, Колдунова.¹⁸⁴

Словотвірний ланцюжок: дієслово (колдовать) – прізвисько (Колдан) – прізвище (Колдан).

Коноваленко – патронімічне, утворене за допомогою суфіксом -енко від назви професії (прізвиська) *Коновал* (- той, хто, не маючи ветеринарної освіти, займався каструванням і лікуванням коней¹⁸⁵); первинне значення – «син коновала (Коновала). (Ред., I, 502). У пам'ятці зазначено:

Коноваленко Владимир (с. 252, сотенний атаман);

Коноваленко Степан (с. 251, м'щанин).

Споріднені прізвища: Коновалова, Коновал, Коновальчук, Коновалюк.¹⁸⁶

¹⁸³ <https://ridni.org/karta/%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>

¹⁸⁴ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B4%D0%B0%D0%BD>

¹⁸⁵ <http://sum.in.ua/s/konoval>

¹⁸⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

Словотвірний ланцюжок: апелятив (коновал) – прізвисько (Коновал) – похідний патронім (Коноваленко) – прізвище (Коноваленко).

Коновалов – патронімічне, утворене субстантивованого присвійного прикметника з суфіксом -ов від назви професії «прізвиська» *Коновал* (- той, хто, не маючи ветеринарної освіти, займався каструванням і лікуванням коней¹⁸⁷); первинне словосполучення *Коновалов син (зять)*. (Ред., I, 502). У пам'ятці зазначено:

Коновалов (с. 103, порутчик);

Коновалов Григорій (с. 252, мбщанин).

Споріднені прізвища: Коноваленко, Коновал, Коновальчук, Коновалюк.¹⁸⁸

Словотвірний ланцюжок: прізвисько (Коновал) – патронімно-посесивна назва (Коновалов) – прізвище (Коновалов).

Косач – утворене семантичним способом від апелятива *косач* (пор.болг. *косач=косар*) [Можливо, утворене семантальним способом від апелятива *косач=назва птаха, тетерук*] (Ред., I, 519). У пам'ятці зазначено:

Косач Григорій (с. 248, коллежский протоколист);

Косач Григорій (с. 248, губернский секретар);

Косач Максим (с. 248, карнѣт);

Косач Павло (с. 248, дворянин).

Споріднені прізвища: Костенко, Костюк, Прайне-Косач, Косач-Денисюк.¹⁸⁹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (косач) – прізвисько (Косач) – прізвище (Косач).

Косачева – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ев від прізвиська (прізвища) *Косач*; первинне словосполучення – «Косачева донька (невістка)» У пам'ятці зазначено:

Косачева Евдокія (с. 262, дворянка);

Косачова Евдокія (с. 251, козачка).

Споріднені прізвища: Косачевич, Косачевський.¹⁹⁰

¹⁸⁷ ¹⁸⁷ <http://sum.in.ua/s/konoval>

¹⁸⁸ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B2>

¹⁸⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D1%81%D0%B0%D1%87>

Словотвірний ланцюжок: апелятив (косач) – прізвисько (Косач) – патронімно-посесивна назва (Косачева) – прізвище (Косачева).

Котляренкова Марфа (с. 268, коллежский ассесорша) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфіксів -енк + -ов-а від апелятива *котляр* (назва професії, Ред., I, 525); первинне словосполучення – «Котляренкова донька (невістка)».

Споріднене прізвище: Котляренко.¹⁹¹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (котляр) – прізвисько (Котляр) – похідний патронім (Котляренко) – патронімно-посесивна назва (Котляренкова) – прізвище (Котляренкова).

Крамина (с. 61, статска совѣтница) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ин-а від прізвиська *Крам* (від апелятива *крам* – дрібний товар, ЕСУМ, III, 74); первинне словосполучення – «Крамина донька (невістка)».

Споріднені прізвища: Крамаренко, Крамар, Краміна.¹⁹²

Словотвірний ланцюжок: апелятив (крам) – прізвисько (Кам) – патронімно-посесивна назва (Крамина) – прізвище (Крамина).

Крутеня (с. 256, дворянин) – утворене семантичним способом від діалектного апелятива *крутень*, що має значення: 1) жмут соломи або сіна, 2) перевесло з соломи, 3) махове колесо. (Ред., I, 547).

Споріднені прізвища: Крутенко, Крутень, Крутевич, Крутенчук, Крутельова.¹⁹³

Словотвірний ланцюжок: апелятив (крутень) – прізвисько (Крутеня) – прізвище (Крутеня).

Кузерина Марія (с. 244, помѣщица) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ер від апелятива *куза* (-зброя¹⁹⁴), а потім від цього антропоніма *Кузер* (той хто володів цією зброєю) за допомогою суфікса -ин-а;

¹⁹⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%9A%D0%BE%D1%81%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%B2%D0%B0>

¹⁹¹ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D1%82%D0%BB%D1%8F%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0>

¹⁹² <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B0>

¹⁹³ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%80%D1%83%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%8F>

¹⁹⁴ [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D0%B7%D0%B0_\(%D0%B7%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%8F\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D0%B7%D0%B0_(%D0%B7%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%8F))

первинне словосполучення – *Кузерина донька (невістка)*. Споріднені прізвища: Кузеря, Кузеро, Кузерман, Кузера, Кузеріна.¹⁹⁵

Словотвірний ланцюжок: апелятив (куза) – агентив (кузер) – прізвисько (Кузер) – патронімно-посесивна назва (Кузерина) – прізвище (Кузерина).

Куравчонок – прізвище утворене за допомогою суфіксів -н + -ок від *Куровка*, можливо «куровка» утворене від *куроварня*, означає того хто працював на куроварні (- горілчаний або пивний завод, ЕСУМ, III, 156). Співзвучне із назвою річки, що протікає на території Польщі – Куровка/Курувка. У пам'ятці зазначено:

Куравчонок Иван (с. 262, почталіон);

Куровчонко Семен (с. 263, мбщанин).

Кухаренко – патронімічне, утворене за допомогою суфікса -енк-о від назви професії (прізвиська) *Кухар*; синонімічне до прізвищ *Кухаревич*. Первинне значення – «син кухаря (*Кухаря*)» (Ред., I, 567). У пам'ятці зазначено:

Кухаренко Данило (с. 266, козак);

Кухаренко Иван (с. 266, козак).

Споріднені прізвища: Кухар, Кухарчук, Кухаренко, Кухаренко-Фофуліт.¹⁹⁶

Словотвірний ланцюжок: апелятив (кухар) – прізвисько (Кухар) – похідний патронім (Кухаренко) – прізвище (Кухаренко).

в) за місцем проживання та походження

Прізвища відтопонімного типу складають 86 одиниць (25,2%). Здебільшого (а саме 77 од.) складають прізвища з словотвірними формантами -ськ, -цьк. Як зазначає М.Л. Худаш «такі назви представників соціальних низів та середніх станів у більшості прямо вказували на місце їхнього походження»¹⁹⁷, хоча і топоніми з якими пов'язані прізвища не завжди вдається встановити. Однією з причин може бути зникнення відповідного ойконіма або його переіменування. Другою може бути причина, що описана в «Автобіографії

¹⁹⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%83%D0%B7%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0>

¹⁹⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%83%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

¹⁹⁷ Худаш М.Л. З історії української антропонімії. – С. 138.

Івана Нечуя-Левицького»: «В грамоті на чин священникам мій прадід не Левицьким, а Леонтовичем; він змінив своє прізвище Левицький було тоді модне». У сучасному українському антропоніміконі прізвища на -ський, -цький, -зький належить до найпоширеніших¹⁹⁸.

До прізвищ за місцем проживання належать 4 одиниці прикметникового типу: Бережний, Гараїн, Зарудний, Кутний. Також серед цієї групи є 4 одиниці, що свідчать про походження з регіону (Бойко, Волинченко), про належність до певної національності (Кошуба, Енька).

Два прізвища утворені за допомогою патронімічних суфіксів (Волинченко, Косович).

Бабицький (с. 233, письменоводитель) – прізвище відтопонімне, утворене за допомогою суфікс -цьк (За допомогою суфіксів -ськ-, -цьк-, -зьк- утворюються відносні прикметники, що вказують на походження) [Ред. Суч. укр. пр., 26] від ойконіма *Бабичі*. Вказувало на місце проживання або походження.

Споріднені прізвища: Бабич, Бабинець, Бабин, Бабина, Бабик.¹⁹⁹

Словотвірний ланцюжок прізвища: ойконім (Бабичі) – відтопонімна назва (Бабицький) – прізвище (Бабицький).

Бакуринський Яків Леонтійович (с. 6, 16, малоросийский губернатор) – прізвище утворене за допомогою суфікса -ськ [Ред. СУП, 81], основа прізвища – село *Бакорин*. Можливо з первинного прізвища *Бакоринський*. Споріднене прізвище: Бакурин.²⁰⁰

Словотвірний ланцюжок прізвища: ойконім (Бакорин) – відтопонімна назва (Бакуринський) – прізвище (Бакуринський).

Барановський – прізвище вказує на місце походження або проживання. Первинна форма *Баранівський*, утворене за допомогою суфікс -ськ [Ред. СУП, 81] від ойконіма *Баранівка*, *Баранів*. У праці засвідчено:

Барановська Евфима (с. 248, губернского секретаря жена);

¹⁹⁸Масенко Л.Т. Українські імена і прізвища. – К.:Т-во «Знання» УРСР, 1990. – 48 с.

¹⁹⁹<https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%B0%D0%B1%D0%B8%D1%86%D0%BA%D1%96%D0%B9>

²⁰⁰<https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%B0%D0%BA%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

Барановський (с. 236 умерший поллѣжссский ассесор);

Барановський (с. 251, Василій губернский секретар).

Споріднені прізвища: Баран, Баранова.²⁰¹

Словотвірний ланцюжок прізвища: ойконім (Баранівка) – відтопонімна назва (Баранівський) – прізвище (Баранівський).

Бардовський – прізвище утворене за допомогою складного суфікс -ов-ськ- [Ред. СУП, 81] від ойконімів *Барда*, *Бардівка* < прізвиська *Барда* (- назва сокири) (Ред., I, 33). У пам'ятці засвідчено:

Бардовський Дмитрій Луферович (с. 260, губернский секретар);

Бардовський Кондрат (с. 254, 260, священник);

Бардовський Михаил (с. 254, 269, коллежский регистратор);

Бардовський Прокофій Захарьевич (с. 260, титулярний совѣтник);

Бардовський Лука (с. 267, губернский секретар);

Словотвірний ланцюжок прізвища: ойконім (Барда) – відтопонімна назва (Бардовський) – прізвище (Бардовський).

Батурський Демьян (с. 260, дворянин) – можливо прізвище утворене за допомогою суфікс -ськ [Ред. СУП, 81] можливо від топоніма *Батур* (вулкан).

Можливий такий ланцюг словотвору: апелятив (батура = дрючок, ЕСУМ, I, 149) – ойконім (з основою Батур) – відтопонімна назва (Батурський) – прізвище (Батурський). У пам'ятці засвідчено:

Батурський Демьян (с. 260, дворянин);

Батурський Иван (с. 260, дворянин);

Батурський Ныкита (с. 260, дворянин).

Споріднені прізвища: Батура, Батуріна, Батуревич, Батурко.²⁰²

Батяновський Кирил (с. 262, коллежский регистратор) – відтопонімне прізвище утворене за допомогою суфікса -ськ [Ред. СУП, 81] від невідомого ойконіма з твірною основою *-бат-*. Наш варіант словотвірного ланцюжка:

²⁰¹<https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²⁰²<https://ridni.org/karta/%D0%91%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

апелятив (бат) – збірне поняття (батьн²⁰³) – ойконім (напр. Батянове) – відтопонімна назва (Батяновський) – прізвище (Батяновський).

Споріднені прізвища: Батян, Батянов.²⁰⁴

Бблецкий Степан (с. 252, купець) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікс -ськ- [Ред. СУП, 81] від ойконімів *Білка, Білки*. Вказувало на походження або місце проживання (Ред., I, 66).

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Білка) – відтопонімна назва (Білецький) – прізвище (Білецький).

Бережний – утворено морфолого-синтаксичним способом від прикметника *бережний*; вказувало на ознаку першого носія (Ред., I, 54). Ймовірно людина, яка вперше отримала цю відтопонімну прізвищеву назву жила на березі водойми. У пам'ятці засвідчено:

Бережна Матрона (с. 268, дворянка);

Бережний (с. 266, тытулярний совѣтник);

Бережний Яков – (с. 234, диякон).

Споріднене прізвище: Бережной.²⁰⁵

Словотвірний ланцюжок: прикметник (бережний) – відтопонімна назва (Бережний) – прізвище (Бережний).

Ббловський Иван (с. 234, священник) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -овськ [Ред. СУП, 81] від ойконіма *Біле*; вказувало на походження або місце проживання.

Словотвірний ланцюжок: прикметник (біле) – ойконім (Біле) – відтопонімна назва (Біловський) – прізвище (Біловський).

Білозерський – відтопонімне прізвище, утворено за допомогою суфікса -ськ [Ред. СУП, 81] від ойконіма *Біле Озеро*. Вказувало на походження, або місце проживання (Ред. I, 68). У праці зазначено:

Білозерський;

²⁰³<https://goroh.pp.ua/%D0%9C%D0%BE%D1%80%D1%84%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0/%D1%8F%D0%BD>

²⁰⁴<https://ridni.org/karta/%D0%91%D0%B0%D1%82%D1%8F%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²⁰⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%91%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B6%D0%BD%D0%B8%D0%B9>

Бблозерский Данило (с. 271, подпорутчик);

Бблозерский Данило (с. 271, подпорутчик);

Бблозерский Михайло (с. 271, коллежский ассесор).

Споріднене прізвище: Білозерова.²⁰⁶

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Біле Озеро) – відтопонімна назва (Білозерський) – прізвище (Білозерський).

Бблявський – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ [Ред. СУП, 81] від ойконімів *Бблявці, Бблявинці*; вказувало на походження або місце проживання (Ред., I, 71). У пам'ятці засвідчено:

Бблявська Настасія (с. 271, коллежского регистратора жена);

Бблявский Наум (с. 266, губернский секретар).

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Бблявці/Бблявинці) – відтопонімна назва (Бблявський) – прізвище (Бблявський).

Ббгаєвський – здеформоване з первинного *Ббгаєвський*, відтопонімне, утворене за допомогою суфікса -ськ- [Ред. СУП, 81] від ойконімів *Ббгаїв, Ббгаївка*; вказувало на походження або місце проживання (Ред., I, 78). У пам'ятці зазначено:

Ббгаєвські (в тексті: *Ббгаевских Грунька*) – (с. 183, хуторь).

Споріднені прізвища: Богач, Богачук.²⁰⁷

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Ббгаїв/Ббгаївка) – відтопонімна назва (Ббгаєвський) – прізвище (Ббгаєвський).

Ббгуславський Иван (с. 247, дворянин) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ- [Ред. СУП, 81] від ойконімів *Ббгуслав, Ббгуславка*; вказувало на місце походження або проживання (Ред., I, 80).

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Ббгуслав/Ббгуславка) – відтопонімна назва (Ббгуславський) – прізвище (Ббгуславський).

²⁰⁶<https://ridni.org/karta/%D0%91%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%B7%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²⁰⁷<https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D1%94%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

Бойко О.І. (с. 20) – прізвище утворене семантичним способом від етноніма *бойко* (Ред., I, 83).

Споріднені прізвища: Бойчук, Бойченко, Бойцун, Бойкова, Бойків.²⁰⁸

Словотвірний ланцюжок: етнонім (бойко) – прізвисько (Бойко) – прізвище (Бойко).

Боровский Федор (с. 262, купец) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ- [Ред. СУП, 81] від ойконімів *Борова, Борове*; вказувало на місце походження або проживання (Ред., I, 90).

Споріднені прізвища: Боровскова, Боровской.²⁰⁹

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Борова/Борове) – відтопонімна назва (Боровський) – прізвище (Боровський).

Бородаєвський – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ- [Ред. СУП, 81] від ойконіма *Бородаєвка*; вказувало на місце походження або проживання. У пам'ятці зазначено:

Бородаевских Човновой (с. 182, хуторь).

Споріднені прізвища: Бородай, Бородавка, Бородавко, Борода, Бородач.²¹⁰

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Бородаєвка) – відтопонімна назва (Бородаєвський) – прізвище (Бородаєвський).

Боярский (с. 49, порутчик) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ- [Ред. СУП, 81] від ойконімів *Боярка, Боярки*; вказувало на походження або місце проживання (Ред., I, 95).

Споріднені прізвища: Боярских, Боярскова, Боярская, Боярські.²¹¹

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Боярка) – відтопонімна назва (Боярський) – прізвище (Боярський).

Бережинський – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ [Ред. СУП, 81] від ойконімів *Бережинка, Бережинці*; вказувало на походження або місце проживання. У пам'ятці засвідчено:

²⁰⁸ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%BE%D0%B9%D0%BA%D0%BE>

²⁰⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²¹⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%94%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²¹¹ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%BE%D1%8F%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

Брежинский Гордѣй (с. 236, порутчик);

Брежинский Иван (с. 236, дворянин);

Брежинский Петро (с. 234, надворний совѣтник).

Споріднені прізвища: Бережнй, Бережінський.²¹²

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Брежинка/Брежинці) – відтопонімна назва (Брежинський) – прізвище (Брежинський).

Брутовецкий (с. 232, гебернский секретар) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -цьк [Ред. СУП, 81] від ойконіма *Брутове*; вказувало на походження або місце проживання.

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Брутове) – відтопонімна назва (Брутовецкий) – прізвище (Брутовецкий).

Булахівський – варіант прізвища *Булаховський*. Відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ [Ред. СУП, 81] від ойконімів *Булахів*, *Булахи*, *Булахівка*, *Булахове*; вказувало на походження або місце проживання (Ред., I, 111).

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Булахів/Булахи/Булахівка/Булахове) – відтопонімна назва (Булахівський) – прізвище (Булахівський).

Вербицкий (с. 264, коллежский секретар) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ від ойконімів *Вербиця*, *Вербичі*, *Вербичне*; вказувало на походження або місце проживання (Ред. I, 140).

Споріднене прізвище: Вербило.²¹³

Словотвірний ланцюжок: апелятив (верба) – ойконім (Вербиця) – відтопонімна назва (Вербицкий) – прізвище (Вербицкий).

Верницький – мабуть з *Вереницький*, відтопонімне прізвище, утворене від ойконімів *Верениця*, можливо і *Верени* та *Верини*; вказувало на походження та місце проживання (Ред. I, 143). У пам'ятці зазначено:

Верницький (с. 261, помѣщик);

Верницький Кирил (с. 254, корнѣт);

²¹²<https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B6%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²¹³ <https://ridni.org/karta/%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B1%D0%B8%D1%86%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

Верницький Кирил Семенович (с. 261(с. 260), корнѣт).

Споріднені прізвища: Вернигора, Вернидуб.²¹⁴

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Верениця/Верени/Верини) – відтопонімна назва (Верницький) – прізвище (Верницький).

Верховска Уліяна (с. 256, жена провіанмейстера) – Ю. К. Редько утотожнює це прізвище з *Верхівський*. Прізвище відтопонімне, утворене за допомогою суфікса -ськ- [Ред. СУП, 26] від ойконімів *Верхів, Верхівка, Верхівці* або складного суфікса -ів-ськ- від ойконіма *Верхи*; вказувало на походження або місце проживання (Ред. I, 143).

Споріднені прізвища: Верхогляд, Верховод, Верхола, Верхоляк.²¹⁵

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Верхів/Верхівка/Верхівці/Верхи) – відтопонімна назва (Верховська) – прізвище (Верховська).

Веснинска Маріана (с. 257, жена коллѣжского совѣтника Веснинского) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ [Ред. СУП, 26] від ойконіма *Весна*. Вказувало на місце походження або проживання.

Виноградский Павло (с. 241, 242, титулярний совѣтник) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ [Ред. СУП, 26] від ойконімів *Виноград, Виноградівка, Виноградне*; вказувало на походження або місце проживання.

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Виноград/Виноградівка/Виноградне) – відтопонімна назва (Виноградський) – прізвище (Виноградський).

Высоцкий Давыд (с. 247, дворянин) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ- [Ред. СУП, 26] від ойконімів *Высоцько, Высоцьке, Высоцьк, Высока, Высоке*; вказувало на місце походження або проживання (Ред. I, 148).

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Высоцько/Высоцьке/Высоцьк/Высока/Высоке) – відтопонімна назва (Виноградський) – прізвище (Виноградський).

²¹⁴ <https://ridni.org/karta/%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²¹⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%92%D0%B5%D1%80%D1%85%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0>

Вишневский – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ- [Ред. СУП, 26] від ойконімів *Вишнів, Вишнева, Вишневе, Вишневий, Вишнівка*; вказувало на походження або місце проживання (Ред. I, 150). У пам'ятці зазначено:

Вишневский (с. 45, статский совѣтник);

Вишневский Петро (с. 241, губернский секретар).

Споріднені прізвища: Вишнівський, Вишньовський.²¹⁶

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Вишнів/Вишнева/Вишневе/Вишневий/Вишнівка) – відтопонімна назва (Вишневський) – прізвище (Вишневський).

Водневский Степан (с. 262, почтмейстер) – відтопонімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ [Ред. СУП, 26] від ойконіма *Водне*; вказувало на місце походження або проживання.

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Воден) – відтопонімна назва (Водневский) – прізвище (Водневский).

Волинченко (с. 266, мѣщанин) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -енко [Ред. СУП, 121] від прізвиська *Волинко* (прізвисько, що могло вказувати на місце проживання або походження першоносія, від топоніма *Волинь*); первинне значення – *син Волинка*.

Споріднені прізвища: Волинчук, Волинчик.²¹⁷

Словотвірний ланцюжок: топонім (Волинь) – відтопонімна демінутивна назва (Волинко) – прізвисько (Волинко) – похідний патронім (Волинченко) – прізвище (Волинченко).

Волчанецький Петро (с.234) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -цьк [Ред. СУП, 26] від ойконіма *Волчанець*; вказувало на місце походження або проживання.

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Волчанець) – відтопонімна назва (Волчанецький) – прізвище (Волчанецький).

²¹⁶<https://ridni.org/karta/%D0%B2%D0%B8%D1%88%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²¹⁷<https://ridni.org/karta/%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

Вольновский (с.48, помбщик) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ [Ред. СУП, 26] можливо, від ойконіма *Вольне*; вказувало на місце походження або проживання.

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Вольне) – відтопонімна назва (Вольновський) – прізвище (Вольновський).

Галяховский (с. 265, маіор) – прізвище утворене за допомогою суфікса -ов-ськ-, можливо, від ойконіма *Галі*; першоносія прізвища ідентифікували так, що він той, хто живе (де? Місцевий відмінок) в *Галях*, тому і дали прізвище *Галяховський*; первинно могло вказувати на місце походження або проживання.

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Галі) – відтопонімна назва (Галяховський) – прізвище (Галяховський).

Глинский Йосиф (с. 257, дворянин) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ від ойконімів, як *Глини*, *Глинка*, *Глинки*, *Глинна*; вказувало на походження або місце проживання (Ред. I, 213).

Споріднені прізвища: Глиняна, Глинський, Дісюк-Глинський, Біаджіоні-Глинський.²¹⁸

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Глини/Глинка/Глинки/Глинна) – відтопонімна назва (Глинський) – прізвище (Глинський).

Глуздовский Петро (с. 236, карнѣт) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ (-ов-ськ) від невідомого нині ойконіма в основі якого є апелятив *глузд* (- розум, сенс, свідомість, ЕСУМ, I, 529).

Споріднені прізвища: Глузд, Глуздань, Глуздаков.²¹⁹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (глузд) – ойконім (Глузд..) – відтопонімна назва (Глуздовський) – прізвище (Глуздовський).

Гораин Павло (с. 248, дякон) – патронімічне прізвище, утворене зв допомогою суфікса -ін (ин) від прізвиська *Горай*; прізвисько *Горай* утворилось лексико-семантичним способом від апелятива *горай* (- житель гір, ЕСУМ, I, 562) первинне словосполучення – «Гораин син (зять)».

²¹⁸ <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²¹⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%93%D0%BB%D1%83%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

Споріднені прізвища: Гора, Горай, Горак, Гораш, Гораль.²²⁰

Словотвірний ланцюжок: апелятив (горай) – прізвисько (Горай) – патронімно-посесивна назва (Гораин) – прізвище (Гораин).

Грабовский (с. 248, городничій) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ- від ойконімів *Грабів, Грабівка, Грабове, Грабівщина*; вказувало на походження або місце проживання (Ред. I, 241).

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Грабів/Грабівка/Грабове/Грабівщина) – відтопонімна назва (Грабовський) – прізвище (Грабовський).

Дарновский (с. 266, надворний совѣтник) – прізвище утворене за допомогою суфікс -ськ-ий, можливо, zdeформоване від ойконіма *Дернівка*²²¹ (Дернівський); вказувало на походження або місце проживання.

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Дернівка) – відтопонімна назва (Дернівський) – деформація (Дарновський) – прізвище (Дарновський).

Дарошевский Андрей Гаврилович (с. 260, губернский секретар) – прізвище утворене за допомогою суфікса -ськ-ий від основи *Дарошев*; вказувало на походження або місце проживання.

Дворецкий Федор (с. 241, коллѣжский регистратор) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ від ойконімів *Двірці*²²², *Двірець* (рос. Дворец²²³); вказувало на походження або місце проживання (Ред. I, 287).

Споріднені прізвища: Дворецкова, Дворецких, Дворецкій.²²⁴

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Двірці/Двірець) – відтопонімна назва (Дворецкий) – прізвище (Дворецкий).

²²⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%93%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B9>

²²¹ [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%BA%D0%B0_\(%D0%91%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%BD\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%BA%D0%B0_(%D0%91%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%BD))

²²² [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B2%D1%96%D1%80%D1%86%D1%96_\(%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%BD\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B2%D1%96%D1%80%D1%86%D1%96_(%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%BD))

²²³ [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B2%D1%96%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C_\(%D0%A1%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%BD\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B2%D1%96%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C_(%D0%A1%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%BD))

²²⁴ <https://ridni.org/karta/%D0%B4%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%86%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

Дзюрковскій – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ- або ж ов-ськ від невідомого нині ойконіма з основою *дзюрк(а)* (= дзюра, діра, ЕСУМ, II, 62). У пам'ятці зазначено:

Дзюрковскій (с. 243, коллѣжскій ассесор);

Дзюрковскій Марко (с. 236, протоіерей).

Словотвірний ланцюжок:

- 1) апелятив (дзюра) – демінутив (дзюрка) – ймовірний ойконім (Дзюрк) – відтопонімна назва (Дзюрковський) – прізвище (Дзюрковський).
- 2) апелятив (дзюра) – демінутив (дзюрка) – прізвище (Дзюрка) – патронімно-посесивна назва (Дзюрков) – ймовірний ойконім (Дзюрков(е)) – відтопонімна назва (Дзюрковський) – прізвище (Дзюрковський).

Діяковскій (с. 236, губернский секретар) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ від ойконіма *Дякове*; вказувало на походження або місце проживання.

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Дякове) – відтопонімна назва (Діяковський) – прізвище (Діяковський).

Дробинскій Дмитрій (с. 252, дворянин) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ від ойконіма *Дробин* (на території Польщі²²⁵); вказувало на походження або місце проживання (Ред., I, 332). Споріднене прізвище: Дробінський.²²⁶

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Дробин) – відтопонімна назва (Дробинський) – прізвище (Дробинський).

Евлановскій Михаил (с. 247, коллежский актуаріус) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ-ий від ойконіма *Евланов* і аналогічні; вказувало на походження або місце проживання.

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Евланов) – відтопонімна назва (Евлановський) – прізвище (Евлановський).

²²⁵ <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%BD>

²²⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

Езучевский – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса ськ-ий від основи *Езучев*; вказувало на походження або місце проживання. У пам'ятці зазначено:

Езучевский Иван (с. 244, помѣщик);

Езучевский Осип (с. 244, помѣщик);

Езучевский (с. 244, помѣщиковъ).

Словотвірний ланцюжок: твірна основа (Езучев?) – відтопонімна назва (Езучевський) – прізвище (Езучевський).

Елинский (с. 237, городенчеи) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ-ий від ойконімів *Єліне*, *Еліни*; вказувало на походження або місце проживання.

Споріднені прізвища: Єлінський, Єлинський.²²⁷

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Єліне/Еліни) – відтопонімна назва (Елинський) – прізвище (Елинський).

Енька – прізвище утворене: 1. семантичним способом від апелятива *енка* (= танець²²⁸ або пісенний жанр²²⁹); 2. Жіночий рід від *енець* (- представник енецької народности у Таймирі) (ЕСУМ, II, 166). У пам'ятці зазначено:

Енька Алексѣй (с. 256, губернский секретар);

Енѣкъ (с. 257, помѣщики);

Енька Андрей (с. 257, помѣщик);

Енька Дмитрій (с. 257, коллѣжский ассесор);

Енка Иван (с. 257, губернский секретар);

Енька Николай (с. 257, дворянин);

Енька Степан (с.257, коллежский ассесор).

Споріднені прізвища: Еньєді, Енькова, Еньсій, Еньякова.²³⁰

Словотвірний ланцюжок: апелятив (енка) – прізвисько (Енька) – прізвище (Енька).

²²⁷ <https://ridni.org/karta/%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²²⁸ <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BD%D0%BA%D0%B0>

²²⁹ <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BD%D0%BA%D0%B0>

²³⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%B5%D0%BD%D1%8C%D0%BA%D0%B0>

Есимонтовский – про відтопонімність прізвища свідчить типовий для українських відтопонімних прізвищ суфікс -ськ-ий, можливо від ойконімів *Симонтовка*, *Ейсимонти*; вказує на походження або місце проживання. Прізвище балтійського походження та має багато споріднених варіантів у литовській, пруській та польській ономастиках (лит. *Eis-mantas* та прус . *Eumant*), збереження форми Есимонтовський свідчить про законсервування в ойконімії форми відкомполітного прізвища з наявністю сполучного голосного -і-/-у-²³¹. У пам'ятці зазначено:

Есимонтовский Григорій (с. 247, карнѣт);

Есимонтовский Иван (с. 247, дворянин);

Есимонтовский Михаил (с. 247, титулярныхъ совѣтниковъ);

Есимонтовский Александр (с. 247, титулярныхъ совѣтниковъ);

Есимонтовский Степан (с. 247, порутчик);

Есимонтовский Федір (с. 247, дворянин).

Споріднені прізвища: Есимонтенко, Симонтовський, Есматовський, Словотвірний ланцюжок: ойконім (Есимонт/Симонтовка) – відтопонімна назва (Есимонтовський) – прізвище (Есимонтовський).

Жуковский (с. 178, ватажковской хуторъ) – споріднене до *Жуківський*. Відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ від ойконіма *Жуків*; вказувало на походження або місце проживання.

Споріднені прізвища: Жуковскі, Жуковская, Жуковска, Жуковски, Жуковскій.²³²

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Жуків) – відтопонімна назва (Жуковський) – прізвище (Жуковський).

Завадовский – відтопонімне, утворене за допомогою суфікса -ськ-а від ойконіма *Завадів*; вказувало на походження або місце проживання (Ред., I, 372).

У пам'ятці зазначено:

Завадовска (с. 238, графиня генераль маіорша);

²³¹ Вакулич М. До історії одного прізвища: Ейсмонт та Есимонтовський, Т. 30, 291–299.

²³² <https://ridni.org/karta/%D0%B6%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

Завадовский Илья (с. 251, граф статский совѣтник);

Завадовский Петро Васильевич (с. 247, 3-и его сіятельство граф);

Завадовский Яков (с. 251, граф).

Споріднене прізвище: Завадовський.²³³

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Завадів) – відтопонімна назва (Завадовський) – прізвище (Завадовський).

Зайковський – мабуть утворений за допомогою суфікса -ов-ськ- від «посполитого» прізвиська *Зайко* з метою ушляхетнення. (Ред., I, 380). У пам'ятці зазначено:

Зайковський Павло (с. 266, мѣщанин);

Зайковський Петро (с. 267, мещанин).

Споріднені прізвища: Зайцев, Зайченко, Зайчук, Зайко.²³⁴

Словотвірний ланцюжок: апелятив (зяєць) – демінутив (зайко) – прізвисько (Зайко) – прізвище (Зайко) - ушляхетнення прізвища (Зайковський).

Закревський (с. 48, прапорщик) – відтопонімне, утворене за допомогою суфікса -ськ- від ойконіма *Закревка*; вказувало на походження або місце проживання. (Ред., I, 382).

Споріднені прізвища: Закрасняна, Римар-Закревський.²³⁵

Словотвірний ланцюжок: оцконім (Закревка) – відтопонімна назва (Закревський) – прізвище (Закревський).

Занковський Дмитрій – утворене за допомогою складного суфікса -ов-ськ- від власного імені *Занько* або від ойконіма *Заньки*. (Ред., I, 386). У пам'ятці зазначено:

Занковський Дмитрій (с. 252, судья полковий);

Заньковський (с. 67, артилерії подпорутчик);

Заньковський (с. 66, бригадир);

²³³<https://ridni.org/karta/%D0%B7%D0%B0%D0%B2%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²³⁴<https://ridni.org/karta/%D0%B7%D0%B0%D0%B9%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²³⁵<https://ridni.org/karta/%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

Заньковский (с. 67, маіор);

Заньковский (с. 67, титулярний совѣтник);

Заньковскихъ (с. 67).

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Заньки) – відтопонімна назва (Занковський) – прізвище (Занковський).

Зарудний (с. 183, хуторь) – прізвище утворене мофолого синтаксичним способом від прикметника *зарудний*, що означав проживання у таких селах як *Заруддя*, *Заруда* (Ред., I, 389).

Споріднені прізвища: Зарудня, Зарудній.²³⁶

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Заруддя/Заруда) – відтопонімна назва (Зарудний) – прізвище (Зарудний).

Затворницький Данило (с. 251, священник) – варіант прізвища *Затварницький*.

Прізвище, ймовірно, відтопонімне, утворене за допомогою суфікса -ськ- від неіснуючого нині на території України ойконіма (Ред., I, 390).

Захаревский (с. 232, коллѣжский секретар) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -цьк-ий від ойконімів *Захарове*, *Захарівка*; вказувало на походження або місце проживання.

Споріднені прізвища: Захарченко, Захарчук, Захаров, Захаренко.²³⁷

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Захарове/Захарівка) – відтопонімна назва (Захаревський) – прізвище (Захаревський).

Имшенецкій Емельянь (с. 235, городничій) – імовірно відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -цьк від ойконіма *Имшана*²³⁸; вказувало на походження або місце проживання.

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Имшана) – відтопонімна назва (Имшенецкий) – прізвище (Имшенецкий).

²³⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%B7%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9>

²³⁷ <https://ridni.org/karta/%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²³⁸ <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BC%D1%88%D0%B0%D0%BD%D0%B0>

Искрицкий Иван (с. 247, порутчик) – відтопонімчне прізвище, утворене за допомогою суфікса -цьк-ий від ойконіма *Искриця*; вказувало на походження або місце проживання.

Споріднені прізвища: Іскрицький.²³⁹

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Искриця) – відтопонімна назва (Іскрицький) – прізвище (Іскрицький).

Каженовский Деомид (с. 251, порутчик) – відтопонімне прізвище утворене за допомогою суфікса -ськ-ий від невідомого ойконіма; вказувало на походження або місце проживання.

Словотвірний ланцюжок: твірна основа (Каженов) – відтопонімна назва (Каженовський) – прізвище (Каженовський).

Казловский Александр (с. 266, губернский секретар) – відтопонімне прізвище, утворене семантичним способом від ойконіма *Козловський* (нащадок Рюрика в XV коліні князь Василь Федорович Фомінський, що прийняв від володіння Козловською волостю у Вязьмі прізвище Козловський²⁴⁰); вказувало на місце походження або проживання.

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Козловський) – відтопонімна назва (Козловський) – прізвище (Козловський).

Калинский – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ- від ойконімів *Калина*; *Калини*; вказувало на походження або місце проживання. Могло бути утворене і від прізвиська *Калина* для його ушляхетнення (Ред., I, 428). У пам'ятці зазначено:

Калинский Семен Михайлович (с. 260, коллежский аассесор);

Калинский Тимофій (с. 15).

Споріднені прізвища: Калинскас, Калінський.²⁴¹

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Калина/Калини) – відтопонімна назва (Калинський) – прізвище (Калинський).

²³⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%86%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²⁴⁰ <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96>

²⁴¹ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

Каменецький Петро (с. 257, коллѣжский ассесор) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ- від ойконімів *Камінки, Камінці, Кам'янка*; (перв. Каменки, Каменці, Каменка); вказувало на походження або місце проживання. (Ред., I, 431).

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Каменки/Каменці/Каменка) – відтопонімна назва (Каменецький) – прізвище (Каменецький).

Каминський Алексѣй Ильич (с. 260, коллежскихъ регистраторовъ) – Редько утотожнює з прізвищем *Каменський* відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ- від ойконімів *Камінь, Камень, Камінь Каширський*; вказувало на походження або місце проживання. (Ред., I, 431).

Споріднені прізвища: Камінський, Камінській.²⁴²

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Камінь/Камень/Камінь Каширський) – відтопонімна назва (Каминський) – прізвище (Каминський).

Каневска (с. 67, коллежка совѣтница) - відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ- від ойконімів *Канів*; вказувало на походження або місце проживання. (Ред., I, 433).

Споріднені прізвища: Каневський, Каневская, Каневських.²⁴³

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Канів) – відтопонімна назва (Каневска) – прізвище (Каневска).

Карасевський (с. 163, хуторъ Слѣпородской) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -евськ (часто прізвища на -ський утворювалися від основ, поширених іншими суфіксами) від ойконімів *Карасі*²⁴⁴, *Карасівка*; вказувало на походження або місце проживання.

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Карасі/Карасівка) – відтопонімна назва (Карасевський) – прізвище (Карасевський).

²⁴² <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²⁴³ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0>

²⁴⁴ [https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%B8_\(%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%B8_(%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C))

Карѣвский – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -евськ, можливо, основа прізвища – прикметник *карий* (= темний, чорний, ЕСУМ, II, 391). У пам'ятці зазначено:

Карѣвский Диомид (с. 248, священник);

Карѣвскихъ Ионн (с. 248, священник).

Споріднені прізвища: Карімов, Каріков, Каріх.

Словотвірний ланцюжок: прикметник (карий) – ойконім з основою (Каріев) – відтопонімна назва (Каріевський) – прізвище (Каріевський).

Карпинский Степан (с. 239, статский совѣтник) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою складного суфікса -ин-ськ- від основи одного з таких ойконімів, як *Карпи, Карпів, Карпівка*; вказувало на походження або місце проживання (Ред., I, 442).

Споріднене прізвище: Карпінський.²⁴⁵

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Карпи/Карпів/Карпівка) – відтопонімна назва (Карпинский) – прізвище (Карпинський).

Карповскій Діоисій (с. 235, повѣтовій землетѣрь) – синонімне до прізвища *Карпівський*. Відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ- від ойконімів *Карпів, Карпівка*; вказувало на походження або місце проживання (Ред., I, 442).

Споріднені прізвища: Карповская, Карповский.²⁴⁶

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Карпів/Карпівка) – відтопонімна назва (Карповський) – прізвище (Карповський).

Каруновскій Федоръ (с.192) с.443 – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -овськ; твірна основа апелятив *карун* (вид тканини, ЕСУМ, III, 397); сфікс вказує на походження або місце проживання. Споріднені прізвища: Каруна, Карун, Карунна, Карунний.²⁴⁷

²⁴⁵<https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%BF%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²⁴⁶<https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D1%97%D0%B9>

²⁴⁷<https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D1%96%D0%B9>

Словотвірний ланцюжок: апелятив (карун) – ойконім з основою (Карун?) – відтопонімна назва (Каруновський) – прізвище (Каруновський).

Ковалевский – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ від ойконімів *Ковалі, Ковалівка*. У пам'ятці зазначено:

Ковалевский (с. 266, коллежский регистратор);

Ковалевский Иван (с. 233, войсковий товарищ);

Ковалевський Радіон (с. 8 пристав Градизька).

Споріднені прізвище: Ковалевская, Ковалевський, Ковалєвський.²⁴⁸

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Ковалі/Ковалівка) – відтопонімна назва (Ковалевський) – прізвище (Ковалевський).

Козловский Иван (с. 248, карнѣтский сын) - відтопонімне, утворене за допомогою суфікса -ськ- від ойконімів *Козлів, Кізлів, Козлівка*; вказувало на походження або місце проживання. (Ред., I, 489).

Споріднені прізвища: Козловска, Козловській, Козловський.²⁴⁹

Словотвірний ланцюжок: зоонім (козел) – ойконім (Козлів/Кізлів/Козлівка) – відтопонімна назва (Козловський) – прізвище (Козловський).

Козминский – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ від ойконіма *Козьмин*; вказувало на походження або місце проживання. У пам'ятці зазначено:

Козминский Михайло (с. 248, священник);

Козминский Павло (с. 248, тытулярний совѣтник).

Споріднене прізвище: Козмінський.²⁵⁰

Словотвірний ланцюжок: зоонім (коза) – ойконім (Козьмин) – відтопонімна назва (Козминський) – прізвище (Козминський).

²⁴⁸<https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²⁴⁹<https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²⁵⁰<https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D0%B7%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

Колосовский Федор (с. 252, коллежский регистратор) – відтопонімне, утворене за допомогою суфікса -ськ- від ойконімів *Колосів; Колосівка*; вказувало на походження або місце проживання. (Ред., I, 495).

Споріднені прізвища: Колосовський, Колосівський.²⁵¹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (колос) – ойконім (Колосів/Колосівка) – відтопонімна назва (Колосовський) – прізвище (Колосовський).

Комаровска Ирина (с. 258, пом'бщица) – відтопонімне, утворене за допомогою суфікса -ськ- від ойконімів *Комарівка; Комарівці; Комарова; Комарове*; вказувало на походження. (Ред., I, 498).

Споріднене прізвище: Комаровський.²⁵²

Словотвірний ланцюжок: апелятив (комар) – ойконім (Комарівка/Комарівці/Комарова) – відтопонімна назва (Комаровска) – прізвище (Комаровска).

Кореневский – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ- від ойконімів *Коренева, Корінь*; вказувало на місце походження або проживання. У пам'ятці зазначено:

Кореневский Павло (с. 248, ротмістр);

Кореневский Яков (с. 248, дворянин).

Споріднені прізвища: Кореневський, Кореньовський.²⁵³

Словотвірний ланцюжок: апелятив (корінь) – ойконім (Корінь/Коренева) – відтопонімна назва (Кореневский) – прізвище (Кореневский).

Корыцкий (с. 232, подполковник и кавалер) – правильніше *Коритський*; відтопонімне, утворене за допомогою суфікса -ськ- від ойконімів *Корито*; вказувало на походження або місце проживання; *Коритан, Коритовський*. (Ред., I, 510).

Споріднене прізвище: Коритко.²⁵⁴

²⁵¹<https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²⁵²<https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0>

²⁵³<https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²⁵⁴ <https://ridni.org/karta/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

Словотвірний ланцюжок: апелятив (корито) – ойконім (Корито) – відтопонімна назва (Корицкий) – прізвище (Корицкий).

Косович – а) патронімічне, варіант прізвища *Косевич*; б) відтопонімне утворене за допомогою суфікса -ович від ойконіма *Косів*; синонімічне до прізвища *Косован*. (Ред., I, 520).

Косович Петро (с. 251, дворянин иерея);

Косович Федор (с. 251, порутчик).

Споріднені прізвища: Костенко, Костюк.²⁵⁵

Словотвірні ланцюжки:

1) прізвисько (Кос) – патронім (Косович) – прізвище (Косович);

2) ойконім (Косів) – відтопонімна назва (Косович) – прізвище (Косович).

Котляревский – відтопонімне утворене за допомогою суфікса -ськ- від ойконіма *Котлярівка*; вказувало на походження або місце проживання. (Ред., I, 525). У пам'ятці зазначено:

Котляревский (с. 228, письменник);

Котляревский Никита (с. 233, військовий товарищ).

Споріднені прізвища: Котляр, Котлярова, Котляренко, Котлярчук.²⁵⁶

Словотвірний ланцюжок: ойоконім (Котлярівка) – відтопонімна назва (Котляревський) – прізвище (Котляревський).

Кошуба Иван (с. 263, дворянин губернский регистратор) – прізвище утворене від апелятива *кашуби* (- західнослов'янський народ²⁵⁷); вказувало на походження та національність.

Споріднені прізвища: Кошулько, Кошута, Кошурба, Кошулап, Кошук.²⁵⁸

Словотвірний ланцюжок: апелятив (кошуби) – прізвисько (Кошуба) – прізвище (Кошуба).

²⁵⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>

²⁵⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D1%82%D0%BB%D1%8F%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²⁵⁷ <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%88%D1%83%D0%B1%D0%B8>

²⁵⁸ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D1%88%D1%83%D0%B1%D0%B0>

Краєвска А.М. (с. 20) – синонімне до *Краївській*. Відтопонімне утворене за допомогою суфікса -ськ- від ойконіма *Країв, Краївщина*; вказувало на походження або місце проживання. (Ред., I, 532).

Споріднене прізвище: Краєвський.²⁵⁹

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Країв/Краївщина) – відтопонімна назва (Краєвска) – прізвище (Краєвска).

Кремская Анна (с. 248, колежская регистраторша) – можливо від *Кримська* (топонім *Крим*).

Споріднене прізвище: Кремска.²⁶⁰

Словотвірний ланцюжок: топонім (Крим) – відтопонімна назва (Кримская) – прізвище (Кримская).

Криловський Роман (с. 276) – відтопонімне утворене за допомогою суфікса -ськ- від ойконіма *Крилів, Крилівка*; вказувало на походження або місце проживання. (Ред., I, 542).

Споріднене прізвище: Крилов.²⁶¹

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Крилів/Крилівка) – відтопонімна назва (Криловський) – прізвище (Криловський).

Криницький Яків (с. 234, колежский протоколист) - відтопонімне утворене за допомогою суфікса -ськ- від ойконіма *Криниця*; вказувало на походження або місце проживання. (Ред., I, 542).

Споріднені прізвища: Криницький, Криніцький, Криніцький, Криницький.²⁶²

Словотвірний ланцюжок: апелятив (криниця) – ойконім (Криниця) – відтопонімна назва (Криницький) – прізвище (Криницький).

Кузминський (с. 152, хутора) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ- від ойконіма *Кузьмин*; вказувало на походження або місце проживання.

Споріднені прізвища: Кузмінський, Кузминський.²⁶³

²⁵⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%94%D0%B2%D1%81%D0%BA%D1%96%D0%B9>

²⁶⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F>

²⁶¹ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²⁶² <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Кузьмин) – відтопонімна назва (Кузминський) – прізвище (Кузминський).

Курбацкий Павло (с. 266, козак) – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ (-цьк) від ойконіма *Курба*²⁶⁴; вказувало на місце походження або проживання.

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Курба) – відтопонімна назва (Курбацкий) – прізвище (Курбацкий).

Курганский – відтопонімне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ськ- від ойконіма *Курган, Кургани, Курганка, Курганці*; вказувало на походження або місце проживання (Ред., I, 562). У пам'ятці зазначено:

Курганский (с. 267, дворянин);

Курганский Василій (с. 268, коллежский канцелярист).

Споріднене прізвище: Курганський.²⁶⁵

Словотвірний ланцюжок: ойконім (Кургани/Курган/Курганка/Курганці) – відтопонімна назва (Курганский) – прізвище (Курганский).

Кутний Яким (с. 234, козак) – прізвище утворене морфолого-синтаксичним способом від прикметника «кутний»; вказувало, мабуть, на місце проживання «в куті» (Ред., I, 567).

Споріднені прізвища: Кутняк, Кутна, Кутня, Кутній.²⁶⁶

Словотвірний ланцюжок: прикметник (кутний) – відтопонімна назва, прізвисько (Кутний) – прізвище (Кутний).

г) за індивідуальними ознаками першоносія

Прізвища цього типу складають найбільшу частку усього опрацьованого матеріалу – 123 одиниці (36%). Прізвищеві назви, що вказували на

²⁶³<https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%83%D0%B7%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²⁶⁴[https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D1%80%D0%B1%D0%B0_\(%D0%AF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D1%80%D0%B1%D0%B0_(%D0%AF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C))

²⁶⁵<https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%83%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9>

²⁶⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%83%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%B9>

індивідуальні ознаки першоносія, як зазначає Ю. Редько, були спочатку прізвиськами. За зовнішніми ознаками носія прізвиська могли вказувати на зріст, будову тіла, на сильно розвинену або, навпаки, дефектну частину тіла, на каліцтво або фізичні вади, на колір волосся, на бороду, на особливості одягу²⁶⁷.

Відпрізвиськові особові назви відображають народну мудрість, мають надзвичайну здатність узагальнити одним словом найбільш типове в людині²⁶⁸. Будь то схожість з певною твариною, виразність однієї частини тіла над іншою, любов до предметів чи страв, чи просто випадок, що назавжди закріпився за першоносієм і його нащадками.

Бабоша Логгин (с. 263, мбщанин) – прізвище утворене від апелятива тюркського походження *Baboş* – батько. Це прізвисько отримав першоносій, можливо за свою вдачу бути для оточуючих добрим як батько.

Споріднені прізвища: Бабошко, Бабошин, Бабошкін.²⁶⁹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (*Baboş*) – прізвисько (Бабоша) – прізвище (Бабоша).

Багила (с. 236, коллбжский секретар) – можливо, прізвище утворене від антропоніма казахського походження *Багила* (казах. *Бугил - вірна*²⁷⁰). Таке первинне прізвисько отримав (-ла) першоносій через вдачу бути вірною людиною.

Споріднені прізвища: Багинська, Багира, Багин, Багирян.²⁷¹

Словотвірний ланцюжок прізвища: апелятив (бугил) – пейоратив (Багила) – прізвище (Багила).

Балабина (с. 108, генераль маіорша) – патронімічне прізвище утворене за допомогою патронімічного суфікса -ин-а (З цим суфіксом утворювались переважно прізвища від жіночих імен. Але прізвища з суфіксом -ин могли утворюватися також від чоловічих імен, що закінчуються на -а [Ред. СУП, 19])

²⁶⁷ <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37501/06-Glukhovtseva2.pdf?sequence=1>

²⁶⁸ <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37479/29-Lysova.pdf?sequence=1>

²⁶⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%88%D0%B0>

²⁷⁰ <https://imena-znachenie.ru/imena/bagila.html>

²⁷¹ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%B0%D0%B3%D0%B8%D0%BB%D0%B0>

від прізвища *Балабан*, яке утворене семантичним способом від діал. апелятива *балабан* (- птах: різновид сокола, ЕСУМ, I, 121).

Споріднені прізвища: Балабан, Балабанова, Балаба, Балабай.²⁷²

Словотвірний ланцюжок прізвища: апелятив (балабан) – прізвисько (Балабан) – патронімно-посесивна назва (Балабина) – прізвище (Балабина).

Балань (с. 259, купець, грець) – прізвище утворене семантичним способом від діал. апелятива *балан* (= білий віл) (Ред. I, 26).

Споріднені прізвища: Балан, Балабан, Балог, Балюк, Баланюк.²⁷³

Словотвірний ланцюжок: апелятив (балан) – прізвисько (Балан) – прізвище (Балан).

Бараников (с. 61) – патронімічне прізвище, утворене від прізвища *Бараник* (-ик – суфікс, що надає позитивне чи негативне забарвлення; в однаковій мірі може бути і зменшеним і згрубілим [Ред. СУП, 81]) з додаванням суфікса -ов (з цим суфіксом утворилися прізвища типу присвійних прикметників від імен з основою на твердий приголосний) [Ред. СУП, 18]. Первинне значення – син (зять) Бараника.

Споріднені прізвища: Бараник, Бараніков.²⁷⁴

Словотвірний ланцюжок прізвища: апелятив (баран) – прізвисько (Баран) – демінутив (Бараник) – патронімічно-посесивна назва (Бараников) – прізвище (Бараников).

Батай Демьян (с. 262, мбщанин) – прізвище утворене за допомогою суфікса -ай (за допомогою якого творяться зменшені форми імен) [Ред. СУП, 81] від апелятива *бат* (- батіг, палка; - вітрильний човен). Таке прізвисько людина отримала через те, що була висока та худа як палка.

Споріднені прізвища: Батрак, Батюк, Батура, Батіг, Батуріна.²⁷⁵

Словотвірний ланцюжок: апелятив (бат) – агентив (Батай) – патронім (Батай) – прізвище (Батай).

²⁷² <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D0%B0>

²⁷³ <https://ridni.org/karta/%D0%91%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%8C>

²⁷⁴ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2>

²⁷⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%91%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%B9>

Барліт Давид (с. 251, мѣщанин) – прізвище утворене семантичним способом від апелятива *барліт* (- полин польовий, ЕСУМ, I, 144). Таке прізвисько першоносії отримав через те, що був неприємним у спілкуванні і поведженні.

Словотвірний ланцюжок: апелятив (барліт) – прізвисько (Барліт) – прізвище (Барліт).

Безбородько – прізвище утворено за допомогою суфікса -к-о (найчастіше використовуваний суфікс у прізвищах з префіксом **без-**, що мали атрибутивний характер) [Ред. СУП, 168] від прикметника *безбородий*. Вказувало на індивідуальну ознаку першого носія прізвища (Ред., I, 45). У пам'ятці засвідчено:

Безбородько (с. 94 тайний совѣтник канцлера);

Безбородько Илья Андреевич (с. 262, тайний совѣтник);

Безбородько (с. 16).

Словотвірний ланцюжок: прикметник (безбородий) – прізвисько (Безбородий) – демінутив (Безбородько) – прізвище (Безбородько).

Безбородкова Анна (с. 262, 264, графиня) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов [Ред. СУП, 81] від прізвиська (прізвища) *Безбородько*.

Словотвірний ланцюжок: прикметник (безбородий) – прізвисько (Безбородий) – демінутив (Безбородько) – патронімно-посесивна назва (Безбородкова) – прізвище (Безбородкова).

Бердяєв Микола (с. 6, новоросійський губернатор) – патронімічне прізвище, утворене з субстантивованого присвійного прикметника суфікс -ев- (-єв) [Ред. СУП, 81] від прізвиська *Берда* (діал. берда - сторожа) (Ред., I, 53). Першоносії працював сторожем

Словотвірний ланцюжок: апелятив (берда) – збірне поняття (бердай) – прізвисько (Бердай) – патронімно-посесивна назва (Бердяєв) – прізвище (Бердяєв).

Быков – патронімічне прізвище, утворене з субстантивованого присвійного прикметника з суфіксом -ов [Ред. СУП, 81] від прізвиська *Бик*; первинне

словосполучення *Биков син (зять)*. Таке прізвисько отримав першоносіій через свою фізичну чи емоціну вдачу. У пам'ятці засвідчено:

Быков (с. 265, маіор);

Быков (с. 264, порутчик).

Споріднені прізвища: Бик, Биковська, Біков.²⁷⁶

Словотвірний ланцюжок: апелятив (бик) – прізвисько (Бик) – патронімно-посесивна назва (Биков) – прізвище (Биков).

Билима Косма Леонтич (с. 260, губернский секретар) – Ю. Редько пов'язує прізвище з варіантом *Белим*. Татарське за походженням, *белем* (= *знання, освіта, наука*) (Ред., I, 50). Таке прізвисько першоносіій отримав, ймовірно, через те, щ обув розцмною людиною або через те, що багато навчався.

Споріднені прізвища: Билим, Билименко, Біліма, Білима.²⁷⁷

Словотвірний ланцюжок: апелятив (белем) – прізвисько (Белим) – прізвище (Белим/Белем).

Бичко (с. 256, черниговский мѣщанин) – утворене з форми кличного відмінка від прізвиська *Бичка* шляхом зміни наголосу (з **о** на **и**) та типу відмінювання або шляхом заміни первинного суфікса -ок (*Бичок*) суфіксом -к-о [Ред. СУП, 170], як засіб відрізнення власної назви від апелятива. (Ред., I, 63).

Споріднені прізвища: Бондаренко, Бойко, Бондар.²⁷⁸

Бибиковъ (с. 241, крестянин) – патронімічне прізвище, утворене з субстантивованого присвійного прикметника з суфіксом -ов [Ред. СУП, 81] від прізвища *Бибик*. *Бибик* утворене за допомогою зменшено-пестливого суфікса -ик від апелятива *биба* (- мамалига, ЕСУМ, I, 181). Первинне словосполучення *Бибиков син (зять)*.

Словотвірний ланцюжок: апелятив (биба) – демінутив (бибик) – прізвисько (Бибик) – патронімно-посесивна назва (Бибиков) – прізвище (Бибиков).

²⁷⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%91%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2>

²⁷⁷ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%BC>

²⁷⁸ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%BE>

Бибик – можливо утворено за допомогою зменшувального суфікса *-ик* від прізвиська *Биба*, а може, з первинного діалектизму *бібик* (зменш. від *біб*). (Ред. I, 59).

Споріднені прізвища: Биба, Бибко, Бібик, Бибик, Бібик.²⁷⁹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (бібик) – прізвисько (Бібик) – прізвище (Бибик).

Білий – прізвище утворене морфолого-синтаксичним способом від прикметника *білий*. Мало атрибутивне значення. У пам'ятці зазначено: Ббла Стефанида (с. 252, дворянка);

Бблій Андрей (с. 252, дворянин);

Бблій Игнат (с. 251, мбщанин);

Бблій Никита (с. 251, мбщанин);

Бблій Павло (с. 251, дворянин).

Споріднені прізвища: Білоус, Білик.²⁸⁰

Словотвірний ланцюжок: прикметник (білий) – прізвисько (Білий) – прізвище (Білий).

Бблоусовъ (с. 236, губернский секретарь) – патронімічне прізвище. Утворено з субстантивованого присвійного прикметника з суфіксом *-ов* [Ред. СУП, 81] від прізвиська *Білоус*, що вказувало на особливості зовнішнього вигляду людини – білі вуса. Первинне словосполучення *Білоусов син (зять)* (Ред., I, 69).

Споріднене прізвище: Білоус.²⁸¹

Словотвірний ланцюжок: словосполучення (білі уса/вуса) – прізвисько (Білоус) – патронімно-посесивна назва (Білоусов) – прізвище (Білоусов).

Бобруин Яков (с. 241, титулярний совѣтник) – патронімічне прізвище утворене з присвійного прикметника за допомогою суфікса *-ін* (російський фонетичний варіант суфікса *-ин*, Прізвища, «утворені з присвійних прикметників, виникли як назви сина по батькові або по матері за допомогою суфікса *-ин*», [Ред. СУП, 90]) від прізвиська *Бобер*. Первинне словосполучення *Бобруін син (зять)*.

²⁷⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D0%B8%D0%B1%D0%B8%D0%BA>

²⁸⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D1%96%D0%BB%D0%B8%D0%B9>

²⁸¹ <https://ridni.org/karta/%D0%91%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0>

Словотвірний ланцюжок: апелятив (бобер) – прізвисько (Бобер) – патронімно-посесивна назва (Бобруін) – прізвище (Бобруін).

Богомолець (с. 236, умерший порутчик) – прізвище утворене семантичним способом від апелятива *богомалець* (Ред., I, 80). Таке прізвище присвоїли першоносію через те, що він багато молився до Бога.

Споріднені прізвища: Богомолова, Богомол, Богомоленко, Богомольна²⁸².

Борсукова (с. 236, ротмистирша) – жіноча форма прізвища Борсуков. Патронімічне прізвище, утворене з субстантивованого присвійного прикметника суфікс -ов [Ред. СУП, 81] від прізвиська *Борсук*; первинне значення *Борсуков син (зять)*.

Споріднені прізвища: Борсук, Борсукевич, Борсуковська.²⁸³

Словотвірний ланцюжок: апелятив (борсук) – прізвисько (Борсук) – патронімно-посесивна назва (Босукова) – прізвище (Борсукова).

Брезгун Михайло (с. 252, дворянин) – прізвище утворилось за допомогою суфікса -ун (в українській мові досить продуктивний як засіб для утворення зневажливо-насмішливих назв, переважно віддієслівних [Ред. СУП, 155]) від російського слова «*брезгать*», тобто нехтувати кимось/чимось; з агентивним значенням – «той, хто нехтує».

Споріднені прізвища: Брезгіна, Брезгунова, Брезгалов.²⁸⁴

Словотвірний ланцюжок: апелятив (брезгать) – пейоратив (брезгун) – прізвисько (Брезгун) – прізвище (Брезгун).

Брилевич (с. 236, коллѣжский ассесор) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -евич [Ред. СУП, 118] від прізвиська (прізвища) *Брила* (Великий безформний шматок каменю, землі, глини, льоду²⁸⁵), *Бриль* (Головний убір з широкими полями²⁸⁶). Первинне значення – «син Брили». Якщо прізвисько утворене від *брила*, то таку назву першоносію отримав через те, щ

²⁸²<https://ridni.org/karta/%D0%91%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D1%86%D1%8C>

¹ <https://ridni.org/karta/%D0%91%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0>

²⁸⁴ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B3%D1%83%D0%BD>

²⁸⁵ <http://sum.in.ua/s/bryla>

²⁸⁶ <http://sum.in.ua/s/brylj>

обув морально важкою або великою (товстою) людиною. Якщо ж цю назву одержав від апелятива *бриль*

Споріднені прізвища: Бриль, Брильова, Брилевич.²⁸⁷

Словотвірний ланцюжок: апелятив (брила) – прізвисько (Брила) – похідний патронім (Брилевич) – прізвище (Брилевич).

Бруй Яков (с. 241, казенный крестянин) – походження неясне (Ред., I, 103).

Дієслівний суфікс -уй, вживається для вираження наказового способу, можливо основа прізвища є дієслово по типу *бурувати*, а *бруєм* називали того, хто це робив.

Споріднені прізвища: Бруйло, Бруйко, Бруйков, Бруй.²⁸⁸

Словотвірний ланцюжок: дієслово (бурувати) – агентив (бруй) – прізвисько (Бруй) – прізвище (Бруй).

Бублик Алексѣй (с. 258, коллѣжский протоколист) – прізвище утворено семантичним способом від апелятива *бублик* (Ред., I, 105). Під фразеологізмом «тримати хвіст бубликом» ми розуміємо, що мова йде про життєрадісну і бадьору людину, отже прізвище є відображенням психічної ознаки.

Споріднені прізвища: Бублій, Бублей, Бублик, Бублієнко, Бубликова.²⁸⁹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (бублик) – прізвисько (Бублик) – прізвище (Бублик).

Бугай Игнат (с. 266, козак) – прізвище утворене семантичним способом від апелятива *бугай* (Ред., I, 105). Характеристика особи за фізичною ознакою.

Споріднені прізвища: Бугаєнко, Бугайова, Буга, Бугайчук.²⁹⁰

Словотвірний ланцюжок: апелятив (бугай) – прізвисько (Бугай) – прізвище (Бугай).

Булашевичевъ – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ев [Ред. СУП, 81] від прізвиська (прізвища) *Булах* (можливо, прізвисько Булах утворене від прикметника *буланий* (- світло-рудий)) + *евич*; первинне

²⁸⁷ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87>

²⁸⁸ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D1%80%D1%83%D0%B9>

²⁸⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA>

²⁹⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%B1%D1%83%D0%B3%D0%B0%D0%B9>

словосполучення *Булашевичев син (зять)*. Основа прізвища *Булах* (утворене за допомогою згрубілого суфікса -ах, що протиставляється прізвищу *Булась* [Ред. СУП, 114]). Прізвисько вказувало на особливість кольору волосся. У пам'ятці зазначено:

Булашевичевъ Василій (с. 248, дворянинъ);

Булашевичевъ Данило (с. 248, карнѣт);

Булашевичевъ Дмитрій (с. 248, дворянинъ);

Булашевичевъ Иван (с. 248, дворянинъ);

Булашевичевъ Петро (с. 248, дворянинъ).

Словотвірний ланцюжок: прикметник (буланий) – пейоратив (Булах) – похідний патронім (Булашевич) – патронімно-посесивна назва (Булашевичев) – прізвище (Булашевичев).

Бутевич – патронімічне, утворене за допомогою суфікса -евич [Ред. СУП, 118] від прізвиська *Бут* (прізвисько утворене від апелятива *бут* – 1) будівельний камінь, що використовується головно для фундаменту; 2) молода зелена цибуля.) (Ред., I, 118); первинне значення – «син Бута». Характеристика особи за фізичною ознакою. У пам'ятці зазначено:

Бутевич (с. 265, коллежский секретар);

Бутович (с. 48, помѣщик).

Споріднені прізвища: Бутенко, Бут, Бутко, Буткевич, Бутова.²⁹¹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (бут) – прізвисько (Бут) – похідний патронім (Бутевич) – прізвище (Бутевич).

Велентій Лука (с. 259, купец) – прізвище утворене, мабуть, від zdeформованого апелятива *велетень* до якого додався суфікса -ій (досить виразний відтінок зневажливості чи насмішки, [Ред. СУП, 15]); вказувало на фізичну ознаку в прямому або іронічному значенні.

Словотвірний ланцюжок: апелятив (велетень) – пейоратив (велентій) – прізвисько (Велентій) – прізвище (Велентій).

²⁹¹ <https://ridni.org/karta/%D0%91%D1%83%D1%82%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87>

Вердуп (с. 265, козак) – прізвище ймовірно складене із двох апелятивів *вертіти* та *дупа*, що вказували на особливість ходьби.

Словотвірний ланцюжок: поєднання двох апелятивів (вертіти + дупа) – прізвисько (Вердуп) – прізвище (Вердуп).

Верєбьев (с. 265, порутчик) – прізвище має значення – «той, хто б'є горобців». Прізвисько характеризує людину, щ обула лінивою, оскільки немала чим зайнятись окрім як бити горобців.

Словотвірний ланцюжок: словосполучення (бити горобців) – прізвисько (Воробйов) – прізвище (Воробйов).

Вѣровка (с. 257, козак) – прізвище утворилося семантичним способом від апелятива рос. «*веревка*» (=мотузка).

Словотвірний ланцюжок: апелятив (веревка) – прізвисько (Верьовка) – прізвище (Верьовка).

Вында – можливо утворене від апелятива *виндюк* (=шлунок). Прізвище першоносії отримав через надмірне поїдання їжі. У пам'ятці зазначено:

Вында Николай (с. 266, губернский секретар);

Вында Демян (с. 265, полковий судья);

Винда (с. 265, губернский секретар);

Винда Николай (с. 267).

Споріднені прізвища: Винник, Вінда.²⁹²

Воден Федорь (с.264, ратманчъ) – прізвище утворене від дієслова *водити* за допомогою суфікса -ен (служить в українській мові в основному для утворення назв осіб за їх зовнішніми чи внутрішніми ознаками, [Ред. СУП, 123]) по типу *Вихопень*.

Воднева Агафія (с. 263, мѣщанка) – патронімічне прізвище утворене за допомогою суфікса -ев-а [Ред. СУП, 81] від прізвиська (прізвища) *Водень*; первинне словосполучення – Воднева донька (невістка).

Словотвірний ланцюжок: прізвище (Воден) – патронімно посесивна назва (Воднева) – прізвище (Воден).

²⁹² <https://ridni.org/karta/%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B4%D0%B0>

Водня – прізвище утворене шляхом зміни з Називного відмінка *Воден* на Родовий (кого?що?) – *Водня*. У пам'ятці зазначено:

Водня Иосиф (с. 262, мбщанин);

Водня Федора (с. 262, купец).

Водоп'янов (с. 236, дворянин) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов [Ред. СУП, 81] від прізвиська *Водоп'ян*; первинне словосполучення *Водоп'янов син (зять)* (Ред. I, 161). Прізвисько першоносій отримав через надмірну жагу до алкоголю.

Споріднені прізвища: Водоп'ян, Водоп'янчук²⁹³.

Словотвірний ланцюжок: складання основ (вода+п'янити/п'яний) –прізвисько (Водоп'ян) – патронімно-посесивна назва (Водоп'янов) – прізвище (Водоп'янов).

Волкович Лука (с. 232, протопоп) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ович [Ред. СУП, 118] від прізвиська *Волк* (=Вовк); первинне значення «син Волка» (Ред. I, 165).

Споріднені прізвища: Волкова, Волков, Волковіч.²⁹⁴

Словотвірний ланцюжок: апелятив (волк) – прізвисько (Волк) – похідний патронім (Волкович) – прізвище (Волкович).

Волотин Захарій (с. 241, казенний крестянин) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ин. Від апелятива волота (- волот – мітелка проса або вівса, ЕСУМ, I, 421) утворилось прізвисько від якого згодом утворилось прізвище. Як пише Ю. Редько, що зазвичай прізвиська на -ин одержували нешлюбні діти, який накладався на ім'я або прізвисько матері або на її патронімну назву; хоча і трапляються прізвища з -ин, утворені від чоловічих (ймовірно батьківських) імен [Ред. СУП, 19]. Але нажаль ми не можемо зараз достовірно встановити від чийого імени чи прізвиська утворилось прізвище. Чи прізвисько *Волота* мав дід народженого, чи мати, чи батько.

Словотвірний ланцюжок: апелятив (волота) – прізвисько (Волота) – патронімно-посесивна назва (Волотин) – прізвище (Волотин).

²⁹³<https://ridni.org/karta/%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BF%E2%80%99%D1%8F%D0%BD%D0%B%D0%B2>

²⁹⁴ <https://ridni.org/karta/%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>

Вольватъев Яков (с.257, коллѣжский совѣтник) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ев [Ред. СУП, 81] від прізвиська *Вольват*; в основі прізвища лежить слово «вольв», порівняти англ. «wolf» - вовк. Суфікс -ат (не поширений суфікс для словотвору у прізвищах, [Ред. СУП, 113]). Первинне словосполучення *Вольватъев син (зять)*.

Словотвірний ланцюжок: апелятив (вольв) – можливо, прізвисько (Вольват) – патронімно-посесивна назва (Вольватъев) – прізвище (Вольватъев).

Ворона Зеновій (с. 251, козак) – прізвище утворене семантичним способом від апелятива *ворона* (Ред. I, 170). Таке прізвисько першоносій отримав або за те, що був чорним як ворона, або за те, що любив все золоте, що блищить.

Споріднені прізвища: Вороніна, Воронін, Воронова, Воронюк, Воронцова.²⁹⁵

Словотвірний ланцюжок: апелятив (ворона) – прізвисько (Ворона) – прізвище (Ворона).

Воскобойников – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов [Ред. СУП, 81] від прізвища (прізвиська) *Воскобойник*; прізвисько *Воскобойник* утворене від апелятива *воскобоїна* (- золотушник звичайний, ЕСУМ, I, 430); первинне словосполучення *Воскобойников син (зять)*.

Споріднені прізвища: Воскобойник, Воскобойників.²⁹⁶

Словотвірний ланцюжок: апелятив (воскобоїна) – демінутив (воскобойник) – прізвисько (Воскобойник) – патронімно-посесивна назва (Воскобойников) – прізвище (Воскобойников).

Галаганова Катерина (с. 241, надворна совѣтница) - патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов-а від прізвиська (прізвища) *Галаган*; Прізвисько *Галаган* утворилось лесико-семантичним способом від апелятива *галаган*, що означає *індик* (ЕСУМ, I, 456); первинне словосполучення – *Галаганова донька (невістка)*.

Споріднені прізвища: Галаган, Галагань, Галаганюк, Галаганенко.²⁹⁷

²⁹⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0>

²⁹⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%B2%D0%BE%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2>

²⁹⁷ <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0>

Словотвірний ланцюжок: апелятив (галаган) – прізвисько (Галаган) – патронімно-посесивна назва (Галаганова) – прізвище (Галаганова).

Гиля Василь (с. 262, священник) – прізвище утворене семантичним способом від вигука «*гиля*» (=вигук, крик) (Етимологічний словник укр. мови, I, 506). Таке прізвисько (що з вигука переросло у прізвище) першоносієм отримав, ймовірно, тому що часто вимовляв цей вигук.

Споріднене прізвище: Гіля.²⁹⁸

Словотвірний ланцюжок: вигук (гиля) – прізвисько (Гиля) – прізвище (Гиля).

Говоров Никифор (с. 257, титулярний совѣтник) – патронімічне прізвище утворене по типу субстантивованого присвійного прикметника за допомогою суфікса -ов (З цим суфіксом утворилися прізвища типу присвійних прикметників від імен з основою на твердий приголосний [Ред. СУП, 18]) від прізвиська *Говор*; прізвисько *Говор* утворене лексико-семантичним способом від апелятива *говор* (= говір, ЕСУМ, I, 542); первинне словосполучення *Говоров син (зять)*.

Споріднені прізвища: Говоруха, Говорун, Говор, Говорухіна.²⁹⁹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (говор) – прізвисько (Говор) – патронімно-посесивна назва (Говоров) – прізвище (Говоров).

Голіонка (с. 236, надворний совѣтник) – прізвище польське за походженням (пор. пол. *golonka* = рулька³⁰⁰).

Споріднені прізвища: Голіонко, Голіон.³⁰¹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (гольонка) – прізвисько (Гольонка) – прізвище (Гольонка).

Головін – патронімічне прізвище утворене з субстантивованого присвійного прикметника з суфіксом -ін (-ин) від прізвиська *Голова*; первинне словосполучення *Головин син (зять)* (Ред. I, 224). У пам'ятці зазначено:

Головін (с. 15, городничий);

²⁹⁸ <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D0%B8%D0%BB%D1%8F>

²⁹⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2>

³⁰⁰ <https://sjp.pwn.pl/slowniki/golonka.html>

³⁰¹ <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D0%B0>

Головин (с. 8, градоначальник).

Споріднені прізвища: Головка, Головченко, Головач, Головань.³⁰²

Словотвірний ланцюжок: апелятив (голова) – прізвисько (Голова) – патронімно-посесивна назва (Головін) – прізвище (Головін).

Голькь Василь (с. 248, коллежский секретар) – прізвище утворене за допомогою суфікса -к (демінітивний суфікс, використовується при творенні слів у зменшеній формі) [Ред. СУП, 140] від *Гол(ь)* (скорочено від *голий*).

Голяк – прізвище утворене семантичним способом від апелятива *голяк*, що означає: 1) голого, 2) бідняка, 3) бритву (Ред. I, 227). У пам'ятці зазначено:

Голякь Денис (с. 248, дворянин);

Голякь Иван (с. 248, губернский секретар);

Голякь Иван (с. 248, дворянин);

Голякь Мартин (с. 248, картѣта);

Голякь Павло (дворянин);

Голякь Степан (с. 248, губернский секретар);

Голякь Филимон (с. 248, дворянин).

Словотвірний ланцюжок: апелятив (голяк) – прізвисько (Голяк) – прізвище (Голяк).

Горѣнко Иван (с. 266, губернский секретар) – патронічне прізвище утворене за допомогою суфікса -енко [Ред. СУП, 121] від прізвиська *Горій*; прізвиського *Горій* утворилось за допомогою суфікса -ій (служить для утворення назв людей за певною ознакою з відтінком зневажливості [Ред. СУП, 31]) від апелятива *горіти* (- гуляти, веселитися, пити в шинку, ЕСУМ, I, 567).

Словотвірний ланцюжок: апелятив (горіти) – агентив (горій) – прізвисько (Горій) – похідний патронім (Горієнко) – прізвище (Горієнко).

Горелий Григорій (с. 251, козак) – варіант прізвища *Горілий*, утворене морфолого-синтаксичним способом від прикметника *горілий* (Ред. I, 234).

Споріднені прізвища: Горелова, Горелов, Горелік, Горелікова, Горелик.³⁰³

³⁰² <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%BD>

³⁰³ <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%B9>

Горелов Филип (с. 251, мбщанин) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов, можливо від прізвиська *Горел*; прізвисько *Горел* утворене лексико семантичним способом від дієслова минулого часу чоловічого роду *горел* (=горів, від горіти); первинне словосполучення «Горелов син (зять)».

Споріднені прізвища: Горелік, Горелик, Гореліков.³⁰⁴

Словотвірний ланцюжок: апелятив (горел) – прізвисько (Горел) – патронімно-посесивна назва (Горелов) – прізвище (Горелов).

Гриб Емельян (с. 258, казенний крестьянин) – прізвище утворене семантичним способом від апелятива *гриб* (Ред. I, 246).

Споріднене прізвище: Грибанова.³⁰⁵

Словотвірний ланцюжок: апелятив (гриб) – прізвисько (Гриб) – прізвище (Гриб).

Гром – варіант прізвища *Грім*. Утворене семантичним способом від апелятива *грім* (Ред. I, 254). У пам'ятці зазначено:

Гром Иван (с. 252, дворянин);

Гром Прокофій (с. 251, коллежский регистратор).

Споріднені прізвища: Громова, Громов, Гром'як.³⁰⁶

Громова Марфа (с.252, титулярна совѣтница) – патронімічне прізвище, утворене зсубстантивованого присвійного прикметника з суфіксом -ов від прізвиська *Грім*; первинне словосполучення – «Громова донька (невістка)» (Ред. I, 255).

Споріднені прізвище: Гром, Громик, Громико.³⁰⁷

Словотвірний ланцюжок: апелятив (гром) – прізвисько (Гром) – патронімно-посесивна назва (Громова) – прізвище (Громова).

Гудович – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ович [Ред. СУП, 118] від прізвиस्क *Гуда* або *Гудь* (неясна етимологія); можливо,

³⁰⁴ <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%BE%D0%B2>

³⁰⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D1%80%D0%B8%D0%B1>

³⁰⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC>

³⁰⁷ <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0>

першоносій отримав таке прізвисько бо гудів (- тобто розмовляв); первинне значення – «син Гуди». У пам'ятці зазначено:

Гудович (с. 72, генераль аишефа);

Гудович (с. 86, генераль маіор);

Гудович Иван Васильевич (с. 247, граф);

Гудович Петро Васильевич (с. 248, граф).

Споріднені прізвища: Гудзь, Гудима.³⁰⁸

Словотвірний ланцюжок: прізвисько (Гуда/Гудь) – похідний патронім (Гудович) – прізвище (Гудович).

Гуз Яков (с. 257, сотенний хоруж) – синонімічне до прізвищ *Гуз, Гудз*. Утворене семантичним способом від апелятива *гудз*, що означає 1) вузол, 2) великий гудзик, 3) гуля (Ред. I, 278).

Споріднені прізвища: Гузь, Гузенко, Гузій, Гузар.³⁰⁹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (гуз) – прізвисько (Гуз) – прізвище (Гуз).

Гулевич Лев (с. 257, статский совѣтник) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -евич [Ред. СУП, 118] від прізвиська *Гуля* – 1) голуб, 2) сова яструбина, 3) вигук, 4) гудз, наріст (ЕСУМ, I, 616); первинне значення – «син Гулі» (Ред. I, 261).

Споріднені прізвища: Гула, Гулько, Гулевич, Гулевіч.³¹⁰

Словотвірний ланцюжок: апелятив (гуля) – прізвисько (Гуля) – похідний патронім (Гулевич) – прізвище (Гулевич).

Гулякин (с. 265, коллежский секретар) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ин від прізвиськ *Гуляк* або *Гуляка*; етимологію цих прізвиськ можна вивести від дієслова *гуляти*, тобто *Гуляка* це той хто багато гуляв (розважався) або від апелятива *гуляки* (=ялові корови, ЕСУМ, I, 617); первинне словосполучення – *Гулякин син (зять)*.

Споріднені прізвища: Гуляк, Гулякіна, Гулякін, Гулякова, Гуляка.³¹¹

³⁰⁸ <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>

³⁰⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D1%83%D0%B7>

³¹⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D1%83%D0%BB%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87>

³¹¹ <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8F%D0%BA%D0%B8%D0%BD>

Словотвірні ланцюжки:

1) апелятив (гуляка) – прізвисько (Гуляка) – патронімно-посесивна назва (Гулякин) – прізвище (Гулякин).

2) дієслово (гуляти) – агентив (гуляка) – прізвисько (Гуляка) – патронімно-посесивна назва (Гулякин) – прізвище (Гулякин).

Гур'єв Д. (с. 14, граф міністр фінансів) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ев від прізвиська *Гурє*; прізвисько утворилось лексико-семантичним способом від апелятива *гурє* (= багато, ЕСУМ, I, 622) первинне словосполучення – *Гур'єв син (зять)*.

Споріднені прізвища: Гур'євська, Гур'євських, Гур'євич.³¹²

Словотвірний ланцюжок: апелятив (гурє) – прізвисько (Гур'є) – патронімно-посесивна назва (Гур'єв) – прізвище (Гур'єв).

Дайнека – синонімічне прізвище до *Дейнека*. Утворене семантичним способом від апелятива *дейнека* (= у другій половині XVII ст. – селянин, озброєний дрючком, довбнею та ін., що брав участь у повстанні на Лівобережній Україні, СУМ; пор. також тур. *Dejnek* = кий) (Ред. I, 289). У пам'ятці зазначено:

Дайнека Марко (с. 251, козак);

Дайнека Михайло (с. 251, мѣщанин);

Дайнека Федор (с. 251, мѣщанин);

Даинека Равич (с. 232, губернский секретар).

Споріднені прізвища: Дайнеко, Дайнега, Дайнекін, Дайнецька.³¹³

Словотвірний ланцюжок: апелятив (дайнека) – прізвисько (Дайнека) – прізвище (Дайнека).

Дѣденко – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -енко [Ред. СУП, 121] від прізвиська *Дід*; первинне значення «син Діда» (Ред. I, 311). У пам'ятці зазначено:

Дѣденко Герасим (с. 266, губернский секретар);

Дѣденко Иепат (с. 266, дворянин).

³¹² <https://ridni.org/karta/%D0%B3%D1%83%D1%80%E2%80%99%D1%94%D0%B2>

³¹³ <https://ridni.org/karta/%D0%94%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D0%B5%D0%BA%D0%B0>

Словотвірний ланцюжок: апелятив (дід) – прізвисько (Дід) – похідний патронім (Діденко) – прізвище (Діденко).

Дебонал Николай (с. 247, надворний совѣтник) – прізвище утворене за допомогою суфікса -ал (нетиповий для української мови суфікс. Є припущення про польське походження прізвищ з цим суфіксом; є гіпотеза про деформацію первісного прізвища на -ало) [Ред. СУП, 109] від невідомої основи. Можливо, воно має зв'язок із апелятивом *дебош* (= бійка³¹⁴), таке прізвище дали людині, яка часто брала участь у бійках.

Дергун – агентивне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ун (в українській мові досить продуктивний як засіб для утворення зневажливо-насмішливих назв, переважно віддієслівних) [Ред. СУП, 155] від дієслівної основи *дергати*; синонімне до прізвищ *Дергай*, *Дергач* (Ред. I, 294). У пам'ятці зазначено:

Дергун (с. 265, коллежский ассесор);

Дергун Демян (с. 266, почталион);

Дергун Афанасій (с.266 городовой секретар).

Споріднене прізвище: Дергачова.³¹⁵

Словотвірний ланцюжок: дієслово (дергати) – агентив (дергун) –прізвисько (Дергун) – прізвище (Дергун).

Деркач Григорій (с. 266 мещанин) – прізвище утворене семантичним способом від апелятива *деркач*, що має значення 1) назва птаха; 2) віник, 3) назва худого вола, 4) іграшка, 5) назва гри (Ред., I, 296).

Споріднені прізвища: Деркачов, Дерко, Деркаченко, Деркунська.³¹⁶

Словотвірний ланцюжок: апелятив (деркач) - прізвисько (Деркач) – прізвище (Деркач).

Деркус Григорій (с. 266 мѣщанин) – прізвище утворене за допомогою суфікса -ус (що служив для творення (спочатку) прізвиस्क, як насмішливих назв на

³¹⁴ <http://sum.in.ua/s/debosh>

³¹⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B3%D1%83%D0%BD>

³¹⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B0%D1%87>

зразок латинських слів [Ред. СУП, 158]) від апелятива *декрати* (видавати різні звуки³¹⁷).

Джоба (с. 258, казенний крестьянин) – прізвище утворене семантичним способом від апелятива *джоб* (= кишень) (Български тълковен речник С. Илчев, 170).

Словотвірний ланцюжок: апелятив (джоб) – прізвисько (Джоб) – прізвище (Джоб).

Довгаль (с. 232, волсковий товариш) – прізвище утворене семантичним способом від апелятива *довгаль*, що має значення: 1) висока, худа людина, 2) ковальський молоток з довгим і гострим носом (Ред., I, 318).

Споріднені прізвище: Довгань, Довгалюк, Довга.³¹⁸

Словотвірний ланцюжок: апелятив (довгаль) – прізвисько (Довгаль) – прізвище (Довгаль).

Дубина – прізвище утворене семантичним способом від апелятива *дубина*, що означає: 1) дубове дерево, матеріал, 2) дубовий ліс, 3) дубова палка, 4) переносне – тупа людина (Ред., I, 336). Скоріше за все прізвище *Дубина* отримав чоловік, що працював із деревом (дубом). У пам'ятці зазначено:

Дубина Лука (с. 266, дворянин);

Дубина Михайло (с. 265, козак).

Споріднені прізвища: Дубовик, Дубова, Дубіна.³¹⁹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (дубина) – прізвисько (Дубина) – прізвище (Дубина).

Дук (с. 258, козак) – прізвище утворене семантичним способом від діалектного апелятива *дук* (назва гри, також ямки, що викопується для цієї гри) (Ред., I, 341).

Словотвірний ланцюжок: апелятив (дук) – прізвисько (Дук) – прізвище (Дук).

Дулейчиха Марья (с. 251, 341 мѣщанка удова) – прізвище утворене за допомогою суфікса *-их-а* (За допомогою цього суфікса утворилися в

³¹⁷ <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=21697&page=739>

³¹⁸ <https://ridni.org/karta/%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C>

³¹⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%B4%D1%83%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D0%B0>

українській мові назви жінок від імені, прізвища або професії чоловіка [Ред. СУП, 134]) від прізвиська *Дулейко* (прізвисько *Дулей* утворилось від апелятива *дулей*, що означає місце для сторожових собак (ЕСУМ, II, 143)) + суфікс *к (о)*.

Словотвірний ланцюжок: апелятив (дулей) – прізвисько (Дулей) – демінутив (Дулейко) – андронім (Дулейчиха) – прізвище (Дулейчиха).

Дьянов Иван Иванович (с. 260, коллѣжский регистратор) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса *-ов* від прізвиська *Дьян*; можливо прізвисько утворене від дієслова *діяти*; первинне словосполучення – *Дьянов син (зять)*.

Словотвірний ланцюжок: дієслово (діяти) – агентив (Дьян) – прізвисько (Дьян) – патронімно-посесивна назва (Дьянов).

Ємець О.В. (с. 20) – прізвище утворене ймовірно за допомогою суфікса *-ець* від прикметникової основи *ємкий* (= жвавий, спритний, беручкий), як *Бравець* від *бравий*, *Жвавець* від *жвавий* (Ред., I, 353).

Споріднене прізвище: Ємченко.³²⁰

Словотвірний ланцюжок: прикметник (ємкий) – агентив (ємець) – прізвисько (Ємець) – прізвище (Ємець).

Жердев Михайло (с. 259, калугскія) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса *-ев* від прізвиська *Жердь*, а прізвисько утворилось від апелятива *жердь* (= дишло, деталь воза) (ЕСУМ, II, 193).

Словотвірний ланцюжок: апелятив (жердь) – прізвисько (Жердь) – патронімно-посесивна назва (Жердев) – прізвище (Жердев).

Животкевич – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса *-евич* [Ред. СУП, 118] від прізвиська *Животко*; прізвисько *Животко* утворилося за допомогою суфікса *-к-о* від апелятива *живот* (= живіт); первинне значення – «син Животка». У пам'ятці зазначено:

Животкевич Игнат (с. 251, подпорутчик);

Животкевич Иванъ (с. 254, повѣтовый стряпчий).

Споріднені прізвища: Животков, Животко.³²¹

³²⁰ <https://ridni.org/karta/%D1%94%D0%BC%D0%B5%D1%86%D1%8C>

Словотвірний ланцюжок: апелятив (живот) – прізвисько (Живот) – демінутив (Животко) – похвдний патронім (Животкевич) – прізвище (Животкевич).

Жила Василій (с. 236, військовий товариш) прізвище утворене семантичним способом від прізвиська *Жила*, що утворилось первинно від апелятива *жила* (Ред., I, 362).

Споріднені прізвища: Жиленко, Жиліна.³²²

Словотвірний ланцюжок: апелятив (жила) – прізвисько (Жила) – патронім (Жила) – прізвище (Жила).

Здорова (с. 256, удова дворянка) – прізвисько утворене морфолого синтаксичним способом від прикметника *здорова*; вказувало на фізичні якості чи стан здоров'я.

Споріднені прізвища: Здор, Здоренко, Здоровець, Здорик.³²³

Словотвірний ланцюжок: прикметник (здорова) – прізвисько (Здорова) – прізвище (Здорова).

Здор Иван (с.256, дворянин) – Споріднене до прізвиська *Здір*. Прізвисько утворене семантичним способом від діалетичного апелятива *здір* (=внутрішнє сало). (Ред., I, 397).

Споріднені прізвища: Здоренко, Здоровець, Здорик, Здор'єв.³²⁴

Словотвірний ланцюжок: апелятив (здір) – прізвисько (Здор).

Зейлековичь Гершка (с. 259, купець) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ович 1. Від євр. чол. імени *Зейлик*; 2. Від прізвиська *Зейлек* (похідне від нім. Прикметника *selig* = «щасливий») [Пр. закр. укр. 232]; первинне значення – син Зейлика.

Словотвірний ланцюжок: прикметник (*selig*) – прізвисько (Зейлек) – похідний патронім (Зейлекович) – прізвище (Зейлекович).

Кабалников Роман (с. 252, дворянин) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфіксів -ник + -ов від прізвиська *Кабала* (- рабство, поневолення;

³²¹<https://ridni.org/karta/%D0%96%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%82%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87>

³²² <https://ridni.org/karta/%D0%96%D0%B8%D0%BB%D0%B0>

³²³ <https://ridni.org/karta/%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0>

³²⁴ <https://ridni.org/karta/%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80>

містичне вчення, ЕСУМ, II, 329-330); первинне словосполучення – «Кабалников син (зять)». На сучасному етапі не зафіксовано на території України.

Словотвірний ланцюжок: апелятив (кабала) – прізвисько (Кабала) – демінутив (Кабалник) – патронімно-посесивна назва (Кабалников) – прізвище (Кабалников).

Кандиба Андрей (с. 244, поміщик) – прізвище утворене семантичним способом від діалектного апелятива *кандиба* (= шкапа, поганий кінь). (Ред., I, 432).

Споріднені прізвища: Кандибка, Кандибко, Кандіба.³²⁵

Словотвірний ланцюжок: апелятив (кандиба) – прізвисько (Кандиба) – прізвище (Кандиба).

Канюта Костантин (с. 234, лбкар) – агентивне прізвище, утворене від дієслова *канючити* (= докучливо, настирливо просити). Можливо, утворене зменшено-пестливе слово за допомогою суфікса –ута (за допомогою цього суфікса утворювались зменшені форми імен [Ред. СУП, 13]) від апелятива *каня* (-хижий птах) (Чучка СОІУ, 202).

Споріднені прізвища: Канюка, Канюс, Канюга, Канюченко.³²⁶

Словотвірні ланцюжки:

1) дієслово (канючити) – агентив (канюта) – прізвисько (Канюта) – прізвище (Канюта).

2) апелятив (каня) – демінутив (канюта) – прізвисько (Канюта) – прізвище (Канюта).

Капырын Максим (с. 252, купец) – патронімичне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ин (З цим суфіксом утворювались переважно прізвища від жіночих імен. Такі прізвиська (що перетворилися згодом у прізвища) одержували, насамперед, нешлюбні діти. Як пише М. Корнилович, «щодо нешлюбних дітей, то виявляється цілком виразно звичай іменувати їх за імям

³²⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D0%B1%D0%B0>

³²⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D1%8E%D1%82%D0%B0>

матері або за її побатьківським назвиськом, коли воно було. А назвисько її шлюбного чоловіка, рівно ж і природного батька дитини цілком не фігурувало». Але прізвища з суфіксом -ин могли утворюватися також від чоловічих імен, що закінчуються на -а [Ред. СУП, 19]) від прізвиська *Капир(а)* (пор. тур. *kâfir* = невіра (ЕСУМ, II, 371)). Первинно таке прізвисько отримав той, хто, мабуть, не мав віри.

Словотвірний ланцюжок: апелятив (*kâfir*) – прізвисько (Капир) – (патронімно-) матронімно-посесивна назва (Капирин) – прізвище (Капирин).

Канитин Тимофей (с. 252, мбщанин) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ин від прізвиська *Канита*; первинне словосполучення – «Канитин син (зять)»; з суфіксом -ита може утворюватись прізвище від прикметникової чи дієслівної основи [Ред. СУП, 133]. *Канита* утворене від дієслова церковнослов'янського *канити* (=докучати, ЕСУМ, II, 362).

Споріднене прізвище: Каниторович.³²⁷

Словотвірний ланцюжок: дієслово (канити) – агентив (канита) – прізвище (Канита) – патронімно-посесивна назва (Канитин) – прізвище (Канитин).

Капніст В. В. (с. 267, поет) – Ю. К. Редько вважає, що таке прізвисько означало людину з мокрим носом, у якої «з носа капає»³²⁸.

Словотвірний ланцюжок: словосполучення (капає з носа) – прізвисько (Капніст) – прізвище (Капніст).

Каракулин Герасим (с. 257, коллѣжский ассесор) – патронімічне прізвище утворене семантичним способом від апелятива *каракуля* (= картопля, ЕСУМ, II, 384) з додаванням патронімічного суфікса -ин.

Споріднені прізвище: Каракуліна, Каракулов, Каракуля.³²⁹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (каракуля) – прізвисько (Каракуля) – патронімно-посесивна назва (Каракулин) – прізвище (Каракулин).

³²⁷ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD>

³²⁸ <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine16-14.pdf>

³²⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%83%D0%BB%D0%B8%D0%BD>

Карнов (с. 265, троецкий диякон) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов від прізвиська *Карн* (- персонаж давньогрецької мітології³³⁰); первинне словосполучення – «Карнов син (зять)».

Споріднені прізвища: Карнаух, Карнаухова, Карнаушенко, Карнафель.³³¹

Словотвірний ланцюжок: теонім (карн) – прізвисько (Карн) – патронімно-посесивна назва (Карнов) – прізвище (Карнов).

Касовичева Ефросинія (с. 251, дворянка) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфіксів -ович + -ев-а від прізвища *Кос* (- імовірно від діал. назви співочого птаха *кіс* (= дрізд чорний)) Пр. зак. укр, 289); первинне словосполучення – «Касовичева донька (невістка)».

Словотвірний ланцюжок: зоонім (кіс) – прізвисько (Кос) – похідний патронім (Косович) – патронімно-посесивна назва (Касовичева) – прізвище (Касовичева).

Кацевич Михайло (с. 251, дворянин) - патронімічне, утворене за допомогою суфікса -евич від прізвиська *Кац* (пор. нім *Katz*³³²); первинне значення – «син *Каца*». (Ред., I. 447). Споріднені прізвища: Кацило, Каці.³³³

Словотвірний ланцюжок: зоонім (katz) – прізвисько (Кац) – похідний патронім (Кацевич) – прізвище (Кацевич).

Кашинь (с. 256, землѣмеръ) - патронімічне, утворене субстантивованого присв. прикметника з суфіксом -ин від прізвиська *Каша* (яке утворилось семантичним способом від апелятива *каша* (Ред., I, 449)); первинне словосполучення *Кашин син (зять)*. Таке прізвисько отримала людина, що любила їсти кашу.

Споріднене прізвище: Кашін³³⁴.

Словотвірний ланцюжок: апелятив (каша) – прізвисько (Каша) – патронімно-, матронімно-посесивна назва (Кашин) – прізвище (Кашин).

Квѣтко – Утворене акцентуаційним способом і зміною типу відмінювання з форми кличного відмінка від прізвиська *Квітка*. (Ред., I, 453). У пам'ятці зазначено:

³³⁰ <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B5%D0%B9>

³³¹ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B2>

³³² <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%86>

³³³ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87>

³³⁴ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B0%D1%88%D0%B8%D0%BD%D1%8A>

Квѣтко Иван (с. 252, мѣщанин);

Квѣтко Максим (с. 252, мѣщанин).

Словотвірний ланцюжок: апелятив (квітка) – прізвисько (Квітко) – прізвище (Квітко).

Кибалчич Иван (с. 262, коллежский ассесор) - патронімічне, утворене за допомогою суфіксом -ич (суфікс служив для утворення назви.сина від імені батька чи матері [Ред. СУП, 17]) від незасвідченого прізвиська *Кибалка* (= апелятив *кибалка* – вид жін. головного убору, ЕСУМ, II, 428); первинного значення – «син *Кибалки*». (Ред., I, 456).

Споріднене прізвище: Кибалчук.³³⁵

Словотвірний ланцюжок: апелятив (кибалка) – прізвисько (Кибалка) – патронімно-, матронімно-посесивна назва (Кибалчич) – прізвище (Кибалчич).

Кіржаєв С. М. (с. 20) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфіксів -ай (за допомогою якого творяться зменшені форми імен) [Ред. СУП, 81] + -ев (-єв) від апелятива *кіржак* (-шолудивий, ЕСУМ, II, 449); первинне слововсполучення – «Кіржаєв син (зять)».

Споріднених прізвищ на території України не зафіксовано.

Словотвірний ланцюжок: апелятив (кіржак) – демінутивне прізвисько (Кіржай) – патронімно-посесивна назва (Кіржаєв) – прізвище (Кіржаєв).

Кладькевич Иван (с. 257, дворянин) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -евич [Ред. СУП, 118] від прізвиська *Кладько* (первинне значення – *син Кладька*) – утворене за допомогою суфікса -к-о від дієслівної основи *класти*; первинне агентивне – «той хто кладе» (Ред., I, 469).

Споріднені прізвища: Кладько, Кладьков.³³⁶

Словотвірний ланцюжок: дієслово (класти) – демінутивне прізвисько (Кладько) – похідний патронім (Кладькевич) – прізвище (Кладькевич).

Клець Иванъ (с. 259, купцы грекъ) – прізвище утворене семантичним способом від діалектного апелятива *клець* (= колода, обрубок) (Ред., I, 471).

³³⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B8%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%87%D0%B8%D1%87>

³³⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%8C%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87>

Словотвірний ланцюжок: апелятив (клець) – прізвисько (Клець) – прізвище (Клець).

Клопот (с. 257, мбщанин) – прізвище утворене морфологічним способом від апелятива *клопіт* (=неспокій, хвилювання). Таке прізвисько отримала людина, що мала багато клопотів і постійно про це говорила.

Споріднені прізвища: Клопотовський, Клопотюк, Клопотар, Клопотенко.³³⁷

Словотвірний ланцюжок: апелятив (клопіт) – прізвисько (Клопот) – прізвище (Клопот).

Клоченков – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфіксів -енк + -ов [Ред. СУП, 121] від прізвиська *Клоч* (= клок – жмут, ЕСУМ, II, 464). У пам'ятці зазначено:

Клоченков (с. 265, подпорутчик);

Клоченков Николай (с. 268, капитан и кавалер);

Клоченков Петро (с. 267, подпорутчик).

Споріднене прізвище: Клоченко.³³⁸

Словотвірний ланцюжок: апелятив (клок) – прізвисько (Клоч) – похідний патронім (Колеченко) – патронімно-посесивна назва (Клоченков) – прізвище (Клоченков).

Ковбанос Леонтій (с. 267, козак) – прізвище утворене основокладанням від апелятивів *ковбан* (=колода (Етимологічний словник української мови, 479)) і *носити*. На сучасному етапі прізвище не поширене в Україні та немає споріднених. Прізвисько свідчило про фізичну силу людини.

Словотвірний ланцюжок: словосполучення (носити ковбан) – прізвисько (Ковбанос) – прізвище (Ковбанос).

Ковтун Игнат (с. 257, казенний крестьянин) - утворений семантичним способом від апелятива *ковтун*, що має значення: 1) збите в клубок волосся або шерсть, 2) перен. назва обмеженої, відсталого людини. (Ред., I, 484). Прізвисько свідчило про зовнішній вигляд людини, про зачіску.

³³⁷ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BB%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D1%82>

³³⁸ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2>

Споріднені прізвища: Ковтонюк, Ковтуненко, Ковтунович, Ковтунова, Ковтюх.³³⁹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (ковтун) – прізвисько (Ковтун) – прізвище (Ковтун).

Ковшул – прізвище утворене за допомогою суфікса -ул (румунського походження, надає іменникам негативного емоційного забарвлення [Ред. СУП, 154]) від апелятива *ковиш* (= ківш ЕСУМ, II, 488). У пам'ятці зазначено:

Ковшул Ілля (с. 266, козак);

Ковшул Терентій (с. 266, козак).

Споріднене прізвище: Ковшуля.³⁴⁰

Словотвірний ланцюжок: апелятив (ковш) – пейоративне прізвисько (Ковшул) – прізвище (Ковшул).

Козлова Н.П. (с. 20) - патронімічне, утворене субстантивованого присв. прикметника з суфіксом -ов від прізвиська *Козел*; первинне словосполучення *Козлов син (зять)*. (Ред., I, 489).

Споріднене прізвище: Козловська.³⁴¹

Словотвірний ланцюжок: зоонім (козел) – прізвисько (Козел) – патронімно-посесивна назва (Козлова) – прізвище (Козлова).

Коляда Трофим (с. 241, казенний крестянь) – утворений семантичним способом від апелятива *коляда*. (Ред., I, 497). Це прізвисько свідчить про те, що людина любила співати колядки.

Споріднені прізвища: Коляденко, Колядич, Коляса, Колядюк, Колядко.³⁴²

Словотвірний ланцюжок: апелятив (коляда) – прізвисько (Коляда) – прізвище (Коляда).

Комов Емельян (с. 262, м'щанин) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов від прізвиська *Ком* (ущільнений шматок будь-якої – м'якої, рихлої, що розсипається – речовини, що набрала округлу форму³⁴³);

³³⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%82%D1%83%D0%BD>

³⁴⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%88%D1%83%D0%BB>

³⁴¹ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0>

³⁴² <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%8F%D0%B4%D0%B0>

³⁴³ <https://ru.wiktionary.org/wiki/%D0%BA%D0%BE%D0%BC>

(утворене від апелятива *ком* – вигук на позначення повільної їзди, ЕСУМ, II, 528); первинне словосполучення – «Комов син (зять)».

Споріднені прізвища: Комар, Комарова.³⁴⁴

Словотвірний ланцюжок: апелятив (ком) – прізвисько (Ком) – патронімно-посесивна назва (Комов) – прізвище (Комов).

Кони Алексей (с. 259, купець) – прізвище утворене семантичним способом від множини апелятива *кінь* (мн. *кони*).

Схожі прізвища: Коник, Аль-Кони.³⁴⁵

Словотвірний ланцюжок: апелятив (кони) – прізвисько (Кони) – прізвище (Кони).

Конило Кондрат (с. 234, козак) – прізвище утворене за допомогою суфікса згрублості -ило (Суфікс -ило утворює насамперед згубілі назви осіб [Ред. СУП, 131]) від апелятива *кінь* (ЕСУМ, II, 448).

Споріднене прізвище: Коник.³⁴⁶

Словотвірний ланцюжок: апелятив (кінь) – демінутив (конило) – прізвисько (Конило) – прізвище (Конило).

Конилов (с. 8, землемір) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфіксів -ило (Суфікс -ило утворює насамперед згубілі назви осіб [Ред. СУП, 131]) + -ов від прізвиська *Кінь* (утворене семантичним способом від апелятива *кінь* – свійська тварина); первинне словосполучення – «Конилов син (зять)».

Споріднене прізвище: Конилевич.³⁴⁷

Словотвірний ланцюжок: апелятив (кінь) – пейоратив (конило) – прізвисько (Конило) – патронімно-посесивна назва (Конилов) – прізвище (Конилов).

Коница Назар (с. 266, козак) – можливо здеформоване від апелятива *кониця* (= хижий савець);

- утворене семантичним способом від апелятива *коница* (= самиця коня), пор. ВОВК - вовчиця.

³⁴⁴ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2>

³⁴⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B8>

³⁴⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BB%D0%BE>

³⁴⁷ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D0%B2>

Споріднені прізвище: Коницький, Кониций, Коницка, Коницька, Кониця.³⁴⁸

Словотвірний ланцюжок: апелятив (коница) – прізвисько (Коница) – прізвище (Коница).

Копичиха Марфа (с. 266, козачка) – прізвище утворене за допомогою суфікса -их від прізвиська (прізвища) *Копич* (Чучка, Пр. закр. укр., 283); прізвисько *Копич* утворене від дієслова *копичити* (- складати в копиці³⁴⁹) первинне значення – дружина Копича.

Схожі прізвища: Копичинська, Копичин.³⁵⁰

Словотвірний ланцюжок: прізвисько (Копич) – андронім (Копичиха) – прізвище (Копичиха).

Корабчаков (с. 267, коллежский регистратор) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфіксів -чак (суфікс слугував для творення прізвищ як від назв місцевостей, так і від імени або прізвиська батька або матері [Ред. СУП, 30]) + -ов (прізвища на -ов, це ті самі присвійні прикметники, які вказують на першого носія прізвища, утворені від апелятивів чоловічого роду [Ред. СУП, 90,91]) від апелятива *кораб* (=судно, ЕСУМ, III, 9).

Споріднені прізвища: Корабчук, Корабчевський.

Словотвірний ланцюжок: апелятив (кораб) – прізвисько (Кораб) – патронім (Корабчак) – патронімно-посесивна назва (Корабчаков) – прізвище (Корабчаков).

Коробокъ – прізвище утворене за допомогою зменшено-пестливого суфікса -ок від апелятива *короб* (=тара). У пам'ятці зазначено:

Коробокъ Антон (с. 270, губернский секретар);

Коробокъ Аким (с. 270, порутчик).

Споріднені прізвища: Коробка, Коробов.³⁵¹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (короб) – демінутив (коробок) – прізвисько (Коробок) – прізвище (Коробок).

³⁴⁸ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B0>

³⁴⁹ <http://sum.in.ua/s/kopychyty>

³⁵⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%87%D0%B8%D1%85%D0%B0>

³⁵¹ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%BA%D1%8C>

Коропцов Иван (с. 248, священно намѣстник) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов від прізвища *Короп* (- риба³⁵²) + *ець*; первинне словосполучення – «Коропцов син (зять)».

Споріднені прізвища: Коропцова, Коропцев.³⁵³

Словотвірний ланцюжок: апелятив (короп) – прізвисько (Короп) – похідний патронім (Коропець) – прізвище (Коропець).

Коротков – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов від прізвиська (прізвища) *Корот* (утворене від прикметника короткий) + *ко*; первинне словосполучення – «Коротков син (зять)». У пам'ятці зазначено:

Коротков (265, подпорутчик);

Коротков (с. 265, порутчик).

Споріднені прізвища: Короткова.³⁵⁴

Словотвірний ланцюжок: прикметник (короткий) – демінутивне прізвисько (Коротко) – патронімно-посесивна назва (Коротков) – прізвище (Коротков).

Косенко (с.236, карнѣт) – патронімічне, утворене за допомогою суфікса -енк-о [Ред. Суч. укр. пр., 121] від прізвиськ *Кос* або *Косий*; первинне значення – «син *Коса* (*Косого*)». (Ред., I, 519).

Споріднені прізвища: Костенко, Костюк, Косенко.³⁵⁵

Словотвірний ланцюжок: прикметник (косий) – прізвисько (Косий) – похідний патронім (Косенко) – прізвище (Косенко).

Косов – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов від прізвиська *Кос*; первинне словосполучення – «Косов син (зять)» У пам'ятці зазначено:

Косов Михайло (с. 234, щетчик казначейства);

Косова Агафія (с. 234, жена щетчика казначейства).

Споріднені прізвища: Костенко, Костюк, Косов'юк.³⁵⁶

³⁵² <http://sum.in.ua/s/korop>

³⁵³ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BF%D1%86%D0%BE%D0%B2>

³⁵⁴ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%B2>

³⁵⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

³⁵⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B2>

Словотвірний ланцюжок: прізвисько (Кос) – патронімно-посесивна назва (Косов) – прізвище (Косов).

Кочубей – прізвище утворене семантичним способом від татарського за походженням апелятива *кочубей* (назва птаха) (Ред., I, 529). У пам'ятці зазначено:

Кочубей (с. 67, тайний совѣтник);

Кочубей (с. 67, подполковник);

Кочубей (с. 103, помѣщик);

Кочубей Василій (с. 271, надворний совѣтник);

Кочубей (с. 193, статский совѣтник);

Кочубей (с. 107, повѣтовий маршал).

Споріднені прізвища: Кочубейник, Кочубей, Кочубій.

Словотвірний ланцюжок: зоонім (кочубей) – прізвисько (Кочубей) – прізвище (Кочубей).

Кошкин Нотка (с. 259, купець) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ин від прізвиська *Кошка*; первинне словосполучення – «Кошкин син (зять)».

Споріднені прізвища: Кошкіна, Кошка, Кошкалда, Кошкарьова.³⁵⁷

Словотвірний ланцюжок: зоонім (кошка) – прізвисько (Кошка) – патронімно-посесивна назва (Кошкин) – прізвище (Кошкин).

Красникова Ирина (с. 241, дворянь) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов-а від прізвища (прізвиська) *Красник*; твірною основою прізвиська *Красник* є прикметник *красний* (- гарний, червоний, ЕСУМ) первинне словосполучення – «Красникова донька (невістка)». Або зросійщене прізвище *Красник*.

Споріднені прізвища: Красник, Краснікова.³⁵⁸

³⁵⁷ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%BE%D1%88%D0%BA%D0%B8%D0%BD>

³⁵⁸ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0>

Словотвірний ланцюжок: прикметник (красний) – демінутивне прізвисько (Красник) – патронімно-посесивна назва (Красникова) – прізвище (Красникова).

Криксин – прізвище утворене морфологічним способом від прізвиська *Крикса* (від апелятива *крикси* - безсоння дитини, ЕСУМ, III, 91) за допомогою суфікса -ин; первинне словосполучення – Криксин син (зять). Прізвисько *Крикса*, могло супроводжувати людину з самого дитинства, і дали його дитині через те, що вона мало спала відповідно до свого віку. У пам'ятці зазначено:

Криксин Иван (с. 262, мбщанин);

Криксин Иван (с. 262, купец).

Споріднені прізвища: Крикса, Криксунова, Криксина.³⁵⁹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (крикси) – прізвисько (Крикса) – патронімно-посесивна назва (Криксин) – прізвище (Криксин).

Крутя (с. 265, козак) – утворене з вигука «*круть*», що означає швидкий поворот. (Ред., I, 548).

Споріднені прізвища: Крутько, Круть, Крутій, Крутенко, Крутова.³⁶⁰

Словотвірний ланцюжок: вигук (круть) – прізвисько (Крутя) – прізвище (Крутя).

Кукса – утворений семантичним способом від апелятива *кукса* (= скалічена рука, людина з понівеченою рукою). (Ред., I, 554). У пам'ятці зазначено:

Кукса Лука (с. 266, мешчанин);

Кукса Семен (с. 266, мешчанин).

Споріднені прізвища: Куксенко, Куксова, Куксов, Куксіна.³⁶¹

Словотвірний ланцюжок: апелятив (кукса) – прізвисько (Кукса) – прізвище (Кукса).

Кулак (с. 265, мбщанин) – утворений семантичним способом від апелятива *кулак*. (Ред., I, 555). Прізвисько свідчить про те, що першоносієм часто використовува кулак як погрозу, розмахував кулаками, мав великий кулак.

³⁵⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BA%D1%81%D0%B8%D0%BD>

³⁶⁰ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%80%D1%83%D1%82%D1%8F>

³⁶¹ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%83%D0%BA%D1%81%D0%B0>

Споріднені прізвища: Кулик, Куліш, Около-Кулак, Кулак-Козловська.³⁶²

Словотвірний ланцюжок: апелятив (кулак) – прізвисько (Кулак) – прізвище (Кулак).

Кулѣшев – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ев від прізвиська *Куліш* (апелятив куліш - каша³⁶³); первинне словосполучення – «Кулішев син (зять)». У пам'ятці зазначено:

Кулѣшев (с.265, губернский секретар);

Кулѣшев Григорій (с. 265, коллежский регистратор);

Кулешев Иван (с. 265, коллежский регистратор);

Кулешев Семен (с. 238).

Словотвірний ланцюжок: апелятив (куліш) – прізвисько (Куліш) – патронімно-посесивна назва (Кулішев) – прізвище (Кулішев).

Куликова О.А. (с. 20) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов-а від прізвиська (прізвища) *Кулик* (від апелятива кулик – птах³⁶⁴); первинне словосполучення – «Куликова донька (невістка)».

Споріднені прізвища: Кулик, Кулікова, Куликова-Палій.³⁶⁵

Словотвірний ланцюжок: апелятив (кулик) – прізвисько (Кулик) – патронімно-посесивна назва (Куликова) – прізвище (Куликова).

Кулябка (Лубенский) (с. 267, губернский секретар) – прізвище утворене морфологічним способом від апелятива *кулябка* (- незграбна людина (ЕСУМ, III, 135)). Прізвисько свідчить про фізичні ознаки першоносія.

Споріднені прізвища: Куляба, Кулябко, Кулябіна, Кулябо.³⁶⁶

Словотвірний ланцюжок: апелятив (кулябка) – прізвисько (Кулябка) – прізвище (Кулябка).

Кунькевич Георгій (с. 262, дворянин) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -евич [Ред. СУП, 118] від прізвиська *Кунька/о* (можливо від кунка = коханка (ЕСУМ, III, 142)); первинне значення – син Кунька.

³⁶² <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%83%D0%BB%D0%B0%D0%BA>

³⁶³ <http://sum.in.ua/s/kulish>

³⁶⁴ <http://sum.in.ua/s/kulyk>

³⁶⁵ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%83%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0>

³⁶⁶ <https://ridni.org/karta/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8F%D0%B1%D0%BA%D0%B0>

Словотвірний ланцюжок: апелятив (кунка) – прізвисько (Кунька) – похідний патронім (Кунькевич) – прізвище (Кунькевич).

Куракін Олексій Борисович (с. 15, генерал-губернатор) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ін (-ин) від апелятива *курак* (= курій, курячий послід (ЕСУМ, III, 150)); первинне значення – син Курака.

Споріднені прізвища: Куракова, Куракса, Кураксіна.³⁶⁷

Словотвірний ланцюжок: апелятив (курак) – прізвисько (Курак) – патронімно-посесивна назва (Куракін) – прізвище (Куракін).

Прізвища, які не увійшли у жодну категорію:

Адаричка Анна (с. 266 мбщанка) – прізвище виражене у зменшено-пестливій формі, утворено за допомогою суфікса -ичк-а (Прізвища з цим суфіксом мають демінутивний характер. Прізвища на -ичк-а утворені переважно лексико-семантичним способом) [Ред. СУП, 136] від апелятива *Адар* (– назва місяця³⁶⁸).

Споріднені прізвища: Адарюкова, Адарченко, Адарма.³⁶⁹

Баратовъ (с. 256, полицмейстеръ князь) – патронімічне прізвище утворене за допомогою суфікса -ов- [Ред. СУП, 81] від прізвиська *Барат* (Бар+ -ат). Прізвища, утворені за допомогою суфікса -ат-, могли мати також форму род. відм. множини. Походять еони, як пише І. Франко, від зменшеної збірної назви дітей: Процев'ята, Романчата, Стецьков'ята [Ред. СУП, 16].

Словотвірний ланцюжок: прізвисько (Барат) – патронімічно-посесивна назва (Баратов) – прізвище (Баратов).

Бетулинский Григорій Васильевич (с. 260, губерньський секретарь) – польське прізвище *Bietuliński*.

Бблофастовъ – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов [Ред. СУП, 81] від прізвиська *Білофаст*. Первинне словосполучення *Білофастов син (зять)*. У пам'ятці засвідчено:

Бблофастовъ (с. 248, дворянин карнѣт);

³⁶⁷ <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%96%D0%BD>

³⁶⁸ <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%B4%D0%B0%D1%80>

³⁶⁹ <https://ridni.org/karta/%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B0>

Бблофастовъ Митрофан (с. 248, коллежский регистратор);

Бблофастовъ Алексей (с. 248, коллежский регистратор).

Словотвірний ланцюжок: прізвисько (Білофаст) – патронімно-посесивна назва (Білофастов) – прізвище (Білофастов).

Домантович Павло (с. 256, коллѣжский ассесор) – синонімне до *Домонтович*.

Патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ович [Ред. СУП, 118] від основи литовського походження (Ред., I, 324).

Споріднені прізвища: Домантовіч, Домантова.³⁷⁰

Словотвірний ланцюжок: основа (Домант?) – похідний патронім (Домантович) – прізвище (Домантович).

Доморка (с. 257, дворянин) – прізвище, утворене за допомогою зменшеного суфікса -к(а) (один з найпродуктивніших суфіксів в українській мові, служить для утворення зменшено пестливих форм слів, виражає жіночий рід (голубка), предмет дії (примітка), дію (бійка), назву предмета за йогоознакою (білка) [Ред. СУП, 120, 140]), від не зовсім зрозумілого кореня *домор*.

Словотвірний ланцюжок:

Не зрозумілий корінь (домор) – демінутив (Доморка) – прізвисько (Доморка) – прізвище (Доморка).

Жавахов (с. 91, князь) – патронімічне прізвище, утворене за допомогою суфікса -ов від прізвиська *Жавах*; первинне словосполучення – «Жавахов син (зять)».

Словотвірний ланцюжок: прізвисько (Жавах) – патронімно-посесивна назва (Жавахов) – прізвище (Жавахов).

Кареть – прізвище утворене семантичним способом від апелятива *карет*, що означає 1) небесна кара в юдаїзмі, 2) арабська монета³⁷¹. У пам'ятці зазначено:

Кареть Василь (с. 234, козак);

Кареть Данило (с. 234, козак).

³⁷⁰<https://ridni.org/karta/%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>

³⁷¹[https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%B5%D1%82_\(%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%B5%D1%82_(%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F))

Споріднені прізвища: Карета, Каретник, Каретніков, Каретіна.³⁷²

Словотвірний ланцюжок: апелятив (карет) – прізвисько (Карет) – прізвисьце (Карет).

Отже, у кінці XVIII – на початку XIX століття мода на слов'янські імена була відсутня, хоча ще зберігає свій слід у прізвищевих назвах. Всі імена, що записані у цій роботі, є іншомовного походження. Засвідчили різноманіття твірних основ прізвищ, що зафіксовані в «Описах». Для прізвищевих антропонімів у той період не було жодних обмежень. Прізвища мають різноманітну твірну базу, найбільш типовими для них є відапелятивні утворення з додаванням різних суфіксів. Ці лексичні одиниці, що лежать в основі прізвищ, ще раз доводять розвиток та багатство українського лексикону Лівобережної України.

Найбільшу групу становлять прізвища, утворені за індивідуальною ознакою першоносця – 12 одиницю (36%). Вони здебільшого вказують на зріст, будову тіла, на сильно розвинену або, навпаки, дефектну частину тіла, на каліцтво або фізичні вади, на колір волосся, на бороду, на особливості одягу. Рідше це відфітонімні або відзоонімні антропоніми. Другою за величиною є група прізвищ, що вказують на місце походження або проживання першоносця – 86 од. (25,2%), третя група – антропоніми, що утворені від власних імен 85 од. (24,9%). Найменша група прізвищ, яка налічує 37 од. (10,8%), – антропоніми, що утворені від назв професій або роду заняття.

³⁷² <https://ridni.org/karta/%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B5%D1%82%D1%8C>

РОЗДІЛ III

Порівняльний аспект у вивченні словотвору і лексики у шкільній програмі

Ономастика як наука дотична не лише до мовознавства. Вона торкається інтересів істориків, етнографів, географів. Оними оточують кожну людину з самого народження, вони знайомлять дитину з мовною картиною світу. При вивченні питань ономастики реалізується принцип персоналізації, тобто максимального залучення на уроках мови особистості дитини, її біографічного та мовленнєвого досвіду. Такі уроки розвивають спостережливість, допитливість школярів, зацікавлення своїм родоводом, історією рідного краю³⁷³.

Ідентифікація дитини як особистості дуже важлива і її потрібно розвивати. На початку навчального року можна дати дітям завдання на дослідження антропонімікону своєї родини. Це дозволить зафіксувати те, що є в пам'яті мамів, татусів, бабусь та дідів, а також наблизити до свої коренів.

Усі діти, що навчаються в школі, хоча б раз за цей період досліджували родинне дерево. Цю традицію можна удосконалити з огляду на антропоніміку. Для дітей старших класів цікаво буде не лише розпитати імена та прізвища предків, а й попрацювати зі словником власних імен. Якщо учитель доступно пояснить як з цим матеріалом працювати учні неодмінно зацікавляться процесом. Після завершення такого проекту варто було б обговорити найпопулярніші імена учнів класу та дізнатись їхнє походження.

Сучасні власні імена є цікавим антропонімним матеріалом для дослідження. Яка мотивація, чому, коли та хто обирає ім'я для новонародженого може показати суспільні настрої в називанні дитини. А вона (мотивація) може бути абсолютно різною.

Якщо говорити конкретно про уроки української мови то найближче ця робота буде близька до вивчення словотвору у шкільній програмі.

³⁷³file:///C:/Users/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87/D
ownloads/Npd_2014_2_34.pdf

За допомогою пошуку етимона у прізвищевих назвах легко навчитись виокремлювати словотворчі афікси для виділення твірної основи.

В українській мові є 5 способів словотвору: 1) морфологічний (афіксація), 2) осново- і словоскладання (абревіація), 3) морфолого-синтаксичний, 4) лексико-синтаксичний, 5) лексико-семантичний³⁷⁴.

Загалом словотвір вивчають у 6 та 11 класах. Проаналізувавши навчальну програму, можна сміло сказати, що використовувати напрацьований антропонімний матеріал чудово підійде для використання його у школі.

У 6 класі для вивчення словотвору програма ставить такі завдання:

- Ознайомити з основними способами словотвору;
- Пояснити чергування приголосних при творенні слів правилами;
- Визначати способи творення слів;
- Самостійно утворювати нові слова вивченими способами;
- Створювати словотвірний ланцюжок;
- Здійснювати словотвірний розбір слова³⁷⁵.

Є і низка інших завдань, які не описані вище, адже не є колом інтересу цієї магістерської роботи. Також можна ще додати й такі: навчити користуватись етимологічними, діалектними словниками та словниками імен та прізвищ.

Ще один розділ мови, де можна використати антропонімію «Описів» та їхній аналіз – лексикологія, зокрема вивчення активної та пасивної лексики на уроках 6 класу.

Застарілі слова (архаїзми і історизми) є багатим джерелом для вивчення антропонімії. Велика кількість сучасних українських прізвищ мають у собі їхній слід. Для зацікавлення школярів у цій темі можна використати розбір і пояснення їхніх прізвищ. Наприклад: *Возний, Драган, Качмар*.

Возний – судовий урядовець у Польщі, Литовському князівстві й на Україні (до XIX ст.)³⁷⁶.

³⁷⁴ Граматика української мови: У 2 ч. Ч. I. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: Підручник. — К.: Вища шк., 2СЮ5. — 286 с.

³⁷⁵ <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>

³⁷⁶ <http://sum.in.ua/s/voznij>

Драган – кінний жовнір, що може битися і верхи і пішки³⁷⁷.

Качмар – діал. шинкар, корчмар³⁷⁸.

Найбільше для вивчення пасивної лексики підходять прізвища, що пов'язані з індивідуальними ознаками першоносія. Наведемо приклади, упустивши ті антропонімні одиниці, що утворені від слів іншомовного походження та взявши до уваги діалектні та застарілі слова:

- Афендик – *афеня* (*офеня* – торговець дрібницями);
- Балан (= білий віл);
- Батай – *бат* (- батіг, палка; - вітрильний човен);
- Барліт – *барліт* (- полин польовий, ЕСУМ, I, 144);
- Бердяєв – *берда* (діал. берда - сторожа);
- Бибиков – *биба* (- мамалига, ЕСУМ, I, 181);
- Бондаренко – *бондар* (- ремісник, що займається виготовленням бочок);
- Брила – *брила* (- великий безформний шматок каменю, землі, глини, льоду³⁷⁹) або *бріль* (головний убір з широкими полями³⁸⁰);
- Булашевичев – *буланий* (- світло-рудий);
- Бутевич – *бут* (- 1) будівельний камінь, що використовується головно для фундаменту; 2) молода зелена цибуля);
- Вакулович – *вакула* (- волопас, ЕСУМ, I, 322);
- Винда – *виндюк* (=шлунок);
- Воловик – *воловик* (воловий пастух);
- Волотин – *волот* (- мітелка проса або вівса, ЕСУМ, I, 421);
- Галаганова – *галаган* (- індик, ЕСУМ, I, 456);
- Гаманко – *гаман* (- шкіряна сумочка для грошей³⁸¹);
- Гарман – *гарман* (= тік);
- Гиля – *гиля* (=вигук, крик, ЕСУМ, I, 506);

³⁷⁷ Фаріон І. Д. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX ст. (з етимологічним словником) / І. Д. Фаріон. – Львів, 2001. – 370 с.

³⁷⁸ https://lemko_ukr.academic.ru/788/%D0%BA%D0%B0%D1%87%D0%BC%D0%B0%D1%80

³⁷⁹ <http://sum.in.ua/s/bryla>

³⁸⁰ <http://sum.in.ua/s/brylj>

³⁸¹ <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=17587&page=591>

- Гуз – *гудз* (- 1) вузол, 2) великий гудзик, 3) гуля);
- Гулякин – *гуляки* (= ялові корови, ЕСУМ, I, 617);
- Гур'єв – *гурє* (= багато, ЕСУМ, I, 622);
- Деркач – *деркач* (- 1) назва птаха; 2) віник, 3) назва худого вола, 4) іграшка, 5) назва гри);
- Деркус – *декрати* (- видавати різні звуки³⁸²);
- Джура – *джура* (- козацький слуга-товариш, зброєносець);
- Довгаль – *довгаль* (- 1) висока, худа людина, 2) ковальський молоток з довгим і гострим носом);
- Дубина – *дубина* (- 1) дубове дерево, матеріал, 2) дубовий ліс, 3) дубова палка);
- Дубовик – *дубовик* (- 1) хазяїн човна-дуба, 2) назва риби, лящ);
- Дук – *дук* (-назва гри, також ямки, що викопується для цієї гри);
- Дулейчиха – *дулей* (- місце для сторожових собак);
- Ємець – *ємкий* (= жвавий, мпритний);
- Жердев – *жердь* (= дишло, деталь воза, ЕСУМ, II, 193);
- Здор – *здір* (- внутрішнє сало);
- Кабалников – *кабала* (- рабство, поневолення, ЕСУМ, II, 329);
- Кажухов – *кожух*;
- Кандиба – *кандиба* (- шкапа, поганий кінь);
- Канюта – *канючити* (- докучливо, настирливо просити) або *каня* (- хижий птах);
- Канитин – *канити* (=докучати, ЕСУМ, II, 362);
- Каракулин – *каракуля* (= картопля, ЕСУМ, II, 384);
- Карнович – *карнати* (- пасти; обрізувати, стригти, ЕСУМ, II, 394);
- Коноваленко – *коновал* (- той, хто, не маючи ветеринарної освіти, займався каструванням і лікуванням коней³⁸³);
- Косовичева – *кос/кіс* (= дрізд чорний);

³⁸² <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=21697&page=739>

³⁸³ <http://sum.in.ua/s/konoval>

- Котляренкова – *котляр* (-людина, що займається виготовленням котлів, мідник);
- Кибалчич – *кибалка* (- вид жін. головного убору, ЕСУМ, II, 428);
- Кіржаєв – *кіржак* (-шолудивий, ЕСУМ, II, 449);
- Клець – *клець* (= колода, обрубок);
- Клоченков – *клоч* (= клок – жмут, ЕСУМ, II, 464);
- Ковбанос – *ковбан* (=колода ЕСУМ, II, 479);
- Ковтун – *ковтун* (- збите в клубок волосся або шерсть);
- Копичиха – *копичити* (- складати в копиці³⁸⁴);
- Корабчаков – *кораб* (=судно, ЕСУМ, III, 9);
- Коробок – *короб* (=тара);
- Кочубей – *кочубей* (назва птаха);
- Крамина – *крам* (- дрібний товар, ЕСУМ, III, 74);
- Красникова – *красний* (- гарний, червоний, ЕСУМ, III);
- Криксин – *крикси* (- безсоння дитини, ЕСУМ, III, 91);
- Крутеня – *крутень* (- 1) жмут соломи або сіна, 2) перевесло з соломи, 3) махове колесо);
- Кузерина – *куза* (-зброя³⁸⁵);
- Кукса – *кукса* (- скалічена рука, людина з понівеченою рукою);
- Кулішев – *куліш* (- каша³⁸⁶);
- Куликова – *кулик* (- птах³⁸⁷);
- Кулябка – *кулябка* (- незграбна людина ,ЕСУМ, III, 135);
- Кунькевич – *кунка* (= коханка, ЕСУМ, III, 142);
- Куракін – *курак* (= курій, курячий послід, ЕСУМ, III, 150).

³⁸⁴ <http://sum.in.ua/s/kopychyty>

³⁸⁵ [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D0%B7%D0%B0_\(%D0%B7%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%8F\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D0%B7%D0%B0_(%D0%B7%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%8F))

³⁸⁶ <http://sum.in.ua/s/kulish>

³⁸⁷ <http://sum.in.ua/s/kulyk>

Пропоную систему вправ, у яких можемо використати фактичний матеріал магістерської роботи:

Завдання 1

З поданих прізвищ виписати окремо ті, що утворені від загальноживаних слів морфологічним способом, і ті, що утворені за допомогою суфіксального методу словотвору.

Наприклад:

1. Морфологічним способом: Барліг...
2. Суфіксальним методом: Бат + ай, Канит +ин...

Завдання 2

Назви сина за іменем батька!

До поданих слів доберіть суфікси так, щоб утворилось ім'я по батькові.

Довідка з суфіксами: -енко, -ович, -евич, -ин, -ов, -ів, -ець.

Аврам, Адам, Олександр, Олексій, Омелян, Антон, Андрій, Богдан, Борис, Валько, Василь, Веремій (=Єремій), Григорій, Гринь, Гришко, Давид, Данило, Дорох, Драгомир, Єфрем, Євдоким, Єгор, Іван, Ілля, Ісак, Карпо, Кирило, Клим, Константин, Костя, Кузьма, Криштоф (=Христофор), Кирило, Кузьма.

Завдання 3

Вирішіть мовознавчі приклади! З наведених нижче слів утворіть прізвища способом слово-, основоскладанням.

1. «васька-васька» (вигук) + бити + -ов = ?
2. Біле Озеро + -ський = ?
3. Бог + славити + -ський = ?
4. Білі + вуса + -ов = ?
5. Бог + молитись + -ець = ?
6. Вертіти + дупа = ?
7. Вода + п'яний -ов = ?

8. Капати + ніс = ?

9. Ковбан + носити = ?

Завдання 4

За допомогою суфікса -к (-ок) утворіть зменшено-пестливі прізвиська від слів з довідки.

ДОВІДКА: Автух, Карпо, Кирило, гаман, баран, безбородий, биба, дулей, живот, короб, Корот, красний, домор.

Завдання 5

Утворіть прізвища, які вказують на місце проживання або походження від міст та сіл написаних нижче. Який суфікс служить для утворення цих антропонімів?

Наприклад: Курган – Курганський, суфіксальний спосіб словотвору (-ськ).

Бакорин –

Баранів –

Барда –

Біле –

Біле Озеро –

Богуслав –

Булахів –

Верхів –

Висоцьке –

Вольне –

Глини –

Дарошев –

Дробин –

Еліни –

Завадів –

Закревка –

Завдання 6

Проаналізуйте та виділіть основні зміни букв, що відбуваються підчас прізвищевого словотвору.

Наприклад: Бабичі – Бабицький, ч – ц;

Білка – Білецький;

Галі – Галяховський;

Грабів – Грабовський;

Двірці – Дворецький;

Жуків – Жуковський;

Корито – Корицький;

Завдання 7

Прізвища, що написані вище, вказують на місце проживання. Опишіть одним реченням, де саме проживав першonosій. Також вкажіть, з якої частини мови утворене прізвище.

Наприклад: Бережний – проживав на березі водойми, утворене від прикметника.

Бойко – _____

Волинченко – _____

Гораїн – _____

Кошуба (народність) – _____

Кутний – _____

Завдання 8

Віднайди місто/село, відкинувши словотворчі суфікси.

Наприклад: Іскрицький – Іскриця.

Калинський, Каменецький, Каневська, Карасевський, Карпівський,
Ковалевський, Козловський, Комаровська, Курбацький, Кузьминський,
Криницький, Криловський, Краєвська, Котляревський, Корицький.

Завдання 9

Утворіть прізвища, розкриваючи дужки.

- брила (-ев, -ич) –
- борода (без-, -к, -ова) –
- в'язати (-ов, -ик) –
- гуляти (-к, -ин) –
- каракуля (-ин) –

Завдання 10

Випишіть послідовно слова у дві колонки: 1) твірна основа; 2) прізвище.

Гаман, Гаманко, Коноваленко, коновал, Коновалов, Карп, Карпов, Бардовський, Барда, бережний, Бережний, Дергун, дергати, Дебонал, deboш, Дулейчиха, дулей, Дулейко, Жила, жила, живіт, Животко, Животкевич, Єфрем, Єфремов, Іванець, Іван, адар, Адаричка, Білофастов, Білофаст, домор, Доморка.

Завдання 11

Віднайди пари. Запиши їх у ланцюжку твірне слово – похідне слово.

Гаман, Гаманко, Коноваленко, коновал, Коновалов, Карп, Карпов, Бардовський, Барда, бережний, Бережний, Дергун, дергати, Дебонал, deboш, Дулейчиха, дулей, Дулейко, Жила, жила, живіт, Животко, Животкевич, Єфрем, Єфремов, Іванець, Іван, адар, Адаричка, Білофастов, Білофаст, домор, Доморка.

Завдання 12

Запропоновані прізвища розподіли за групами відповідно до способів їх творення. Для перевірки слів використовуй етимологічний словник.

Коновалов, Бережний, Жила, Безбородько, Бойко, Вердуп, Капніст, Кандиба, Есимонтовський, Ковбанос, Козлова, Ільюгенко, Брезгун.

Префіксальний:

Суфіксальний:

Складання:

Морфологічний:

Завдання 13

Випишіть з тексту у стовпчики прізвища а) утворені від імен, б) утворені від місяця походження або проживання, утворені від назв професій.

Село К. простягалося довгою смужкою понад Стриєм. Він біг швидко, рвучко стрімко, шумно. А село належало дідичеві Есимонтовському та його сім'ї. Був не злим і не добрим господарем для своїх селян. Подекуди справедливий, але все робив як для свого зиску.

У селі була невеличка крамниця, яку держав Микола Афендик, робітня де Гаманко виготовляв шкіряні мішечки для грошей – гаманці з доброго закордонного матеріалу. Ті гаманці розходились по всі околиці і не було їм ліпших як у селі К.

На окраїні села стояла нова викрашене церква. Душпастир її був лагідний і добродійний. Як справжній апостол він проповідував Боже слово без користі та нарікань. Биховець, таке мав прозвисько бо не в першому поколінні служив народу як смиренний слуга Господа, мав трьох дітей – двох синів та наймолодшу Ганну. Два старші на прізвиська Данков та Данченко не хотіли продовжувати справу батька вдавшись до годинникарської роботи та й так заробляли собі на прожиття. Жінка Івана Биховця в селі кликалась Кутня, бо батько її Василь Володимирович Кутній жив у кутку села К, а мати Катерина Дорошенкова прийшла сюди після одруження з Василем.

Ганна Биховець, що мала від роду 15 літ вчилася у 6 класі сільської невеликої школи. Вона любила читати книги та грати на фортепіано. Хоча серед молоді не вирізнялась особливою скромністю вона виявляла бажання посидіти у дома радше, ніж ходити на якісь сільські забави.

Завдання 14

Розберіть за будовою прізвища, виокремивши твірну основу, словотворчі суфікса та префікси.

Наприклад: Булашевичев – Булах – евич – ев.

Жавахов –

Домантович –

Кунькевич –

Куликова –

Безбородько –

Кошкин –

Дулейчиха –

Деркус –

Гур'єв –

Гулякин –

Завдання 15

Спробуйте себе в утворенні прізвищ!

1. Як можна назвати людину, яка багато гуляє? Щоб утворити прізвище від цього слова, дайте відповідь на запитання «чий син?».

Наприклад: людина, яка багато гуляє – гуляка, чий син? – Гулякин.

2. Як назвати людину, у якої немає хворіб або яка є великого розміру?

3. Яке прізвисько ви би дали особі, у якої з характерних ознак – дуже великий живіт? А тепер утворіть від нього ім'я по-батькові.

4. Як назвати тата вашої мами? А тепер утворіть від цього слова назву людини зі зменшено-пестливим –енко.

5. Який синонім підібрати до слова «вузол», це слово і є прізвищем.

6. Назвіть рослину, що росте, зазвичай, у лісі і збирають її восени?

7. Особливою ознакою одного чоловіка був його незвичайний голос. Він був схожий на явище природи, що буває в парі з блискавкою. А тепер від цього слова утворіть прізвище, відповівши на запитання «чия дочка?».

8. Як назвати людину за характерною ознакою – чорне волосся? А ще це є назвою птаха.

Довідка: Гулякин, Діденко, Животкевич, Гуз, Здорова, Громова, Гриб, Ворон.

Завдання 16

ТЕСТ

Виберіть зайве.

1. У рядку із трьох слів або словосполучень оберіть зайве на вашудумку.

А) -ович, -евич, -енко, -ський.

Б) Кутний, Бойко, Василенко, Волинченко.

В) Криницький, Енька, Кузьминський, Курбацький.

Дайте відповідь на запитання

2. Який з суфіксів є патронімним:

а) -ун

б) -ськ

в) -ев

3. Який з суфіксів є відтопонімним:

а) -ець

б) -ськ

в) -енко

4. Яке прізвище утворене від місця проживання:

а) Домонтович

б) Діденко

в) Завадовський

5. Яке прізвище утворене морфологічним способом:

а) Ворона

б) Гриб

в) Комаровська

Отже, прізвища, що зафіксовані в «Описах» є цінним матеріалом для вивчення, засвоєння вивченого та повторення з теми «словотвір». Завдяки опрацьованим одиницям можна розглянути такі способи словотвору:

префіксальний, суфіксальний, осново- та словоскладання а також морфологічний.

Антропоніми дозволяють також глибше пізнати пасивний фонд української мови, адже у прізвищах законсервувались давні форми імен та їх варіантів, назви професій, назви одягу, а також багато інших апелятивів, які наразі є історизмами, архаїзмами чи діалектизмами.

ВИСНОВКИ

Отже, у цій праці в першому розділі ми докладно дослідили як утворювались прізвищеві назви, коли вони були ідентифіковані власне як прізвище окремо від прізвиська, розглянули історичний аспект творення антропонімів. Також подали дефініцію прізвища для розуміння того як його виокремлювати з поміж інших антропонімних одиниць.

Опрацьовуючи роботи, що стосуються нашої теми ми зауважили, що вивченням антропонімного матеріалу спочатку зацікавились не мовознавці, а історики та етнографи. З часом ці онімні одиниці стали об'єктом зацікавлення українських мовознавців, створюються перші класифікації, починають розкривати історію виникнення прізвищ, видавати ґрунтовні праці, що є багаті фактичним зібраним матеріалом, думками і спостереженнями. Хоча інколи ці думки та спостереження були помилковими, але початок ономастики було закладено. З часом з'явилися праці, що аналізували семантику, словотвір, лексику, етимологію прізвищ, ті в яких розглядали прізвища на сучасному етапі та в історичному дискурсі. З'являються словники, що охоплюють найпопулярніші прізвища всієї України, Закарпаття, Львівщини, Полтавщини, окремих сіл та міст.

Ця робота продовжується і до нашого часу. Все більше і більше історичних праць аналізують з огляду на антропоніміку. М. Худаш пише знакову працю про історію української антропонімії. Вивчаються власні імена людей, імена по-батькові та найбільше прізвищеві назви, у сучасному та діяхронному вимірах.

У другому розділі ми опрацювали антропоніми від А – до К «Описів Лівобережної України кінця XVIII – початку XIX століття». Це власні імена та прізвища. Загалом імен нараховуємо 63 та 341 одиницю прізвищ.

У «Описах» зафіксовані лише запозичені імена грецького, давньоєврейського, латинського та німецького походження. Зачасту трапляються двоантропонімні формули, що складаються з імени та прізвища, дуже рідко можна натрапити на триантропонімну формулу, де ще додається

ім'я по-батькові. Але ще й присутні одиничні формули – тобто ідентифікація особи лише за прізвищем. Поділивши їх на 4 лексико-семантичні групи провели детальний аналіз кожної антропонімної одиниці. Після цього біля прізвищ виписані споріднені з ним інші прізвища, що функціонують на сучасному етапі на території України. Але не у всіх прізвищах є такі споріднені. Наступним кроком було створення словотвірних ланцюжків. Вони загалом мають щонайменше три складові.

Найбільшою групою прізвищ є ті, що утворені від індивідуальних ознак (123 од., 36%), а найменшою ті, що утворені від назв професій або від роду занять (37 од., 10,8%).

У третьому розділі, проаналізувавши шкільну програму ми виділили основні завдання, у розв'язанні яких допомогла б нам ця праця з ономастики:

- Ознайомити з основними способами словотвору;
- Пояснити чергування приголосних при творенні слів правилами;
- Визначати способи творення слів;
- Самостійно утворювати нові слова вивченими способами;
- Створювати словотвірний ланцюжок;
- Здійснювати словотвірний розбір слова³⁸⁸.

Також запропоновано 16 видів завдань для вивчення словотвору та лексики у 6 класі. Усі вони побудовані виключно на матеріалі даної магістерської роботи і підлаштовані під рівень знань учнів середньої школи.

Після трьох розділів у роботі також подано покажчики імен та прізвищ відповідно.

³⁸⁸ <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>

ПОКАЖЧИК ІМЕН**А**

Агафія

Александр

Алексей, Алексбй

Анна

Антон (Антоній)

Афанасій

В

Василь, Василій

Г

Георгій

Герасим

Гершко

Григорій, Григорій

Д

Давид, Давыд

Данило

Демид

Демьян

Демоид (Демид)

Діонісій (Денис)

Дмитрій

Е

Евдокін (Євдоким, Явдоким)

Емельян, Емельянь (Еміліан)

Ефросинія (Єфросинія, Фросина)

З

Захарій (Захар, Захарій, Захарко)

Зеновій (Зіновій, Зінько)

І

Иван, Иванъ

Игнат (Ігнат, Ігнатій, Гнат, Ігнат, Ігнатій)

Иосиф (Йосип, Осип, Йосиф)

Ирина (Ірина, Ярина)

К

Катерина, Катря

Кирил, Кирило

Кондрат (Конрад)

Косма (Кузьма)

Костантин (Костянтин, Кость)

Л

Ларион (Ларіон)

Лев, Левко

Леонтій, Лео, Левко

Логгин Логвин

Лука (Лукаш), Лукій, Лукіліан (Лукан)

М

Максим; Максиміан

Маріа, Марія, Марья (Марія, Мар'я)

Маріана (Мар'яна, Маріанна)

Марфа

Микола, Николай (Миколай, Никола)

Михайло, Михаил, Михаило

Мойсей (Мусій)

Н

Назар, Назарій

Никифор, Нікіфор, Ничипір

О

Олексій, Олекса

П

Павло

Петро

Прокѣп (Прокіп, Прокопій)

Р

Роман

С

Семен

Сергій

Симон

Степан (Стефан, Стецько)

Т

Тимофей (Тимофій, Тиміш, Тимко)

Трофим, Трофин (Трохим)

У

Уліяна, Уляна, Оляна

Ф

Федір, Федор, Федоръ

Филип (Пилип)

Я

Яким

Яків, Яков

ПОКАЖЧИК ПРИЗВИЩ**А**

Авременко

Аврамович

Автушков

Агеинко

Агранович

Адаричка

Александрович

Алексѣва

Алисѣв

Алферов

Амельяненко

Амельянович

Ананьєва

Андреева

Антоненко

Антропов

Апостол

Афанасій

Афендик

Афендикова

Б

Бабицкій

Бабоша

Багдан

Багила

Бажанов

Бакунов

Бакуринський

Балабина
Балань
Барабаш
Бараников
Барановський
Баратовъ
Бардовський
Барлѣт Давид
Бартош Иван
Батай Демьян
Батурський Демьян
Батяновський Кирил
Безбородько
Безбородкова
Бѣлецкий
Бердяев
Бережний
Бетулинский
Быков
Билима
Биховець
Бичко
Бибиковъ
Бибик
Білий
Бѣловський
Бѣлоусовъ
Бѣлофастовъ
Бѣлявський
Бобруин

Богаєвський

Богдан

Богданов

Богомолець

Богуславський

Бойко

Бондаренко

Борис

Боровський

Бородаєвський

Борсукова

Боярський

Боярчук

Бережинський

Брезгун

Брилевич

Бруй

Брутовецький

Бублик

Бугай

Булахівський

Булашевичевъ

Бутевич

В

Вакулович

Валкевич

Валькевичева

Василенко

Васкабойніков

Васкевич

Велентбй
Вербицкий
Вердуп
Веребьев
Верембенко
Верницкий
Вбровка
Верховска
Веснинска
Вында
Виноградский
Высоцкий
Вишневский
Воден
Воднева
Водневский
Водня
Водоп'янов
Войнов
Вонцехович
Волинченко
Волкович
Воловик
Воловикова
Волотин
Волчанецкий
Вольватьев
Вольновский
Ворона
Воскобойников

Вязмітін

Вязовик

Г

Гавриш

Галаганова

Гальчун

Галяховский

Гаманко

Гамяницъ

Гарман

Гетгуна

Гиля

Глинский

Глуздовский

Говоров

Голіонка

Головін

Голькъ

Голяк

Гораин

Горѣнко

Горелий

Горелов

Грабовский

Гриб

Григорович

Гриневич

Грищенко

Громова

Гудович

Гуз

Гулевич

Гулякин

Гур'єв

Д

Давыдович

Дайнека

Даниленко

Данилов

Данилей

Данков

Данченко

Дарновский

Дарошевский

Дворецкий

Дебонал

Дѣденко

Деленчъ

Демидов

Демченко

Дергун

Деркач

Деркус

Джоба

Джура

Дзюрковскій

Діяковский

Довгаль

Домантович

Доморка

Дорох

Дорошенкова

Дорошенко

Доценчиха

Драгомиров

Дробинский

Дубина

Дубовик

Дук

Дулейчиха

Дьянов

Дьяков

Е

Евдокимов

Евлановский

Евмененко

Егоренко

Езучевский

Елинский

Ємець

Енька

Есимонтовский

Ефремов

Ж

Ждановичев

Жавахов

Жердевъ

Животкевич

Жила

Жуковский

З

Забѣль

Завадовский

Зайковский

Закревский

Занковский

Запорожец

Зарубин

Зарудний

Затворницкий

Захаревский

Здорова

Здор

Зейлековичъ

Зеневич

Зѣнченко

Зѣнченковъ

І

Иваненко

Иванцов

Ильюгенко

Ильяшевичовъ

Имшенецкій

Исаков

Искрицкий

Ишутка

К

Кабалников

Каженовский

Кажухов

Казинъ
Казловский
Казютин
Калѣнко
Калинский
Каменецкий
Каминский
Кандиба
Каневска
Канюта
Капырын
Канитин
Капніст
Каракулин
Карасевский
Карѣвский
Каретъ
Карнович
Карпѣк
Карпинский
Карнов
Карпов
Карповскій
Каруновскій
Касовичева
Катерина
Кациевич
Кашинъ
Квѣтко
Кибалчич

Кирилков
Кирилович
Кирияков
Кіржаєв
Кладькевич
Клець
Клименко
Клименковъ
Климова
Клопот
Клоченков
Ковалевский
Ковбанос
Ковтун
Ковшул
Козлова
Козловский
Козминский
Колдан
Колосовский
Коляда
Комаровска
Комов
Кондратович
Кони
Коноваленко
Коновалов
Константиновичева
Констанович
Конило

Конилов
Коница
Копичиха
Корабчаков
Кореневский
Корыцкий
Коробокъ
Коропцов
Коротоков
Косач
Косачева
Косенко
Косов
Косович
Костенкова
Костенко
Константинович
Котляревский
Котляренкова
Кочубей
Кошкин
Кошуба
Краєвска
Крамина
Красникова
Кремская
Криксин
Криловський
Криницкий
Криштофович

Крутеня

Крутя

Кузерина

Кузменко

Кузминский

Кукса

Кулак

Кулѣшев

Куликова

Кулябка

Кунькевич

Куравчонок

Куракин

Курбацкий

Курганский

Курилов

Кутний

Кухаренко

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белей Л. О. Ім'я дитини в українській родині – Харків, 2010.
2. Бучко Г. Є. Прізвища Бойківщини в період їх становлення і в наші дні // автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.02 “Мови народів СРСР. Українська мова” / Ганна Євгенівна Бучко. – Одеса, 2005. – 20 с
3. Бучко Г. Є. Роль діахронічного дослідження антропонімії у вирішенні проблем стабілізації українських прізвищ// *Nove nazwy własne – nowe tendencje badawcze* (pod red. A. Cieślukowej). – Kraków, 2007. – S. 241 – 250.
4. Бучко Г. Є., Бучко Д. Г. Історична та сучасна українська ономастика: вибр. пр. – Чернівці, 2013.
5. Бучко, Г. Є. Історична та сучасна українська ономастика : вибрані праці / Г. Є. Бучко, Д. Г. Бучко. – Чернівці : Букрек, 2013. – 456 с.
6. Вакулич М. До історії одного прізвища: Ейсмонт та Есимонтовський, Т. 30, 291–299.
7. Гумецька Л. Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV–XV ст. / Л. Л. Гумецька. – К., 1958. – 298 с.
8. Демчук М. О. Праслов'янські елементи в прізвищах Бойківщини // Бойківщина: історія та сучасність: матеріали історико-народознавчої конф. «Минуле і сучасність Бойківщини». – Львів, 1996. – С. 196-197.
9. Енциклопедія історії України: Т. 7. Мл – О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2010. – 599 с.
10. Етимологічний словник української мови – Т. II – с. 436.
11. Зубко А. М., Українська ономастика: здобутки та проблеми, [в:] Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики, зб. наук. праць, відп. ред. Г. В. Боряк, НАН України, Ін-т історії України, Київ 2007.

- 12.Зубрицький М. Імена, назви і прозвища у селян с. Мшанця Старосамбірського повіту. – ЗНТШ, Т. LXXX, 1907.
- 13.Илчев С. Речник на личните и фамилни имена у българите. – София: БАН, 1969. – 628 с.
- 14.Карпенко Ю. О. Ономастичні міркування//Записки з ономастики, зб. наук. праць, відп. ред. Ю. О. Карпенко , Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова – Одеса, 2005.
- 15.Карпенко Ю.А. Теоретичні засади розмежування власних і загальних назв/ Карпенко Ю.А. // Мовознавство. – 1975. – № 4. – С. 47– 50
- 16.Керста Р. Й. Особові назви, утворені від загальних назв на означення професій, роду занять// Питання історії української мови/ [відп. ред. Л.Л. Гумецька]. – Київ, 1970. – С. 141 – 158.
- 17.Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування / Р. Й. Керста. – К., 1984. – 152 с.
- 18.Крип'якевич І. Львівська Русь в першій половині XVI в. – ЗНТШ. Т. XXVII, 1907.
- 19.Купчинська З. О. Антропоніміка // Енциклопедія «Наукове товариство ім. Шевченка». – Львів, 2012. – Т. 1. – С. 227-230.
- 20.Купчинська З. О. Львівська ономастична школа: етапи становлення і перспективи розвитку // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Вип. 71. – Львів, 2019. – Ч.І. – С. 3–78.
- 21.Сумцов М. Малорусскія фамильня прозванія <https://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=10786>
- 22.Масенко Л.Т Українські імена і прізвища. – К.:Т-во «Знання» УРСР , 1990. – 48 с.
- 23.Осташ Л. Р., Осташ Р. І. Українські особові імена середини XVII ст. як об'єкт лексикографії. 21 (Ф/О) // Тенденції розвитку української лексики та граматики. - 2015. - Ч. II. - С. 238-266.
- 24.Осташ Р. І. Власні особові імена з однофонемними суфіксами в українській антропонімії середини XVII століття // *Linguistica slavica*:

- Ювілейний збірник на пошану Ірини Михайлівни Железняк / відп. ред. В. П. Шульгач. – К., 2002. – С. 104–113.
25. Осташ Р. І. Ідентифікація особи в Реєстрі / Р. І. Осташ // Реєстр Війська Запорозького 1649 року / упоряд.: О. В. Годійчук, В. В. Страшко, Р. І. Осташ, Р. Майборода В. – К., 1995. – С. 505-512.
26. Осташ Р. І. Механізми взаємодії індивідуальних, родових і родинних прізвиськ // Традиційне і нове у вивченні власних імен – Донецьк; Горлівка; Святогірськ, 2005. – С. 106 – 109.
27. Охримович В. Ю. Знадоба до пізнання народних звичаїв і поглядів правних. Про сільські прозвища / В. Ю. Охримович // Житє і слово. – Львів, 1895. – Т. III. – С. 302–307.
28. Пахомова С. М. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах. Вид. 2-ге, доповн. і переробл. / Наук. ред. П. П. Чучка. Ужгород: Вид-во Олександри Гаркуші, 2012. – 124 с.
29. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвиська. – К.: Наук. думка, 1966. – 217 с.
30. Сколоздра-Шепітко О. Р. Слов'янська антропонімія в українській історичній прозі // Серце чистее, думка чесная... : зб. наук. пр. і матеріалів на пошану Ірини Ощипко. - Львів, 2018. - С. 512-527.
31. Скорук І. Д. Курсова та дипломна роботи з ономастики : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 296 с.
32. Скрипник Л.Г. Власні імена людей : [словник-довідник] / Л.Г. Скрипник, Н.П. Дзятківська. – 2-ге вид., випр. й доп. – К. : Наукова думка, 1996.
33. Сокіл-Клепар Н. В. Роль антропонімів у номінації мікротопооб'єктів Українських Карпат // Наукові записки Тернопільського національного університету. Серія : Мовознавство. - Тернопіль, 2014. - Вип. II (24). - С. 259-264.

34. Тимошик Г. В., Процик І. Р. Лінгвокраїнознавчий словник власних назв української мови. Четвертий зшиток. Астрономічні назви. – Львів, 2006. – 140 с.
35. Трійняк І.І. Словник українських імен. – К.: Довіра, 2005. – С. 112
36. Українська мова: Енциклопедія / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови; редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. — 2-ге вид., випр. і доп. — К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. — 824 с. : іл. — ISBN 966-7492-19-2.
37. Фаріон І. Д. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX ст. (з етимологічним словником) / І. Д. Фаріон. – Львів, 2001. – 370 с.
38. Фаріон І. Д. Як еволюціонували українські прізвища (на матеріалі українського красного письменства XI – XVIII ст.) // Дзвін. – 1997. - № 11-12. – С. 45-46.
39. Франко І. Я. Причинки до української ономастики. – «Науковий збірник, присвячений ювілею проф.М.С.Грушевського», Львів – 1906 – с. 185 – 218.
40. Худаш М. Л. З історії української антропонімії / М. Л. Худаш. – К. : Наукова думка, 1977. – 236 с.
41. Худаш М. Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від відапелятивних антропонімів) / М. Л. Худаш. – Львів, 2004. – 535 с.
42. Чорненький Я. Я. Асоціація і творення прізвищ в сучасній українській мові // Zeszyty Naukowe. Sławistyka. Uniwersytet Opolski. 2. – Opole, 1997. – S. 101-107.
43. Чучка П.П. Прізвища закарпатських українців : Іст.-етимолог. словник / Павло Чучка; наук. ред. В. Німчук. – Львів: Світ, 2005.
44. Янчура Д. Ономастичні школи в Україні/ Studia Ukrainica Posnaniensia Познань – 2018 – С. 45-52.

45. Sharanevych I. Zaczatki słowiańskie u stoków Karpat / I. Sharanevych – Lwow, 1870.
46. file:///C:/Users/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87/Downloads/Npd_2014_2_34.pdf
47. http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37479/29-Lysova.pdf?sequence=1
48. http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37501/06-Glukhovtseva2.pdf?sequence=1
49. http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine16-14.pdf
50. http://sum.in.ua/
51. http://www.gramota.ru/slovari/dic/?pe=x&word=%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%BD
52. https://culture.pl/ru/article/slavic-first-names-explained
53. https://ditvora.com.ua/grygoriy
54. https://goroh.pp.ua/%D0%9C%D0%BE%D1%80%D1%84%D0%B5%D0%B0%D1%96%D0%BA%D0%B0/%D1%8F%D0%BD
55. https://infourok.ru/manovskaya-rabota-po-issledovaniyu-onomastiki-literaturnogo-proizvedeniya-ivana-karpenkakarogo-sto-tiisyach-945628.html
56. https://lemko_ukr.academic.ru/788/%D0%BA%D0%B0%D1%87%D0%BC%D0%B0%D1%80
57. https://ridni.org/karta/
58. https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=17587&page=591
59. https://sjp.pwn.pl/slowniki/golonka.html
60. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0
61. https://www.kolyba.org.ua/h/2571-haman